

Juni 2023

56_b

Aline Bauwens
Anne Lemonne
Isabelle Ravier
Elodie Schils

Verkennd onderzoek in verband Met de invoering van een methodologie Voor de retrospectieve analyse van femicides in België

Onderzoeksrapport

Onderzoek gefinancierd door het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM) IGVM/LS/BO/22-106

Direction opérationnelle de criminologie
Operationele directie criminologie
Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie
Institut National de Criminalistique et de Criminologie

Verkennd onderzoek in verband met de invoering van een methodologie voor de retrospectieve analyse van feminicides in België

Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC)
Operationele Directie Criminologie (OD Criminologie)

Aline Bauwens (onderzoeker)
Anne Lemonne (promotor)
Isabelle Ravier (promotor)
Elodie Schils (onderzoeker)

Onderzoek gefinancierd door het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen
(IGVM)

IGVM/LS/BO/22-106

Inhoud

Lijst van de voornaamste afkortingen.....	7
Dankwoord.....	8
Inleiding.....	9
Probleemstelling en onderzoeksdoelen.....	9
1. Probleemstelling.....	9
2. Kader en doelen van het onderzoek.....	11
Hoofdstuk 1.....	13
Context voor de invoering van retrospectieve analyses van feminicides in België.....	13
Inleiding.....	13
1. Enkele opmerkingen vooraf in verband met de definitie van het begrip feminicide, zijn begripkader en scope.....	13
2. Het overheidsbeleid ter bestrijding van feminicides.....	16
2.1. De Verenigde Naties.....	16
2.2. Het Verdrag van Istanbul.....	18
2.3. Het verslag van GREVIO (2020).....	20
2.4. Het Nationaal Actieplan (2021 - 2025).....	22
2.5. Initiatieven ter bestrijding van feminicide sinds de ondertekening van het NAP 2021-2025.....	24
Hoofdstuk 2.....	29
Resultaten van het internationale literatuuronderzoek in verband met de methode voor de retrospectieve analyse van feminicides.....	29
Inleiding.....	29
1. Methodologie van het literatuuronderzoek rond DHR's.....	29
2. Resultaten van het literatuuronderzoek.....	30
2.1. Hoe kwamen de ' <i>Domestic Homicide Reviews</i> ' tot stand?.....	30
2.2. DHR: wat is het?.....	31
2.3. Verschillende soorten ' <i>Domestic Homicide Review</i> '-modellen?.....	33
2.4. Systematische modellen.....	34
2.4.1. Systematische analyses: nationaal uitgevoerde structurele analyses.....	34
2.4.2. Het Amerikaanse model (1990).....	36

2.4.3.	Het model van Ontario (2003)	37
2.4.4.	Het Nieuw-Zeelandse model (2008)	39
2.4.5.	Het Australische model (2009).....	40
2.4.6.	Het model van Québec (2017)	42
2.4.7.	Het Engelse en Welshe model (2011)	44
2.4.7.1.	Doelen en filosofie van DHR's	46
2.4.7.2.	Kennisname en aanvrager	47
2.4.7.3.	Maar elke beroepsbeoefenaar of organisatie kan een dossier voorleggen	47
2.4.7.4.	De voorzitter beslist - op basis van een vaste definitie - of voor een bepaald dossier een retrospectieve analyse moet worden uitgevoerd	47
2.4.7.5.	De centrale overheid kan voor een specifiek geval van doding echter een bevel uitvaardigen	48
2.4.7.6.	Het reviewcomité is variabel (vaste samenstelling en individueel aanpasbaar) ..	49
2.4.7.7.	Benoeming van een voorzitter voor het reviewcomité	49
2.4.7.8.	In het kader van de <i>reviews</i> worden ook individuele managementreviews (IMR's) bij de organisaties gepland	50
2.4.7.9.	De betrokkenheid van leden van het informele netwerk van slachtoffer en dader wordt erg gewaardeerd	51
2.4.7.10.	Een 'vaste' termijn voor de voltooiing van het verslag, tenzij uitdrukkelijk anders gevraagd; uitvoering van de acties zo spoedig mogelijk (zelfs vóór het einde van de retrospectieve analyse).....	53
2.4.7.11.	Wat doet het reviewcomité na ontvangst van het syntheseverslag van de voorzitter	53
2.4.7.12.	Wat doet het Community Safety Partnership (CSP) na ontvangst van het syntheseverslag.....	53
2.4.7.13.	Rol van de dienst bij het Home Office die verantwoordelijk is voor de kwaliteit van de DHR's	54
2.4.7.14.	Publicatie van het syntheseverslag.....	54
2.4.7.15.	Openbaarmaking en strafrechtelijke vervolging.....	55
2.5.	Analyse rond één casus - oprichting van een ad-hoccomité.....	56
2.6.	Gerichte analyse rond verschillende casussen.....	58
2.6.1.	Domestic Homicide Review in Frankrijk.....	58
2.6.2.	Domestic Homicide Review in Noorwegen.....	59
2.6.2.1.	Oprichting en doelen van het comité	59
2.6.2.2.	Wettelijk kader.....	59
2.6.2.3.	Selectie van dossiers	60
2.6.2.4.	Analyse van kwalitatieve gegevens.....	61

2.6.2.5. Aanbevelingen	61
3. Vergelijking van retrospectieve analysemodellen voor dodingen in familiale kring ...	62
3.1. Gedifferentieerde methodologische assen binnen elk model	63
3.1.1. Definitie	63
3.1.2. Doelen	64
3.1.3. Praktische implementatie	65
3.1.4. Aanvrager	66
3.1.5. Casusselectie	66
3.1.6. Betrokken actoren.....	67
3.1.7. Aanwezigheid van vrienden en familie	68
3.1.8. Uitvoeringstermijn	69
3.1.9. Analysetermijn	69
3.1.10. Oorsprong van de gegevens	69
3.1.11. Aard van de analyse.....	70
3.1.12. Toegankelijkheid van het verslag van het comité	71
3.2. Uitdagingen in verband met de uitvoering van een retrospectieve casusanalyse	72
Hoofdstuk 3.....	75
Resultaten van het prospectieonderzoek bij actoren in België	75
1. Methodologie op basis van co-constructie met beroepsbeoefenaars.....	75
1.1. Doelen en methodologische aanpak	75
1.2. Tools voor gegevensverzameling: focus groups en interviews	76
1.3. Gegevensverzameling.....	77
1.3.1. Samenstelling van de diverse steekproef	77
1.3.2. Franstalige respondenten	78
1.3.3. Nederlandstalige respondenten	80
1.4. Gegevensanalyse	82
1.5. Enkele knelpunten bij de praktische uitvoering van het empirisch onderzoek	83
2. Analyse van kwalitatieve gegevens	84
2.1. Grote nood aan informatie en nieuwsgierigheid naar een relevante én realistische en haalbare aanpak	84
2.2. Overzicht van huidige praktijken in verband met IPV en IPH	84

2.2.1	Perceptie van de ontwikkeling van beleid en praktijken	86
2.2.1.1.	Vragen rond definitie	86
2.2.1.2.	Opleiding	86
2.2.2.	Bestaande initiatieven	88
2.2.2.1.	Risicobeoordelingstools: gebruik en misbruik	88
2.2.2.2.	Tool: tijdelijk huisverbod	90
2.2.3.	Bestaande samenwerkings- en overlegmechanismen	90
2.2.3.1.	Ketenaanpak	90
2.2.3.2.	Family Justice Center	91
2.2.3.3.	Andere soorten overleg in Wallonië en Brussel	92
2.2.3.4.	Ontwikkeling van zorgcentra na seksueel geweld (ZSG)	93
2.2.4.	Overlegprojecten in de pijplijn	94
2.2.4.1.	Overleg volgens het 'Luikse model'	94
2.2.4.2.	Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG): intersectorale stuurgroep	96
2.2.4.3.	Project "Espace VIF" in Namen	98
2.3.	Kennis en perceptie van DHR	98
2.3.1.	Weinig kennis	99
2.3.2.	Een eerder positieve perceptie	99
2.3.3.	Vragen	100
2.4.	Doel van een DHR	102
2.4.1.	Begrijpen om te voorkomen	102
2.4.2.	Wederzijdse kennis als middel	104
2.5.	Bepaling van casussen	105
2.6.	Identificatie en selectie van casussen	108
2.7.	Implementatieniveau	110
2.7.1.	Bevoegdheidsniveau	110
2.7.2.	Op welk niveau?	112
2.8.	Samenstelling en werking van het comité	113
2.8.1.	Voorzitterschap	113
2.8.2.	Leden van het comité: een 'kerngroep' en 'genodigden' (relevant voor een specifieke casus)	113
2.8.3.	Deelnemingsvoorwaarden en benodigde middelen	115
2.8.4.	Betrokkenheid van familie en vrienden?	116

2.9.	Taken van het comité	118
2.9.1.	Casusanalyse - kwalitatieve benadering	118
2.9.2.	Verslag.....	119
2.10.	Interdisciplinaire samenwerking.....	120
2.11.	Timing van een casusanalyse	123
2.11.1.	Zo snel mogelijk	123
2.11.2.	Nadat het dossier gesloten en berecht is.....	124
2.11.3.	Nadat het onderzoek is afgesloten en de onderzoeksdaten zijn afgerond 126	
2.12.	Het beroepsgeheim	126
2.13.	Evaluatie van het DHR-proces	128
	Samenvatting en aanbevelingen.....	130
1.	Onze onderzoeks aanpak in grote lijnen	130
2.	Voorgestelde aanbevelingen voor een Belgisch model.....	132
2.1.	Doelen.....	132
2.2.	Een kwalitatief model	133
2.3.	Bepaling en selectie van casussen.....	133
2.4.	Uitvoering en werking	134
2.5.	Uitschrijven van een wettelijk kader, samenwerkingsprotocollen en een huishoudelijk reglement.....	135
2.6.	Samenstelling van het comité	136
2.7.	Benodigde vaardigheden.....	137
2.8.	Het verslag van het comité.....	137
2.9.	Personele en materiële middelen	137
2.10.	Wanneer gebeurt de review?	138
2.11.	Een stuurgroep.....	138
3.	Tot slot: een geleidelijke uitrol	138
	Bibliografie	141

Lijst van de voornaamste afkortingen

BPV	Brussel Preventie & Veiligheid
OCMW	Openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn
CAW	Centrum Algemeen Welzijnswerk
ZSG	Zorgcentrum na Seksueel Geweld
DHR	Domestic Homicide Review
DVA	Domestic Violence and Abuse
DVDR	Domestic Violence Death Review
DVDRC	Domestic Violence Death Review Committee
EHM	European Homicide Monitor
FHM	Finnish Homicide Monitor
GREVIO	Groep van deskundigen inzake de bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld
IPH/IPD	Intimate Partner Homicide/Intieme (ex-)partnerdoding
IGVM	Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen
NICC	Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie
IPV/IPG	Intimate Partner Violence/Intiem (ex-)partnergeweld
IFG	Intrafamiliaal geweld
WGO	Wereldgezondheidsorganisatie
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
NAP	Nationaal Actieplan
PMS	Psycho-medisch-sociaal centrum
CSP	Community Safety Partnership
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Dankwoord

We willen iedereen die de tijd heeft genomen om op een of andere manier aan dit onderzoek mee te werken bedanken voor hun enthousiasme, hun luisterend oor, het delen van hun ervaringen en hun deelname aan de gesprekken over een allesbehalve gemakkelijk onderwerp waarvoor nog veel moeten worden nagedacht, voorgesteld en uitgetoetst ...

Het onderzoeksteam

Inleiding

Probleemstelling en onderzoeksdoelen

1. Probleemstelling

Het probleem van 'femicides' en hoe wij daarop als maatschappij het beste kunnen reageren om ervoor te zorgen dat ze minder vaak voorkomen, is vandaag een belangrijk aandachtspunt geworden in verschillende domeinen van het overheidsbeleid. Het werd op de politieke agenda gezet door de feministische beweging en is het onderwerp geweest van heel wat denkwerk, in België maar ook internationaal. Bedoeling is om het begrip niet alleen te definiëren en er meer vat op te krijgen, maar ook om het fenomeen zelf te bestrijden door middel van preventie en door het op te nemen in het Strafwetboek (Herla, 2019, Taraud, 2022).

Femicide, dat kan worden gedefinieerd als *"het opzettelijk doden van een vrouw omdat ze een vrouw is, ongeacht of dit gebeurt in het openbaar of in de privésfeer"* (UNODC, 2014, 2), omvat dus feiten die worden gepleegd door daders die niet bekend zijn bij het slachtoffer, maar ook door daders die wel bekend zijn bij haar (bijvoorbeeld in de context van een relatie tussen intieme (ex-)partners of in het kader van zogenaamd 'eengerelateerd' geweld). Die dodingen worden vaak gezien als de meest extreme uiting van geweld tegen vrouwen en zijn als het ware de culminatie van een aanhoudend en vaak genegeerd patroon van geweld.

In verscheidene andere landen wordt 'femicide' in de wetgeving als een afzonderlijk misdrijf erkend,¹ maar in België staat dit nog ter discussie (zie *infra*). Afgezien van die strafbaarstelling wezen veel van de gesprekspartners erop dat we de noodzaak van andere maatregelen ter bestrijding van geweld tegen vrouwen (primaire preventie, opleiding van beroepsbeoefenaars, toegang tot hulp en versterking voor slachtoffers, betere sociaal-juridische opvolging van daders enz.) niet uit het oog mogen verliezen.

Sinds 2001 wordt bovendien in het kader van de nationale actieplannen tegen alle vormen van gendergerelateerd geweld² een gecoördineerd en transversaal beleid gevoerd, waarbij alle overheidsniveaus en alle sectoren betrokken zijn die op een preventieve en/of repressieve manier al die verschijnselen van geweld aanpakken (politie, justitie, psychosociale en medische diensten, onderwijs enz.). In dat verband werden in België al een aantal tools voor het evalueren en beheren van risico's ingevoerd om het voorkomen van 'femicides' te

¹ Dit is het geval in veel Latijns-Amerikaanse landen, maar ook in Europa, bijvoorbeeld in Spanje. Zie in dat verband: Casas Vila, G. (2017), Taraud (2022).

² Het NAP 2015-2019 stelt dat "de verschillende vormen van gendergerelateerd geweld onevenredig veel vrouwen treffen," maar dat "het NAP uiteraard ook betrekking heeft op mannelijke slachtoffers van gendergerelateerd geweld."

beperken en werden een reeks overlegfora/mechanismen voor professionals opgericht die geacht worden daarmee rekening te houden³.

In zijn laatste verslag merkte GREVIO⁴ echter op dat er in ons land momenteel geen retrospectieve studies bestaan over de dood van vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld en/of hun kinderen. Het verslag wijst voorts op "het belang van dergelijke analyses als werkmethode om eventuele structurele tekortkomingen in de institutionele respons op geweld op te sporen" (GREVIO, 2020, blz. 65).

Het is in die context dat dit onderzoek tot stand kwam. Het eerste doel is om na te gaan of het mogelijk is om een dergelijk mechanisme in België in te voeren met het oog op een betere opvolging van feminicides.

Dit project was echter oorspronkelijk gericht op overlijdens na intiem (ex-)partnergeweld (IPG) en intrafamiliaal geweld (IFG), aangezien die in het buitenland worden onderzocht door middel van *Domestic Homicide Reviews* (DHR), die, zoals de naam al aangeeft, vooral inzoomen op dergelijke situaties⁵. Die initiële focus zal in onze bevindingen niettemin ter discussie worden gesteld in het licht van recente normatieve initiatieven rond feminicides die in de loop van het onderzoek tot stand kwamen.

Zoals uit het onderzoek van de literatuur over DHR's zal blijken, kan deze aanpak verschillende vormen aannemen, maar algemeen heeft die tot doel dodingen tussen intieme ex-partners of in familiale kring te analyseren, de omstandigheden daarvan vast te stellen, preventieve interventies ter bestrijding van geweld tegen vrouwen op te zetten en de samenwerking tussen actoren/sectoren te optimaliseren of de interventiestrategieën scherper te stellen. GREVIO drong er daarom bij België op aan om zo'n mechanisme in te voeren.

Bij het lezen van dit verslag moet niettemin in gedachten worden gehouden dat tijdens ons onderzoek een nieuw nationaal actieplan 2021-2025 werd uitgevoerd, dat op 1 juni 2022 een nieuw Strafwetboek met betrekking tot het seksueel strafrecht in werking is getreden en dat een wet inzake "de preventie en de bestrijding van feminicides, gendergerelateerde dodingen en het geweld dat daar aan voorafgaat" en de hervorming van het Strafwetboek in behandeling zijn. Al die hervormingen worden in dit verslag toegelicht en in aanmerking genomen bij het opstellen van onze aanbevelingen.

³ Op het moment dat het onderzoeksproject werd ingediend, werd deze problematiek al meegenomen in plannen, wetsontwerpen of wetsvoorstellen. Zo was er bijvoorbeeld sprake van de bestrijding van feminicides bij de aanneming van het Plan intrafrancophone contre les violences faites aux femmes 2020-2024 en in het Brussels plan ter bestrijding van geweld tegen vrouwen 2020-2024.

⁴ (Referentie)evaluatieverslag GREVIO betreffende wetgevende en andere maatregelen tot uitvoering van de bepalingen van de Istanbul-Conventie voor België, 2020. Deze Conventie werd in 2016 door België geratificeerd.

⁵ In de rest van dit verslag zullen we de term *Domestic Homicide Review* als algemene term gebruiken, hoewel dit soort mechanisme in andere landen mogelijk een andere naam krijgt (zie *infra*).

2. Kader en doelen van het onderzoek

De verkennende studie in dit verslag is het resultaat van een partnerschapsovereenkomst tussen het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en het NICC op vraag van mevrouw Sarah Schlitz, staatssecretaris voor Gendergelijkheid, Gelijke Kansen en Diversiteit.

De algemene opzet van het project is om na te gaan of het mogelijk is om de *Domestic Homicide Review*-methodologie in België toe te passen om feminicides beter op te volgen.

Het project vergde 9 maanden onderzoek (van maart tot november 2022). Het werd mogelijk gemaakt dankzij de halftijdse aanwerving van twee onderzoekers, Aline Bauwens en Elodie Schils, voor elk 8 maanden (van maart tot oktober 2022). Beiden werkten onder toezicht van twee promotoren, Anne Lemonne en Isabelle Ravier, die zorgden voor de finetuning van het project.

- **De eerste fase** van het project bestond uit een leesperiode met enerzijds een literatuuronderzoek naar het internationale en Belgische normatieve kader rond de uitvoering van dergelijke reviews en anderzijds een literatuuronderzoek in verband met *Domestic Homicide Review*-methododes die al in het buitenland worden toegepast.
- In **de tweede fase** werd vervolgens het methodologische kader ontwikkeld dat nodig is voor de retrospectieve analyse van concrete gevallen van feminicide in België. Daarvoor werd het onderzoek prospectief opgebouwd in samenwerking met Belgische psycho-medisch-sociale en justitiële actoren, zoals ook in andere landen is gebeurd⁶. Deze fase van het onderzoek vereiste de toepassing van een empirische methodologie op basis van *focus groups* en interviews.

Dit verslag beschrijft dus:

- In een eerste hoofdstuk, de resultaten van het documentaire onderzoek naar de normatieve context rond de uitvoering van retrospectieve analyses van feminicides in België.
- In een tweede hoofdstuk, de resultaten van het documentaire onderzoek van de internationale literatuur over Domestic Homicide Review-instrumenten.
- In een derde hoofdstuk, de resultaten van de co-constructieoefening in verband met een methodologisch kader voor de uitvoering van retrospectieve analyses in België, in samenwerking met actoren uit het werkveld.
- Tot slot doen we in onze conclusies een reeks aanbevelingen op grond van de in de voorgaande hoofdstukken verkregen resultaten.

We merken meteen op dat bij de indiening van het project door het NICC bij de opdrachtgevers werd aangegeven dat na afloop van deze eerste fase van het onderzoek een

⁶ De Canadese visie op het bestuderen en voorkomen van intrafamiliale dodingen werd bijvoorbeeld besproken door een denktank die in 2010 in London, Ontario, bijeenkwam. Die denktank bracht mensen uit de praktijk, het onderzoeksveld en het overheidsdomein samen (zie in dat verband: Jaffe, 2013).

verslag zou worden opgesteld met de belangrijkste resultaten van dit onderzoek én voorstellen voor het uittekenen van een methodologisch kader. Er werd niettemin op aangedrongen om daarna een tweede project te realiseren, dat een eerste uitvoeringsfase van retrospectieve analyse van concrete casussen mogelijk zou maken om deze methodologische tool te verfijnen, opnieuw in co-constructie met de actoren uit het werkveld, waarna opnieuw een evaluatie zou volgen⁷.

⁷ Feminicideproject voorgelegd aan minister Sarah Schlitz, 4 oktober 2021.

Hoofdstuk 1

Context voor de invoering van retrospectieve analyses van feminicides in België

Inleiding

In dit eerste hoofdstuk wordt kort ingegaan op het begrip feminicide (definitie, begripkader, scope) en op de grote lijnen van het overheidsbeleid dat wordt gevoerd om feminicides te voorkomen en een gepaste respons te ontwikkelen. Daarbij wordt bijzondere aandacht besteed aan de normatieve teksten die de invoering van retrospectieve analyses van feminicides in België omkaderen.

1. Enkele opmerkingen vooraf in verband met de definitie van het begrip feminicide, zijn begripkader en scope

De term femicide of feminicide deed vrij recent zijn intrede in het academische en politiek-mediale landschap, onder impuls van de feministische beweging⁸.

Hoewel het debat over de definitie, identificatie en meting van feminicides nog volop aan de gang is en evolueert, wordt dit nu door verschillende instanties algemeen beschouwd als de meest extreme vorm van geweld die geworteld is in relaties van genderdominantie (UNODC, 2014; EIGE, 2021; Taraud, 2022).

⁸ De term 'feminicide' werd in 1976 voor het eerst publiekelijk gebruikt door Diana Russell in Brussel tijdens het eerste 'Internationaal Tribunaal voor misdaden tegen vrouwen'. Zij definieerde feminicide als de "het doden van vrouwen door mannen, ingegeven door haat, verachting, plezier of het gevoel dat vrouwen het bezit zijn van mannen" en "het doden van vrouwen door mannen omdat ze vrouw zijn" (Russell en Caputi, 1990). De definitie van Diana Russell wordt echter niet door iedereen aanvaard, vermits sommigen van mening zijn dat het begrip feminicide ruimer of integendeel enger moet worden gedefinieerd. De term 'feminicide', die tegenwoordig in Europa vooral wordt gebruikt om te verwijzen naar 'femicide', werd eigenlijk bedacht door Marcela Lagarde y de los Ríos, als verwijzing naar een gebeurtenis in Mexico waar duizenden vrouwenlichamen werden teruggevonden die begraven waren in massagraven of gewoon gedumpt, op stortplaatsen of op afgelegen plekken ... Volgens Marcela Lagarde voldoet het begrip 'femicide' hier niet en ze verkiest daarom de term 'feminicide'. Terwijl sommigen menen dat misogynie de sleutel is tot het categoriseren van vrouwenmoord als feminicide (Radford en Russell, 1992), verwijzen anderen naar bredere patriarchale en gewelddadige structuren. Campbell en Runyan (1998) merken bijvoorbeeld op dat feminicide "verwijst naar alle moorden op vrouwen, ongeacht het motief of de status van de dader". Anderen maken ook een onderscheid tussen feminicide en femicide om te benadrukken dat vrouwen door nalatigheid van de staat systematisch worden gedood omdat ze vrouw zijn. Voor meer details: zie EIGE, 2021a, Taraud, 2022.

Enkele definities van de term feminicide

"Het opzettelijk doden van vrouwen omdat ze vrouw zijn (...)" (Wereldgezondheidsorganisatie, 2012)

"Doodslag op een vrouw door een intieme partner en de dood van een vrouw als gevolg van een praktijk die schadelijk is voor vrouwen" (EIGE, 2017a, 28)

"Het opzettelijk doden van een vrouw omdat ze een vrouw is, ongeacht of dit gebeurt in het openbaar of in de privésfeer" (UNODC, 2014, 2).

De doding kan plaatsvinden binnen het gezin of een andere interpersoonlijke relatie, of binnen een gemeenschap. Die kan ook door een individu worden gepleegd en/of door de staat worden getolereerd, hetzij door het optreden van staatsfunctionarissen, hetzij door nalatigheid (Walklate et al., 2020; UN Women, 2020).

Hoewel het in verschillende contexten (al dan niet intiem) kan voorkomen, blijkt uit studies tot op heden dat een groot deel van het dodelijk geweld tegen vrouwen in de huiselijke sfeer plaatsvindt, als gevolg van geweld tegen hen gepleegd door hun (ex-)partner of een familielid. In die context zijn zij vaker blootgesteld aan het risico om gedood te worden. De WGO (2012) geeft nog het volgende mee:

"Femicides worden meestal gepleegd door mannen, maar soms zijn er vrouwelijke familieleden bij betrokken. Femicide verschilt van mannendingen door specifieke kenmerken. De meeste gevallen van feminicide worden bijvoorbeeld gepleegd door partners of ex-partners en impliceren aanhoudend geweld thuis, bedreigingen of intimidatie, seksueel geweld of situaties waarin vrouwen minder macht of minder middelen hebben dan hun partner."

Deze situatie wordt bevestigd door de cijfers. Het VN-Bureau voor Drugs en Criminaliteit (UNODC, 2022) wijst er in zijn verslag van 2022 op dat, hoewel mannen wereldwijd de belangrijkste slachtoffers van doding zijn (81% mannelijke slachtoffers tegenover 19% vrouwelijke slachtoffers), vrouwen het vaakst worden gedood door hun intieme (ex-)partner of door een familielid. Ongeveer 58% van alle dodingen van vrouwen wordt gepleegd door een intieme ex-partner of door een familielid, terwijl slechts 11% van alle dodingen van mannen in de privésfeer worden gepleegd. Het verslag vermeldt dat in 2021⁹ zo'n 45.000 vrouwen en meisjes werden gedood door hun intieme partner of een ander familielid, wat betekent dat elk uur meer dan 5 vrouwen of meisjes worden gedood door iemand uit hun eigen familie.

Op Europees niveau blijkt uit gegevens van Eurostat over het aantal gemelde gevallen van opzettelijke doding, verkrachting en seksueel geweld dat in veel lidstaten meer dan de helft van de vrouwelijke slachtoffers van moord door een seksuele partner of familielid wordt

⁹ Veel slachtoffers van feminicide worden gedood door hun huidige of vroeger partner, maar ook door hun vader, broer, moeder, zus of een ander familielid vanwege hun rol en status als vrouw, bevestigt de UNODC-studie (2018).

gedood. In de Europese Unie zouden naar schatting jaarlijks ongeveer 3.500 doden vallen door huiselijk geweld, dat zijn er meer dan negen per dag, van wie zeven vrouwen (Shreeves en Prpic, 2020)¹⁰.

België houdt nog steeds geen officiële statistieken over feminicides bij. Volgens een telling die nu door het *Feministisch Platform tegen Geweld tegen Vrouwen (FPGV)* wordt uitgevoerd en via zijn blog "Stop Feminicide" wordt verspreid, op basis van persartikelen, zijn er in België in 2022 echter al minstens 22 vrouwen gedood omdat ze vrouw waren. Dat waren er 22 in 2021, 26 in 2020, 24 in 2019, 39 in 2018 en minstens 43 in 2017 (Dirkx, 2022).

Gezien de hoger aangehaalde problemen in verband met definities, maar ook de bronnen (in dit geval persartikelen) waarop deze telling is gebaseerd, zouden meer studies in dit domein alvast meer inzicht kunnen geven in de omvang van het fenomeen.

Hoewel het voorwerp van deze studie de invoering betreft van een tool voor de retrospectieve analyse van feminicides, moeten we ons, alvorens we daarmee aan de slag gaan, eerst vragen stellen bij de huidige stand van de kennis en ons vermogen om dergelijke gevallen te identificeren en op te sporen. In dat verband wordt op Europees en nationaal niveau getracht om een kwantitatieve benadering van deze gevallen te ontwikkelen door ze te definiëren en indicatoren vast te stellen om de omvang ervan te meten (zie in dat verband bijvoorbeeld Granath et al., 2011; EIGE, 2021b; Aarten en Liem, 2022). Zolang België niet over een dergelijk registratiesysteem beschikt (zie *infra*, 2.5. Initiatieven ter bestrijding van feminicides), kunnen drie soorten bronnen worden aangeboord om meer inzicht in dit fenomeen te krijgen. Aktes van overlijden, de blog *Stop Feminicide*, waar een telling wordt bijgehouden van slachtoffers van feminicides op basis van persberichten, en ten slotte gegevens van het parket (Vanneste et al., 2022). Helaas is het niet mogelijk om aan de hand van de overlijdensaktes gevallen van feminicide of zelfs van doding tussen intieme (ex-)partners - wat hier al een goede indicator zou zijn - te identificeren omdat die gegevens daar niet in worden meegedeeld. Een team van onderzoekers heeft niettemin verkennend onderzoek verricht naar dodingen tussen intieme (ex-)partners door de bloggegevens te kruisen met de database van de parketten voor de jaren 2017 tot 2020 (Vanneste et al., 2020, 98)¹¹. Uit de cijfers blijkt dat ieder jaar ongeveer 30 personen worden gedood door hun (ex-)partner, dit is 15-20% van de werkelijk gepleegde dodingen (Vanneste et al., 2020, 99). In de vier jaren die werden onderzocht, werden er 130 vrouwelijke slachtoffers en 8 mannelijke slachtoffers opgetekend. In het algemeen is de discrepantie tussen de gegevens van de blog *Stop Feminicide* over de slachtoffers en de gegevens van het parket over de gevallen van doding vrij klein, maar ook al lijken de verschillen marginaal, ze wijzen wel op onnauwkeurigheden en dus op de moeilijkheid om 'feminicides' correct vast te stellen. De kruisverwijzingen tussen de verschillende gegevensbronnen die de onderzoekers hebben uitgevoerd, maken het echter niet mogelijk om de oorspronkelijke cijfers en de context waarin ze tot stand zijn gekomen, terug te vinden (Vanneste et al., 2022, 102). Daarom bevelen ze aan om "een systeem voor gegevensverzameling rond homicides binnen elke context op te zetten (Homicide Monitor), en specifiek voor moordzaken in de context van IPV (IPH)." Gezien het relatief kleine aantal moordzaken in het algemeen, en het nog kleiner aantal IPH's, kan volgens het onderzoeksteam op nationaal niveau "een specifieke cel voor het verzamelen

¹⁰ Gegevens voor 2006.

¹¹ Voor details over de methodologie, zie verslag Vanneste et al., 2002, 98.

van IPH-gegevens gecoördineerd worden, in samenwerking met de (mogelijk) betrokken sectoren voorgaand aan de IPH (politie, justitie, gezondheidszorg, hulpverlening)."¹²

2. Het overheidsbeleid ter bestrijding van feminicides

De problematiek in verband met de bestrijding van geweld tegen vrouwen in het algemeen en feminicide in het bijzonder werd onder druk van de feministische beweging op de politieke agenda gezet (Herla et al., 2019; Vanneste et al., 2022). Als reactie op de bewustwording en de veroordeling van deze verschijnselen werd op internationaal en nationaal niveau gewerkt aan een overheidsbeleid om een einde te maken aan gendergerelateerd geweld dat verband houdt met hardnekkige dominantieverhoudingen tussen vrouwen en mannen. Een van de aanbevolen bestrijdingsmaatregelen was het instellen van een retrospectieve analyse van feminicides. In de volgende paragrafen gaan we dieper in op de normatieve kaders die specifiek met deze aanbeveling verband houden.

2.1. De Verenigde Naties

Internationaal dateren de eerste stappen op het gebied van de bestrijding van geweld tegen vrouwen van 1979, met de ondertekening van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (Verenigde Naties, 1979). In 1993 werd de Verklaring inzake de uitbanning van geweld tegen vrouwen aangenomen, waarin geweld tegen vrouwen wordt gedefinieerd als:

"elke daad van op gender gebaseerd geweld die fysieke, seksuele of psychologische schade of lijden bij vrouwen tot gevolg heeft of kan hebben, met inbegrip van het dreigen hiermee, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht het feit of dit plaatsvindt in het openbaar of in het privéleven." (Verenigde Naties, 1993)

Dat verdrag werd gevolgd door de goedkeuring van heel wat andere teksten en initiatieven¹³, waaronder met name een op 18 december 1993 aangenomen resolutie over het nemen van maatregelen tegen de moord op vrouwen en meisjes op basis van geslacht (Verenigde Naties, 1993). In deze resolutie roept de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, "verontrust over het feit dat geweld tegen vrouwen en meisjes tot de minst bestrafte misdaden ter wereld behoort" (vrije vertaling), de lidstaten op om een reeks preventieve en repressieve maatregelen te nemen ter bestrijding van het doden van vrouwen en meisjes op basis van geslacht, en deze maatregelen periodiek te evalueren en te verbeteren.

¹² Aanbeveling 13 Samenvatting IPV, blz. 6. https://www.belspo.be/belspo/brain-be/projects/FinalReports/IPV_PRO_POL_summ_nl.pdf

¹³ Zoals het Actieplatform van Beijing van 1995; de resolutie van de VN-Commissie voor de rechten van de mens over de uitbanning van geweld tegen vrouwen van 2003 (E/CN.4/RES/2003/45); de diepgaande studie van de secretaris-generaal van de VN over alle vormen van geweld tegen vrouwen van 6 juli 2006 (A/61/122/Add.1) enz.

In 2016 schreef de speciale VN-rapporteur inzake geweld tegen vrouwen en de oorzaken en gevolgen ervan een verslag waarin zij voorstelde om een mechanisme voor toezicht op feminicides en observatoria voor geweld tegen vrouwen op mondiaal, nationaal en regionaal niveau op te richten (Verenigde Naties, 2016).

Onder de goede praktijken en modellen die moeten worden gevolgd op het gebied van gegevensverzameling en de bestrijding van feminicide, prijst zij in haar rapport bepaalde lovenswaardige initiatieven van regeringen en actoren uit het maatschappelijk middenveld, zoals de initiatieven voor het tellen van feminicides op basis van verschillende bronnen (privé en openbaar), evenals die van de *Domestic Fatality Review*, waarbij een onderzoek wordt uitgevoerd om de omstandigheden die verband houden met het overlijden grondig te bepalen, en ook de maatregelen die op lokaal niveau werden genomen in het geval van huiselijk geweld met het oog op het formuleren van structurele aanbevelingen (Verenigde Naties, 2016, 19).

Naast het feit dat de rapporteur de staten aanbeveelt om niet alleen systematisch relevante uitgesplitste gegevens te verzamelen over alle vormen van geweld tegen vrouwen, meer bepaald gegevens over feminicides en moorden op grond van geslacht (inclusief het doden van kinderen)¹⁴, vraagt ze de staten ook om andere toezichtsmechanismen in te stellen om de beschikbare gegevens hierover te analyseren en concrete preventiemaatregelen voor te stellen.

Volgens haar aanbevelingen moeten dit gebeuren door interdisciplinaire instanties, gekoppeld aan of geïntegreerd in mechanismen voor de preventie van geweld tegen vrouwen. Ze specificeert meteen ook hun mandaat (vrije vertaling):

"het mandaat van dergelijke mechanismen voor toezicht op feminicides of observatoria voor geweld tegen vrouwen moet de systematische analyse omvatten van alle gevallen van feminicide, met inbegrip van gevallen die voor de rechter zijn gebracht, teneinde leemten in het systeem ter bestrijding van deze verschijnselen, in het strafrechtelijk systeem en in de gerechtelijke procedures op te sporen en risicofactoren met het oog op de preventie van geweld en de bescherming van meisjes en vrouwen tegen feminicide in kaart te brengen". (vrije vertaling) (Verenigde Naties, 2016, 27)

Ze beveelt ook aan dat deze mechanismen, voor zover mogelijk, *"kinderzelfmoorden en kindermoorden die verband houden met gendergerelateerd geweld tegen hun moeder"* aanpakken (vrije vertaling) (Verenigde Naties, 2016, 27).

Tot slot vestigt ze de aandacht op het belang van de zichtbaarheid van deze mechanismen of observatoria (ze beveelt aan om deze op te zetten als een "speciale eenheid of project") en

¹⁴ In het verslag van 2016 werd aanbevolen "de verzamelde gegevens over feminicides in twee grote categorieën in te delen, namelijk feminicides gepleegd door de levenspartner of een familielid, die een relatie tussen slachtoffer en dader veronderstellen, en andere feminicides" (vrije vertaling).

op het belang van de bescherming van de privacy van slachtoffers en hun familieleden volgens internationale normen.

De speciale rapporteur maakte in 2021 de balans op van de voortgang in dit domein en herhaalt haar aanbevelingen, waarbij ze zich baseert op verschillende voorbeelden van de invoering van dergelijke mechanismen in het buitenland (Verenigde Naties, 2021). Ze benadrukt dat deze studies en onderzoeken essentiële elementen kunnen opleveren voor een maatschappelijk begrip van feminicides, zodat de verzamelde gegevens zin krijgen en beleidsmakers en de samenleving in het algemeen zich bewust worden van dit fenomeen.

Volgens haar is steun voor de invoering van dergelijke mechanismen van alle betrokken actoren onmisbaar voor de bestrijding van feminicides:

"Het is van essentieel belang dat regeringen, wetgevers, leden van de rechterlijke macht en onafhankelijke publieke instanties voor gelijkheid en andere belanghebbenden de uitvoering van deze studies steunen en rekening houden met de bevindingen ervan bij het nemen van beslissingen over maatregelen ter bestrijding van feminicides." (vrije vertaling) (Verenigde Naties, 2021, 21).

2.2. Het Verdrag van Istanbul¹⁵

Het Verdrag van Istanbul biedt een tweede normatief kader, ditmaal op Europees niveau, en benadrukt de noodzaak van de invoering van retrospectieve analyses van feminicides.

Ter herinnering, het doel van het Verdrag van Istanbul is om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld uit te bannen, de gelijkheid van vrouwen en mannen te bevorderen en een allesomvattend kader op te zetten voor alle slachtoffers van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Verdrag van Istanbul, artikel 1).

In het Verdrag wordt geweld tegen vrouwen beschreven als "een schending van de mensenrechten en een vorm van discriminatie van vrouwen en wordt hieronder verstaan alle vormen van gendergerelateerd geweld die leiden of waarschijnlijk zullen leiden tot fysiek, seksueel of psychologisch letsel of leed of economische schade voor vrouwen, met inbegrip van bedreiging met dit soort geweld, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht of dit in het openbaar of in de privésfeer geschiedt"¹⁶. Ook wordt benadrukt dat "het structurele karakter van geweld tegen vrouwen erkennende als op gender gebaseerd geweld en voorts erkennende dat geweld tegen vrouwen tot een van de cruciale sociale mechanismen behoort waarmee vrouwen ten opzichte van mannen in een ondergeschikte positie worden gedwongen;" (Verdrag van Istanbul, preambule).

¹⁵ Voor meer informatie verwijzen we naar <https://rm.coe.int/168008482e>

¹⁶ Met inbegrip van gedwongen huwelijken, vrouwelijke genitale verminking, gedwongen abortussen of sterilisaties, intimidatie en misdrijven die in naam van de zogenaamde 'eer' worden gepleegd (zie diverse artikelen van het Verdrag).

Door te erkennen dat geweld tegen vrouwen een vorm van discriminatie is en een structurele blijk van de historisch ongelijke machtsverhoudingen tussen vrouwen en mannen (Verdrag van Istanbul, artikel 3, a)), sluit het Verdrag van Istanbul zich aan bij de internationale mensenrechteninstrumenten van de Verenigde Naties waarin de uitbanning van geweld tegen vrouwen in een genderperspectief is verankerd.

De landen die het Verdrag van Istanbul hebben ondertekend, moeten hun bestrijdingsstrategie rond 4 pijlers opbouwen (de 4 P's):

- ✓ **Prevention:** geweld voorkomen;
- ✓ **Protection:** vrouwen beschermen tegen alle vormen van geweld;
- ✓ **Prosecution:** de daders vervolgen;
- ✓ **Policy:** een geïntegreerd, alomvattend en tussen landen gecoördineerd beleid voeren.

In dit Verdrag ligt de focus op de bestrijding van discriminatie van vrouwen, op gendergelijkheid als sleutel tot de preventie van geweld tegen vrouwen en op de empowerment van vrouwen. De nadruk ligt op de ondersteuning en bescherming van (vooral kwetsbare) slachtoffers, onder wie kinderen die zelf als slachtoffers worden erkend wanneer ze getuige zijn van geweld binnen het gezin. Daarnaast is het ook de bedoeling om het onderzoek, de vervolging, de procedures en beschermingsmaatregelen beter te maken. Een ander doel is tot slot om de organisaties en rechtshandhavende instanties te helpen om effectief samen te werken met het oog op integrale aanpak om alle vormen van geweld tegen vrouwen (huiselijk geweld, partnergeweld, gendergerelateerd geweld...) uit te bannen en internationale samenwerking te bevorderen.

Voor ons onderzoeksproject zijn twee artikelen in het bijzonder belangrijk om in gedachten te houden:

- **artikel 11** van het Verdrag, dat de staten vraagt om gegevens te verzamelen en onderzoek te verrichten in verband met geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld¹⁷.
- en **artikel 50**, dat rechtshandhavende autoriteiten verplicht om onverwijld en adequaat te reageren door slachtoffers adequate en onmiddellijke bescherming te bieden, alsook maatregelen te nemen ter bescherming en preventie [onderstreeping

¹⁷ Artikel 11 van het Verdrag, met als titel "Het verzamelen van gegevens en onderzoek", luidt als volgt: "1. Ten behoeve van de uitvoering van dit Verdrag verplichten de partijen zich: a) met regelmatige tussenpozen uitgesplitste relevante statistische gegevens te verzamelen over gevallen van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag; b) onderzoek te ondersteunen op het gebied van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag, zodat de oorzaken en gevolgen, frequentie en de veroordelingspercentages worden bestudeerd, alsmede de doeltreffendheid van de maatregelen ter uitvoering van dit Verdrag. 2. De partijen streven ernaar met regelmatige tussenpozen onderzoeken onder hun bevolking uit te voeren teneinde de omvang van en ontwikkelingen binnen alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag vast te stellen. 3. De partijen voorzien de groep deskundigen bedoeld in artikel 66 van dit Verdrag van de informatie die uit hoofde van dit artikel is verzameld teneinde internationale samenwerking te stimuleren en internationale benchmarking mogelijk te maken. 4. De partijen zien erop toe dat de uit hoofde van dit artikel verzamelde informatie beschikbaar is voor het publiek."

toegevoegd] tegen alle vormen van geweld die onder de reikwijdte van het Verdrag vallen¹⁸.

In punt 259 van het toelichtend verslag wordt in verband met dit artikel 50 het volgende opgemerkt (vrije vertaling):

"er moeten doeltreffende maatregelen worden genomen om de meest flagrante vormen van geweld, namelijk moord of poging tot moord, te voorkomen. Elk van deze gevallen moet zorgvuldig worden geanalyseerd om een mogelijk gebrek aan bescherming op te sporen, zodat verdere preventieve maatregelen kunnen worden verbeterd en ontwikkeld."

Het Verdrag van Istanbul, dat op 14 maart 2016 door België werd geratificeerd, is het eerste juridisch dwingende instrument ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.

2.3. Het verslag van GREVIO (2020)¹⁹

GREVIO is een door het Comité van de Partijen verkozen groep van deskundigen die bestaat uit vertegenwoordigers van de partijen bij het Verdrag van Istanbul²⁰. De groep bestaat uit 15 onafhankelijke en onpartijdige deskundigen die worden benoemd op basis van hun erkende expertise op het gebied van mensenrechten, gendergelijkheid, geweld tegen vrouwen en/of bijstand en bescherming van slachtoffers. Deze groep is verantwoordelijk voor het toezicht op de uitvoering van het Verdrag in de verschillende landen die het hebben geratificeerd.

GREVIO geeft een stand van zaken van het geweld tegen vrouwen in België op 31 mei 2020. Overeenkomstig het Verdrag (artikel 70, lid 2) wordt het verslag van GREVIO vervolgens door de nationale autoriteiten aan de nationale parlementen overgelegd. GREVIO vraagt de nationale autoriteiten ook om ervoor te zorgen dat het verslag op grote schaal wordt verspreid, niet alleen onder de relevante overheidsinstellingen op alle niveaus (nationaal, regionaal en lokaal), met name de regering, ministeries en justitie, maar ook onder ngo's en andere maatschappelijke organisaties die zich bezighouden met de bestrijding van geweld tegen vrouwen.

¹⁸ Artikel 50 van het Verdrag bepaalt onder de titel "Onmiddellijke respons, preventie en bescherming", het volgende: "1. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de verantwoordelijke rechtshandhavende autoriteiten onverwijld en adequaat reageren op alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag door de slachtoffers adequate en onmiddellijke bescherming te bieden. 2. De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat de verantwoordelijke rechtshandhavende autoriteiten onverwijld en passend overgaan tot preventie van en bescherming tegen alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag, met inbegrip van het inzetten van preventieve operationele maatregelen en het vergaren van bewijsmateriaal."

¹⁹ Voor meer informatie verwijzen we naar https://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/nl_rapport_2020_grevio.pdf

²⁰ Zie hoofdstuk IX "Toezichtsmechanisme", Verdrag van Istanbul.

In dit verslag worden de artikelen van de Verdrag puntsgewijs overlopen en wordt nagegaan wat in het betrokken land (in dit geval België) al dan niet is ingevoerd. De aanbevelingen van GREVIO vertrekken van een breed scala van aandachtspunten, waaronder de evaluatie van programma's voor daders, slachtofferhulp en slachtofferzorg, de beschikbaarheid en toegankelijkheid van gespecialiseerde diensten en opvangcentra, voorgedij- en omgangsrechten, het gebruik van spoedeisende verbods- en beschermingsbevelen, of rechtsbijstand voor slachtoffers.

Op basis van deze evaluatie stelt GREVIO maatregelen voor om de implementatie van het Verdrag te versterken. Bij het formuleren van deze voorstellen gebruikt GREVIO verschillende werkwoorden om verschillende urgentieniveaus voor actie uit te drukken, met dien verstande dat alle niveaus belangrijk zijn. Dit zijn, in dalende volgorde van prioriteit, de werkwoorden of de woorden "aandringen", "sterk aanmoedigen", "aanmoedigen" en "uitnodigen". In het voorwoord van haar verslag preciseert GREVIO dat zij "het werkwoord "aandringen" gebruikt wanneer ze meent dat onmiddellijke actie vereist is om de wetgeving of het beleid van de verdragsluitende partij in overeenstemming te brengen met de Istanbul-Conventie of om de uitvoering ervan te verzekeren" (GREVIO, 2020, blz. 5).

In het verslag van GREVIO komen onder meer de volgende punten aan bod:

- ✓ De coördinatie en de coherentie van het beleid en de maatregelen op de verschillende overheidsniveaus van het land en het creëren van overlegruimtes;
- ✓ De vaststelling en toewijzing van een budgettaire enveloppe die is aangepast aan de noden van de gespecialiseerde diensten, teneinde hun ondersteuning te bevorderen en hun deskundigheid op dit gebied te erkennen en om initiatieven volgens een preventieve aanpak op te zetten;
- ✓ De coördinatie, monitoring en evaluatie van het gevoerde beleid door een onafhankelijke instantie waarin actoren uit verschillende sectoren met complementaire functies zetelen.

GREVIO gaat ook in op de initiële en voortgezette opleiding van de betrokken beroepsbeoefenaars, waarbij een centrale rol is weggelegd voor de expertise die door de op dit gebied gespecialiseerde diensten en verenigingen is opgebouwd.

Daarnaast ligt de nadruk ook op de samenwerking tussen instellingen via netwerken.

GREVIO beveelt ook aan al deze thema's te belichten vanuit een genderbenadering van geweld.

Tot slot beveelt GREVIO aan om de beschikbare gegevens, zowel statistische als kwalitatieve gegevens, te verbeteren, bijvoorbeeld in het kader van een dossierstudie, of om een gemeenschappelijke database uit te bouwen voor de verschillende sectoren en gespecialiseerde instanties.

In dat verband merkt GREVIO op dat er in België geen retrospectieve studies bestaan over de dood van vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld en/of hun kinderen. Ze herinnert daarom aan:

"het belang van dergelijke analyses als werkmethode om eventuele structurele tekortkomingen in de institutionele respons op geweld op te sporen" (GREVIO, 2020, blz. 65)

Daarom **dringt** GREVIO er bij België op **aan** om:

"(...) te overwegen een systeem op te richten, zoals een mechanisme om dodingen in familiale kring te onderzoeken, om alle gevallen van gendergerelateerde dodingen van vrouwen te analyseren teneinde ze in de toekomst te voorkomen, om de veiligheid van vrouwen te waarborgen en om te pleiten voor het beginsel van aansprakelijkheid van zowel de daders als de verschillende instanties die in contact staan met de partijen." (GREVIO, 2020, blz. 65)

GREVIO verwijst in dat verband ook naar de aanbevelingen van de speciale VN-rapporteur over geweld tegen vrouwen, de oorzaken en de gevolgen ervan van 2016 (zie *supra*), betreffende de oprichting van een toezichtsmechanisme voor feminicides of moorden op basis van geslacht, teneinde de hierover beschikbare gegevens te analyseren en concrete maatregelen voor te stellen om deze misdrijven te voorkomen.

Deze analyses, die zich richten op de ernstigste situaties, maken het mogelijk om 'gaten' in de interventiemechanismen aan het licht te brengen, zoals ook werd aangehaald in het onderzoeksproject IPV PRO&POL (Vanneste et al., 2022).

2.4. Het Nationaal Actieplan (2021 - 2025)²¹

Sinds 2001 wordt het Belgische beleid inzake gendergerelateerd geweld geschraagd door een Nationaal Actieplan (NAP). Bewustmaking, opleiding, preventie, bescherming van slachtoffers, zorg voor slachtoffers en daders en de uitvoering van een doeltreffend strafrechtelijk beleid zijn de belangrijkste doelstellingen van het NAP. Zo is het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM) belast met de opvolging, coördinatie en evaluatie van de verschillende opeenvolgende plannen, een taak die het uitvoert in samenwerking met een interdepartementale groep en een deskundigengroep. De interdepartementale groep bestaat uit vertegenwoordigers van de verschillende federale, gemeenschaps- en gewestoverheden. De deskundigengroep bestaat uit beroepsbeoefenaars uit het werkveld.

In 2020 heeft de Belgische federale regering zich ertoe verbonden "een prioriteit van de strijd tegen gendergerelateerd geweld te maken"²².

²¹ Zie voor meer informatie <https://sarahschlitz.be/wp-content/uploads/sites/300/2021/11/20211125-NAP-2021-2025-clean-NL.pdf>

²² Het regeerakkoord vermeldt ook het volgende: "De Conventie van Istanbul inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld dient daarbij als leidraad. Via een ketengerichte aanpak moet de strijd tegen gender gerelateerd geweld op alle vlakken gevoerd

Het Verdrag van Istanbul en de door GREVIO aan België gerichte aanbevelingen dienden vervolgens als richtsnoeren voor de opstelling van het NAP 2021-2025, dat op 26 november 2021 door de ministerraad werd aangenomen en door Sarah Schlitz, staatssecretaris voor Gendergelijkheid, Gelijke Kansen en Diversiteit, werd voorgesteld. Het NAP houdt rekening met alle door geweld getroffen groepen en in het bijzonder met de meest kwetsbaren, om zoveel mogelijk mensen te bereiken.

Dit NAP stelt een gecoördineerde strategie voor ter bestrijding van gendergerelateerd geweld, waaronder geweld tegen vrouwen, opgebouwd rond 7 strategische pijlers.

- ✓ Het aannemen van een conceptueel referentiekader over gendergerelateerd geweld;
- ✓ Een geïntegreerd beleid voeren waarbij alle sectoren en het maatschappelijk middenveld worden betrokken om samen op te treden tegen gendergerelateerd geweld, en kwantitatieve en kwalitatieve gegevens verzamelen om de kennis over gendergerelateerd geweld te verbeteren;
- ✓ Preventie van gendergerelateerd geweld door bewustmaking, onderwijs, vorming en sensibilisering van plegers, en door de factoren die tot dergelijk geweld leiden, aan te pakken;
- ✓ Beschermen, begeleiden en ondersteunen van slachtoffers van gendergerelateerd geweld en hun omgeving (met inbegrip van kinderen die aan dergelijk geweld worden blootgesteld) door de opvolging rond hen te centreren;
- ✓ Het strafrechtelijk beleid inzake gendergerelateerd geweld bijsturen en moderniseren, met bijzondere aandacht voor de bescherming van slachtoffers en hun erkenning als zodanig;
- ✓ Ervoor zorgen dat in het asiel- en migratiebeleid rekening wordt gehouden met gendergerelateerd geweld;
- ✓ Optreden en strijden tegen gendergerelateerd geweld op internationaal vlak.

Het bevat **meer dan 200 maatregelen**.

De bestrijding van feminicides is een van de doelstellingen van het NAP:

"Femicide, of partnermoord, is de meest extreme vorm van geweld tegen een vrouw en heeft een dramatische impact op haar naasten." (NAP 2021-2025, blz. 29). (...) "Deze moorden zijn het verschrikkelijke gevolg van een escalatie van geweld, met slachtoffers die vaak al aangifte hebben gedaan. Al te vaak waren de plegers dus gekend, en toch verhinderde dit geen nieuwe tragedies." (NAP 2021-2025, blz. 5)

worden. Als federale overheid moeten we hier prioritair op inzetten door actief mee te werken en de nodige middelen te voorzien." (*Regeerakkoord*, 2020, blz. 86)

We merken eveneens op dat het maatschappelijk middenveld de daling van het aantal partnermoorden en feminicides als een van de succesfactoren van het NAP 2021-2025 ziet (NAP 2021-2025, blz. 15).

Het NAP stelt verschillende maatregelen voor om dit soort misdrijven te voorkomen, waaronder nagaan of het mogelijk is om een mechanisme in te voeren voor het analyseren van moorden op basis van geslacht, en dan vooral feminicides.

"De mogelijkheid bestuderen om een mechanisme in te stellen voor de analyse van moorden op basis van gender, met bijzondere aandacht voor feminicides. Met dit mechanisme wordt gestreefd naar een betere kennis over de slachtoffers (hun geslacht, leeftijd en relatie tot de pleger) en naar rapportage over de omstandigheden van deze moorden (zoals de dag en het tijdstip, de plaats en de gebruikte middelen om de daad te plegen)." (NAP 2021-2025, maatregel 24, blz. 31)

Daarnaast plant het NAP, om feminicides gericht te bestrijden, ook om:

- een "een conceptueel referentiekader over gendergerelateerd geweld aan te nemen dat door alle overheidsinstanties wordt gehanteerd" om beter rekening te houden met de systemische dimensie van geweld en ervoor te zorgen dat er beter rekening mee worden gehouden in het beleid (waarin de begrippen 'feminicide' en 'dwangmatige controle' indicatief zijn voor de systemische dimensies van geweld) (NAP 2021-2025, pijler I, blz. 19);
- bij de expertencommissie advies in te winnen over feminicide en de mogelijke opneming ervan in het Strafwetboek (NAP 2021-2025, maatregel 127, pijler 5, blz. 103), statistische gegevens te verzamelen die een beter inzicht geven in de omvang en de evolutie van feminicides in België (NAP 2021-2025, maatregelen 16 tot en met 26, pijler II, blz. 29);
- binnen het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen een onafhankelijk multidisciplinair expertisecentrum op te richten om het beleid ter bestrijding van gendergerelateerd geweld te monitoren en te evalueren. Dit centrum zou ook verantwoordelijk zijn voor het verzamelen van gegevens, het uitvoeren van onderzoek en het coördineren van opleidingen (NAP 2021-2025, maatregel 11, pijler II, blz. 25).

2.5. Initiatieven ter bestrijding van feminicide sinds de ondertekening van het NAP 2021-2025

Juridisch gezien bestaat feminicide nog steeds niet in België, maar enkele recente wetten en wetsontwerpen zijn erop gericht feminicide te benaderen of te definiëren en in ieder geval de preventie en de aanpak ervan vanuit een repressief, preventief en psychosociaal oogpunt te organiseren.

De invoering van een afzonderlijke strafbaarstelling van feminicide is vandaag een veelbesproken thema in België. Volgens sommigen zou de opneming van 'feminicide' als misdrijf in ons Strafwetboek, naast de bestaande misdrijven moord en doodslag, een

symbolische uitwerking hebben ten aanzien van een maatschappelijk verschijnsel, namelijk het continuüm van geweld tegen vrouwen. Die opneming zou volgens de voorstanders ervan helpen om het verschijnsel zichtbaar te maken en er publiekelijk op te reageren. Volgens anderen, en zonder dat die personen het belang van geweld tegen vrouwen zouden ontkennen, zou het afzonderlijk strafbaar stellen van feminicide in het strafrecht onvermijdelijk gepaard gaan met heel wat valkuilen, vooral omdat het heel moeilijk zal zijn om te bewijzen dat de vrouw werd vermoord omdat ze een vrouw is, wat nodig is om haar moord of doodslag als feminicide te kwalificeren. Volgens critici zou de opneming van een dergelijke strafbaarstelling dus niet het gewenste effect hebben maar integendeel bijdragen tot de onzichtbaarheid of althans tot de onderwaardering van het fenomeen²³.

De wet van 21 maart 2022 heeft het Strafwetboek al gewijzigd wat betreft het seksuele strafrecht. De wet is in juni 2022 in werking getreden en voorziet onder meer²⁴ in een verhoging van de straffen (art. 417 e.v.) voor verkrachting (10 tot 15 jaar); de straf wordt nog hoger indien de verkrachting onder verzwarende omstandigheden is gepleegd (zoals bijvoorbeeld om discriminerende redenen - die werden uitgebreid -, waaronder geslacht of seksuele geaardheid, maar ook ras, geloof of handicap), of in een intrafamiliale kring (15 tot 20 jaar). Deze straffen worden verder verhoogd als de verkrachting is gepleegd tegen een persoon in een kwetsbare toestand of wanneer die de dood tot gevolg heeft, zelfs als dit onopzettelijk gebeurde (tot 20-30 jaar).

In het verlengde van deze hervorming ligt er ook een ontwerp tot hervorming van het Strafwetboek voor dat momenteel wordt besproken en waarvoor de parlementaire debatten begin 2023 van start gaan. Dit ontwerp tot hervorming beoogt een grotere repressie van 'bepaalde feminicides' en bepaalde vormen van geweld die daaraan voorafgaan en voorziet meer bepaald in een strafbaarstelling van 'intrafamiliale doding'. Hierop staat levenslange gevangenisstraf (want als het overlijden het gevolg is van intrafamiliaal geweld, wordt het vanwege deze verzwarende omstandigheid gelijkgesteld aan moord). De Commissie voor de hervorming van het strafrecht heeft de invoering van de strafbaarstelling van feminicide immers niet geadviseerd. Ze erkende wel de bezorgdheid van de voorstanders van de strafbaarstelling van feminicide en was van mening dat aan hun verwachtingen kan worden voldaan door de nieuwe reeks bepalingen die in het ontwerp tot hervorming van het Strafwetboek worden voorgesteld, zonder dat 'feminicide' als zodanig strafbaar wordt gesteld. Ze wees er echter op dat een wet die het begrip 'feminicide' definieert niet-repressieve maatregelen kan bevatten die nuttig worden geacht in de strijd tegen feminicide, zoals in sommige internationale werkzaamheden wordt benadrukt (EIGE, 2021a).

²³ Zie onder meer LE VIF, nr. 34, 26 augustus 2021.

²⁴ Het is niet onze bedoeling om hier alle wijzigingen te bespreken die deze wet met zich meebrengt, die immers veel ingrijpender zijn.

In het kielzog van deze plannen die inzetten op repressie heeft de ministerraad op 28 oktober 2022 al een voorontwerp van kaderwet van de staatssecretaris voor Gendergelijkheid, Gelijke Kansen en Diversiteit, Sarah Schlitz, aangenomen.

Over deze tekst, getiteld "voorontwerp van wet inzake de preventie en de bestrijding van feminicides, gendergerelateerde dodingen en het geweld dat daaraan voorafgaat", moeten nog verschillende adviezen worden gegeven en de tekst moet nog door het parlement worden aangenomen. Volgens de informatie in het persbericht van de staatssecretaris heeft deze wet echter tot doel België te voorzien van een instrumentarium voor het meten en begrijpen van feminicides en voor de bescherming van de slachtoffers.

Dit voorontwerp van wet definieert officieel het begrip feminicide en het genderperspectief²⁵ (persbericht, 2022). Op die manier erkent het voorontwerp het bestaan en het belang van dit fenomeen, dat vervolgens in andere contexten kan worden bestreden die niet zozeer repressief bedoeld zijn. Deze definities, die gebaseerd zijn op Europese en internationale teksten, maken een onderscheid tussen intieme feminicide (bijvoorbeeld het doden van een vrouwelijke partner door een ex-partner of een familielid) en niet-intieme feminicide (bijvoorbeeld het doden van een vrouw die het slachtoffer is van een prostitutiekring of seksueel geweld). Het ontwerp van wet definieert ook indirecte feminicide (bijvoorbeeld het overlijden van een vrouw of de zelfmoord van een vrouw die hoofdzakelijk het gevolg is van geweld tussen partners of in familiaal verband, of bijvoorbeeld gedwongen abortuspraktijken of genitale verminking van vrouwen). Ook gendergerelateerde doding (bijvoorbeeld van een transgender man) zou onder de wet vallen.

Intieme feminicide wordt gedefinieerd als de opzettelijke doding van een vrouw omwille van haar gender ofwel gepleegd door een partner, ofwel gepleegd door een familielid in naam van de cultuur, de gewoonte, de religie, de traditie of de vermeende 'eer' of om andere redenen, of de dood van een vrouw ten gevolge van praktijken die schadelijk zijn voor vrouwen (bijvoorbeeld vrouwelijke genitale verminking).

Niet-intieme feminicide is de opzettelijke doding van een vrouw door een derde wegens haar gender of de dood van een vrouw **ten gevolge van praktijken die schadelijk zijn voor vrouwen** en die plaatsvindt tussen partners of in familiale kring. Ze wordt ofwel hoofdzakelijk gepleegd in een context van seksuele uitbuiting; ofwel hoofdzakelijk gepleegd in een context van mensensmokkel of mensenhandel; ofwel hoofdzakelijk gepleegd in een context van seksueel geweld; ofwel hoofdzakelijk gepleegd als onderdeel van een continuüm van geweld in verband met een ongelijke machtsverhouding of machtsmisbruik door de dader over het slachtoffer; ofwel gepleegd in elke andere context, omwille van het gender van het slachtoffer.

Indirecte feminicide is de onopzettelijke doding van een vrouw wegens haar gender, of de dood van een vrouw ten gevolge van praktijken die schadelijk zijn voor vrouwen, het overlijden van een vrouw of de **zelfmoord** van een vrouw die het gevolg is van: ofwel hoofdzakelijk geweld onder partners of in familiale kring; ofwel hoofdzakelijk genitale verminkingen bij vrouwen; ofwel het geweld, in een

²⁵ Het is belangrijk om te verduidelijken dat het 'genderperspectief' voor het eerst wettelijk wordt gedefinieerd als "de manier om de impact van gender op sociale rollen bij elk besluit, beleid of maatregel te onderzoeken of te analyseren, rekening houdend met structurele en historische onevenwichtigheden".

andere context, omwille van het gender van het slachtoffer of praktijken die schadelijk zijn voor vrouwen.

Gendergerelateerde doding is de doding van een persoon omwille van diens gender, of de dood van een persoon als gevolg van gendergerelateerde praktijken die schadelijk zijn voor deze personen.

(zie persbericht, 2022, 2).

Het ontwerp van wet definieert ook de verschillende vormen van geweld die daaraan vooraf kunnen gaan, zoals seksueel geweld, psychologisch geweld en 'dwingende controle'. Dwingende controle wordt verstaan als zijnde het gevolg van:

"(...) een handeling of een reeks handelingen van agressie, bedreiging, vernedering en intimidatie of andere mishandeling die worden gebruikt om het slachtoffer te kwetsen, te straffen of bang te maken, of 'controleerend gedrag', dit is een geheel van handelingen die erop gericht zijn personen ondergeschikt en/of afhankelijk te maken door hen te isoleren van bronnen van steun, hun middelen en capaciteiten uit te buiten voor persoonlijke doeleinden, hun de middelen te ontnemen die nodig zijn voor onafhankelijkheid, weerstand en ontsnapping, of door hun dagelijks gedrag te reguleren." (persbericht, 2022, 2).

Bovendien mikt het ontwerp op betere rechten en een betere bescherming van slachtoffers, vooral slachtoffers van een poging tot feminicide. Zo kunnen ze voortaan door een lid van de politiediensten van hun keuze en in hun eigen taal worden verhoord, kunnen ze worden ontvangen in een geschikte ruimte door een lid van de politiediensten dat is opgeleid in gendergerelateerd geweld en kunnen ze informatie krijgen over bestaande beschermingsmaatregelen: een stalkingsalarm, tijdelijk huisverbod, plaats- of contactverbod, niet-communiceerbaar adres enz. Slachtoffers van niet-acuut gendergeweld zullen online een klacht kunnen indienen.

Deze tekst verplicht bovendien de bij de zorg betrokken actoren ook om preventief een instrument voor risicobeoordeling en risicobeheer te gebruiken, om hun kennis van de situatie in elke nieuwe fase van het onderzoek bij te werken, met een intersectionele lezing en rekening houdend met de kwetsbaarheid van het slachtoffer. Dit moet politie en justitie in staat stellen om de risico's voor een slachtoffer beter in te schatten, de gevaarlijkheid van de daders te analyseren en beschermende maatregelen te nemen, zoals een tijdelijk huisverbod (contactverbod) of een stalkingsalarm.

Het voorontwerp van wet wil ook de opleiding van politieagenten en magistraten verplicht maken. Tijdens die opleiding zal bijzondere aandacht worden besteed aan hun begrip van feminicides en de geweldspiraal die daaraan voorafgaat.

Tot slot voorziet dit voorontwerp - en dit is een belangrijk aspect voor ons onderzoek - ook in een omvattende verzameling van gegevens over het fenomeen en van publicaties om een beter beeld maar ook een beter inzicht te krijgen in de processen die tot feminicide leiden.

Het ontwerp van de 'feminicidewet' bevat in dat verband drie maatregelen:

1. Elk jaar wordt er een verslag gepubliceerd met de belangrijkste statistieken over feminicides, de kenmerken van de slachtoffers, de daders en de relatie tussen slachtoffer en dader.
2. Op basis van de aldus verzamelde gegevens wordt om de twee jaar een studie over feminicides uitgevoerd over onder meer de prevalentie van de verschillende categorieën en types, over de evolutie ervan in de tijd en over de maatregelen die zijn genomen om het fenomeen in te dijken, over de relevante gegevens van de slachtoffers, de daders, de relatie tussen slachtoffer en dader, de omstandigheden van de dood, de kenmerken van het incident en de motieven in verband met het gender van het slachtoffer.
3. Ten slotte zal een interdisciplinair comité een kwalitatieve analyse van de gevallen van feminicides uitvoeren om tekortkomingen vast te stellen en aanbevelingen aan de regering te doen (persbericht, 2022, 3).

Dit laatste punt verwijst dus rechtstreeks naar de werkzaamheden van de OD Criminologie van het NICC.

Hoofdstuk 2

Resultaten van het internationale literatuuronderzoek in verband met de methode voor de retrospectieve analyse van feminicides

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de voornaamste resultaten uitgelicht van het literatuuronderzoek in verband met de instrumenten voor de retrospectieve analyse van feminicides die in andere landen worden toegepast.

Die instrumenten hebben verschillende namen en zijn meestal gericht op het onderzoek van overlijdens als gevolg van geweld tussen intieme (ex-)partners of in familiale kring. Gemakshalve zullen we vaak het acroniem DHR (*Domestic Homicide Review*) gebruiken om hiernaar te verwijzen.

De resultaten van dit literatuuronderzoek helpen om inspiratie te halen uit de ervaringen met de invoering van een dergelijk mechanisme in het buitenland en zijn bijzonder nuttig voor het voorstellen van de resultaten van het werk dat we hebben verricht met Belgische sleutelactoren in de bestrijding van geweld tussen intieme (ex-)partners en intrafamiliaal geweld in hoofdstuk 3. Ze helpen bovendien om aanbevelingen te doen in verband met de methodologie voor de retrospectieve analyse van feminicides in België (zie conclusies en aanbevelingen).

1. Methodologie van het literatuuronderzoek rond DHR's

Om een systematisch overzicht te geven van de wetenschappelijke kennis over DHR's (Domestic Homicide Reviews) werd een systematisch literatuuronderzoek uitgevoerd.

We hebben gebruik gemaakt van PubMed, PsycINFO, Web-of-Science, Google Scholar en Researchgate om relevante artikelen op te sporen die tussen 1 januari 2000 en 30 mei 2022 zijn verschenen.

Deze databanken werden doorzocht aan de hand van een uitgebreide reeks zoektermen. De zoekstrategie omvatte Engelse, Nederlandse en Franse trefwoorden: *domestic homicide review*, *DHR*, *fatality review*, *domestic violence death review*, *domestic violence fatality review*, *domestic violence fatality review team*, *femicide and death review*, *intimate partner homicide and death review*, *domestic violence/homicide and death review*. Er werd gezocht op titel, samenvatting en specifieke indexerings termen van de databank. We hebben bovendien informatie gehaald uit verslagen en studies die we vonden op gespecialiseerde websites over fataal huiselijk geweld in Engeland en Wales ([www.gov.uk/domestic violence/domestic homicide reviews](http://www.gov.uk/domestic-violence/domestic-homicide-reviews) and the Home Office) en in Canada (Canadian Domestic Homicide Prevention Initiative - <http://www.cdhpi.ca/>).

Andere referenties werden geïdentificeerd aan de hand van de verwijzingen in de systematische overzichtsartikelen en uit literatuur voorgelegd door academici of deskundigen op het gebied van huiselijk geweld. Ook de publicatielijsten van drie vooraanstaande internationale academici die uitgebreid en gedetailleerd over DHR's hebben gepubliceerd, werden uitgeplozen. Het gaat om professor Myrna Dawson (University of Toronto & University of Guelph, Canada), professor Neil Websdale (Arizona State University, US) en professor James Rowlands (University of Sussex, UK).

We selecteerden studies die voldeden aan twee belangrijke criteria: enerzijds de aanwezigheid van een beoordeling van de methode en de aanpak die worden gehanteerd om retrospectieve analyses uit te voeren en anderzijds het bestaan van aanbevelingen om die analyses beter te laten werken.

De systematische *reviews* (analyses) en meta-analyses werden ook meegenomen in ons literatuuronderzoek over dit onderwerp. Studies die zich toespitsten op de kenmerken van daders en/of slachtoffers werden uitgesloten omdat ze niet gericht waren op het doel van onze literatuurstudie, namelijk het onderzoeken van de systemen en processen voor een retrospectieve analyse van dit soort dodingen/femicides. Om dezelfde reden werden individuele casusverslagen evenmin in aanmerking genomen. Samenvattingen en conferentieverslagen werden niet meegenomen omdat er onvoldoende gepubliceerde informatie over de methodologie en de resultaten voorhanden was.

Daarnaast onderzochten we informatie die online vrij beschikbaar is, in combinatie met wetenschappelijke en/of syntheseartikelen en wetenschappelijke verslagen. Er bestaat dus een risico dat bepaalde landen worden uitgesloten en dat een vertekend beeld wordt geschetst omwille van onze kennis van de beschikbare talen (Nederlands, Frans, Engels, Duits).

Tot slot werd bij het begin van het onderzoek een onderscheid gemaakt tussen kwantitatieve modellen die betrekking hebben op de monitoring van dodingen (die van de analyse zijn uitgesloten) en DHR-modellen in strikte zin.

2. Resultaten van het literatuuronderzoek

2.1. Hoe kwamen de '*Domestic Homicide Reviews*' tot stand?

Dertig jaar geleden hebben beroepsbeoefenaars met de hulp van academici en onderzoekers de eerste DHR's ontwikkeld. Het was voor hen een nieuwe manier om de complexiteit van dodingen in de context van een intieme partnerrelatie te begrijpen. In de Verenigde Staten gaf de studie over Veena Charan de aanzet voor de eerste reviews (David, 2007).

Op 15 januari 1990 schiet Joseph Charan zijn ex-vrouw Veena neer in San Francisco, Californië. Hij vermoordt haar voor de ogen van hun zoontje en schiet daarna zichzelf dood. Deze zelfmoord betekent een keerpunt in de manier waarop fataal huiselijk geweld voortaan in de Verenigde Staten wordt aangepakt. Na de dood van mevrouw Charan bleek dat ze in de 16 maanden voor haar dood verschillende keren contact had opgenomen met de autoriteiten

omdat ze zich onveilig voelde omdat haar ex-partner haar bedreigde. Ze had een contactverbod verkregen en had verschillende klachten ingediend wegens mishandeling, intimidatie en pesterijen door Joseph Charan.

Na de moord op Veena Charan startte de *City and County of San Francisco Commission on the Status of Women* een grootschalig onderzoek, zoals dat nog nooit eerder werd uitgevoerd, naar overlijdens als gevolg van huiselijk geweld. Die studie bracht een aantal belangrijke elementen aan het licht die als leidraad dienden voor toekomstige preventieacties. In de loop van de studie werden bepaalde lacunes in de dienstverlening vastgesteld en werden aanbevelingen gedaan om die op te vullen, zoals een betere communicatie en coördinatie tussen overheidsinstanties. Andere aanbevelingen die werden gedaan betreffen meer middelen voor gegevensverzameling, een betere toegang tot diensten voor zowel slachtoffers als daders, en meer vorming en opleiding voor eerstelijns werkers. Dit onderzoek vormde de basis voor de oprichting van onderzoeksteams rond fataal huiselijk geweld, eerst in Californië en geleidelijk ook in de rest van de Verenigde Staten (Websdale, 2003).

Om het kader voor deze eerste retrospectieve analyses op te bouwen, zochten de Verenigde Staten inspiratie in de medische wereld, meer bepaald bij het medische evaluatiemodel. Voor sterfgevallen in ziekenhuizen werd er immers al gedetailleerd onderzoek verricht (Albright et al., 2013). Tijdens de gestructureerde multidisciplinaire onderzoeken van die overlijdens wordt de kwaliteit van de zorg beoordeeld op basis van een grondige analyse en een kritische zelfreflectieve houding. Daarbij worden de factoren die hebben bijgedragen tot de overlijdens en de interventies die nuttig kunnen zijn om de kwaliteit van de zorg te verbeteren nader onderzocht. De resultaten en aanbevelingen worden vastgelegd, uitgevoerd en vervolgens geëvalueerd (Websdale et al., 2001).

Bij uitbreiding zijn de onderzoeken naar fataal huiselijk geweld in de Verenigde Staten een model geworden voor de onderzoeken die daarna in andere landen werden uitgevoerd. Terwijl er in de Verenigde Staten sprake is van '*Domestic Violence Fatality Review Teams*' worden de analyses in Engeland en Wales met de term '*Domestic Homicide Reviews*' aangeduid. In Australië, Nieuw-Zeeland en Canada worden de overlijdens onderzocht door een '*Family Violence Death Review Committee*' en in Noorwegen door een '*Intimate Partner Homicide Committee*'.

2.2. DHR: wat is het?

Zoals de naam al zegt, bestaat de *Domestic Homicide Review*-methode uit een retrospectieve evaluatie van dodingen die in het kader van een huiselijke relatie hebben plaatsgevonden.

Het voornaamste doel van deze analysemethode is om:

- meer inzicht te krijgen in het fenomeen;
- lessen te trekken over hoe dergelijke situaties van bij het begin kunnen worden beheerd;
- en manieren te bepalen om de preventie in dit domein structureel te verbeteren.

Met andere woorden, deze methode maakt het mogelijk om na te gaan op welke manieren geweld tussen intieme (ex-)partners en in familiale kring beter kan worden aangepakt.

Na elk DHR wordt een verslag opgesteld om vast te stellen wat er fout is gelopen en hoe het systeem kan worden verbeterd.

Het is dus niet de bedoeling om individuele verantwoordelijkheden van personen of zelfs organisaties vast te stellen. De '*no blame, no shame*'-filosofie moet dus het uitgangspunt zijn voor de hele aanpak. Het gaat hier dus niet, zoals ook verder wordt beschreven, om een forensisch onderzoek, noch een gerechtelijk onderzoek, noch een tuchtonderzoek.

In de literatuur wordt in een aantal definities verwezen naar de doelen van een DHR. DHR's geven ook een eerste idee van het organisatorische kader voor dergelijke retrospectieve studies, die verlopen via multidisciplinaire comités van deskundigen. Ze belichten ook de belangrijkste focus van DHR's, namelijk de retrospectieve analyse van gevallen van fataal huiselijk geweld of familiaal geweld.

"(...) De redenen voor overlijdens als gevolg van geweld in familiale kring begrijpen; begrijpen waar en hoe instanties en systemen elkaar kruisen en hoe ze beter kunnen samenwerken; obstakels voor het bekomen van steun en diensten opsporen waarmee het slachtoffer en de dader te maken kunnen hebben gehad; familiaal geweld begrijpen en aanbevelingen doen over hoe dergelijk geweld kan worden voorkomen en vermindert." [onze vertaling] (Alberta's Family Violence Death Review Committee: <https://www.cdhpi.ca/dvdrc-committees>)

"Het doel van onderzoeken door verschillende instanties na fataal huiselijk geweld is om lessen te trekken, diensten te ontwikkelen en toekomstig fataal huiselijk geweld te voorkomen." [onze vertaling] (Benbow et al., 2019; Bugeja et al., 2013; Websdale, 1999)

"DHR's zijn bedoeld om lessen te trekken om de respons op huiselijk geweld en op misbruik te versterken door aanbevelingen te doen voor een beter beleid en een betere aanpak." [onze vertaling] (Bracewell et al., 2021)

"Deze comités zijn samengesteld uit deskundigen uit verschillende sectoren en onderzoeken de systemische en individuele factoren die een rol spelen in de context van fataal huiselijk geweld door achteraf individuele casussen te analyseren. Die onderzoeken moeten duidelijkheid geven over de problemen in verband met het coördineren van diensten, vorming/bewustmaking en opleiding en zijn bedoeld om risicofactoren op te sporen die mogelijke sterfgevallen helpen voorspellen en gemiste kansen voor interventie en preventie te verminderen." [onze vertaling] (Dawson 2017)

2.3. Verschillende soorten 'Domestic Homicide Review'-modellen?

Momenteel worden instrumenten voor de retrospectieve analyse van dodingen van het type DHR toegepast in verschillende landen, zoals de Verenigde Staten (sinds 1990), Engeland en Wales (2004, van kracht sinds 2011), Canada (sinds 2003 in Ontario en vervolgens in andere Canadese provincies, waaronder sinds 2017 in Québec), Australië (sinds 2009), Portugal (sinds 2017), Nederland (sinds 2018), Frankrijk (sinds 2019), of Noorwegen (sinds 2020).

Zoals we in de volgende paragrafen zullen zien, kunnen de DHR-modellen in drie categorieën worden ingedeeld:

- 'systematische' modellen (zie 2.4.)
- modellen rond één casus - oprichting van een ad-hoccomité (zie 2.5.)
- gerichte analysemodellen rond verschillende casussen (zie 2.6.)

Hoewel de onderzoeksteams in de verschillende landen anders werken en op een andere manier worden bestuurd, zijn er voldoende overeenkomsten om hun aanpak en werkmethodes te begrijpen en er enkele lessen uit te trekken (Jones et al, 2022), die we hierna belichten.

Het is belangrijk om in gedachten te houden dat het onderzoek naar DHR's in het algemeen nog onvoldoende ontwikkeld is, vooral wat de praktische werking ervan betreft. In een recent artikel van Rowlands & Bracewell (2022) wijzen de auteurs bijvoorbeeld op het gebrek aan onderzoek in verband met hun 'zwarte doos':

"(...) er wordt weinig onderzoek verricht naar het DHR-systeem. Er doen zich problemen voor in verband met de voorbereiding van de deelnemers (bijvoorbeeld de motivatie, ervaring en vaardigheden of opleiding van onafhankelijke voorzitters of leden van het reviewcomité), de gebruikte praktijken en methodes, de besluitvorming en de werking en het effect van mechanismen voor kwaliteitscontrole. Bijgevolg zijn DRH's, uitgaande van een evaluatieconcept, eigenlijk een soort van 'zwarte doos', in die zin dat er weinig [onderzoek] is gedaan naar de interventie zelf. Die lacune is niet eigen aan DRH's. Internationaal werd nog maar weinig onderzoek verricht naar de Domestic Violence Fatality Review als 'onderzoeksmethode' [onze vertaling] (Rowlands & Bracewell, 2022, 2-3).

Het is dus logisch dat er veel informatie werd gevonden over wat een DHR kan zijn, maar veel minder over hoe je daarvoor concreet te werk gaat (Rowlands & Bracewell, 2022). Zo zijn niet altijd schriftelijke protocollen en procedures opgenomen in de beschrijving of analyse van deze initiatieven. In de voor deze studie beschikbare tijd was het niet altijd mogelijk diepgaand onderzoek te verrichten voor alle onderzochte landen.

Verschillende in het buitenland ontwikkelde modellen worden beschreven maar vooral gecategoriseerd om een overzicht te geven van hun ontwikkelingen en om het veld van mogelijkheden voor implementatie in België te openen.

Niettemin worden hierna voor elk van de bovengenoemde categorieën drie voorbeelden van casusanalyses uitvoerig beschreven:

- Het eerste vertrekt van een systematisch model. Het model van Engeland en Wales is relatief oud en is dus goed gedocumenteerd. Het biedt concrete instrumenten voor de ontwikkeling van retrospectieve analyses in België.
- Het tweede vertrekt van een gericht analysemodel rond één casus. Dit model wordt in Nederland gebruikt.
- Het derde en meest recente voorbeeld vertrekt van een analysemodel rond verschillende casussen. Dit is het model dat in Noorwegen wordt toegepast.

De beslissing om het model van Engeland en Wales en dat van Noorwegen van naderbij te beschouwen, werd deels ingegeven door de bezorgdheid van de actoren uit het werkveld met wie we hebben gesproken. Beide modellen komen immers overeen met twee posities in een *continuüm* van mogelijkheden voor de ontwikkeling van een instrument voor de retrospectieve analyse van feminicides die werden genoemd tijdens onze ontmoetingen met de actoren uit het werkveld die aan ons onderzoek deelnamen (zie hoofdstuk 3).

Met deze inleidende opmerkingen in gedachten volgt hieronder een beschrijving van de DHR-modellen.

2.4. Systematische modellen

2.4.1. *Systematische analyses: nationaal uitgevoerde structurele analyses*

Internationaal worden steeds vaker systematische analyses van fataal huiselijk geweld uitgevoerd, vooral in de Angelsaksische landen, waaronder de Verenigde Staten (sinds 1990), Canada (in Ontario sinds 2003, maar vervolgens uitgebreid naar andere provincies, meest recent naar Québec in 2017), Nieuw-Zeeland (sinds 2008), Australië (sinds 2009) en Engeland en Wales (gestart in 2004, van kracht sinds 2011). De erfenis van een op Engelse *common law* gebaseerd rechtssysteem, dat specifiek is voor deze landen, lijkt bevorderlijk te zijn geweest voor die evolutie (Rowlands, 2021,3).

Aan de hand van een onderzoek van de literatuur over de verschillende hierboven aangehaalde modellen konden we vaststellen dat die modellen zeer uiteenlopend worden toegepast. Hieronder volgt een beknopt overzicht van de verschillende gegevens die over elk van de systematische modellen werd verzameld (zie 2.4.2. tot en met 2.4.7.).

In de internationale literatuur zijn er al aanwijzingen te vinden op basis waarvan we deze modellen kunnen categoriseren:

- (1) de soorten gegevensbronnen (dossiers, interviews);
- (2) de soorten criteria om een casus in beschouwing te nemen;
- (3) de soorten betrokken actoren (diensten, deskundigen, familie);

Gelet op de gegevens die we verzamelden, hebben we de verschillende modellen echter opnieuw ingedeeld op basis van een *continuüm*, gaande van een minimalistische tot een maximalistische hypothese:

- De minimalistische hypothese verwijst naar modellen die, op basis van de bovengenoemde basiselementen, ervoor hebben gekozen om slechts bepaalde minimumcriteria in aanmerking te nemen (zo worden niet alle dodingen geanalyseerd, niet alle sectoren zijn erbij betrokken);
- De maximalistische hypothese verwijst naar modellen die daarentegen alle geïdentificeerde basiselementen in aanmerking nemen: analyse van dossiers, interviews, alle dodingen, waarbij alle professionele sectoren en derden betrokken zijn.

Heel wat systematische modellen liggen tussen deze twee hypothesen in, volgens een continuüm. Deze modellen kunnen bijvoorbeeld alle dodingen analyseren, maar alleen dossiers als gegevensbron gebruiken en kunnen alle beroepssectoren erbij betrekken, maar geen derden.

Bovendien is veel informatie over de methode en de praktische organisatie van de DHR-methode weggelaten. Er is, zoals we hoger al aanhaalden, weinig informatie beschikbaar over hoe het DHR-proces werkt, hoe kennis wordt geproduceerd, hoe die achteraf wordt gebruikt en wat de eventuele resultaten zijn. Al die informatie maakt dus deel uit van de zogenaamde 'zwarte doos' van DHR's (Rowlands & Bracewell 2022, 1).

Ook mag niet worden vergeten dat sommige van deze modellen vrij nieuw zijn en dus nog permanent worden geëvalueerd, wat ertoe kan leiden dat het model wordt aangepast naargelang ze worden opgevolgd of gecontroleerd en afhankelijk van de doelen die al dan niet werden gehaald.

Zo hebben we vooraf drie essentiële voorwaarden vastgesteld voor de ontwikkeling en uitvoering van de *Domestic Homicide Review*-methode, los van de twee hoger beschreven hypothesen:

- (1) een duidelijke definitie hebben van het probleem dat wordt onderzocht;
- (2) één of meer specifieke doelen vaststellen voor het uitvoeren van een retrospectieve casusanalyse;
- (3) de timing van die casusanalyse bepalen (voor of na afsluiting van het gerechtelijk dossier).

Het volgende deel geeft daarom een overzicht van de verschillende bestudeerde systematische modellen, met helemaal op het einde een indeling van elk van deze modellen

volgens de twee ontwikkelde hypothesen (minimalistisch, maximalistisch). Punt 3 van dit hoofdstuk bevat dan een vergelijking van deze verschillende modellen op basis van de identificatie van bepaalde methodologische assen die specifiek zijn voor - of gemeenschappelijk zijn aan - elk model.

2.4.2. Het Amerikaanse model (1990)

Ontwikkelingsdatum

1990

Naam van het model

Domestic Violence Fatality Review Teams

Implementatie

Niet uniform binnen de 18 staten.

Doelen

Overlijdens als gevolg van huiselijk geweld terugdringen door lacunes in de dienstverlening en de samenwerking tussen organisaties op te sporen en op te vullen. Het kan gaan om lacunes in de communicatie en coördinatie, gegevensverzameling en toegang tot diensten of opleiding.

Samenstelling van het reviewcomité

Een comité moet onder andere bestaan uit:

1. Deskundigen op het gebied van forensische pathologie;
2. Medisch personeel met expertise in huiselijk geweld;
3. Pathologen-anatomen en wetsdokters;
4. Criminologen;
5. Openbare aanklagers en officieren van justitie;
6. Medewerkers van opvangdiensten voor slachtoffers van huiselijk geweld en diensten voor de bescherming van mishandelde vrouwen;
7. Medewerkers van de ordediensten;
8. Vertegenwoordigers van lokale instanties die betrokken zijn bij het melden van huiselijk geweld;
9. Medewerkers van de lokale gezondheidsdienst die de gezondheid van slachtoffers van huiselijk geweld opvolgt;
10. Vertegenwoordigers van lokale instanties die kindermisbruik bestrijden.

Referenties: Websdale (1999)

Hypothèse Déf/Obj/ réalisation	Minimaliste	...	Maximaliste
Dossiers	●	✓	●
Entretiens	●	✗	●
Tous les cas	●	✓	●
Tous les secteurs + tiers	●	✗	●

2.4.3. Het model van Ontario (2003)

Ontwikkelingsdatum

2003

Naam van het model

Domestic/Family Death Review Panels/Committees

Initiatiefnemer

Bureau van hoofd patholoog-anatoom

Implementatie

Alleen in de provincie Ontario. Er zijn momenteel 200 teams voor het analyseren van overlijdens door huiselijk geweld actief in Canada.

Definitie

Een overlijden als gevolg van huiselijk geweld wordt gedefinieerd als een doding of zelfdoding als gevolg van geweld tussen intieme partners of ex-partners en kan de dood van een kind of andere familieleden omvatten.

Intiem partnergeweld is dwingend en controlerend geweld waarbij een partner de andere partner terroriseert en zijn/haar macht en controle behoudt met gewelddadige en niet-gewelddadige middelen of controletactieken (bv. financiële controle, psychologisch misbruik of isolement).

Doelen

- Aanbevelingen doen om overlijdens in soortgelijke omstandigheden te voorkomen.
- Huiselijk geweld in het algemeen terugdringen.

Samenstelling van het reviewcomité

De leden van het comité worden benoemd door het hoofd patholoog-anatoom krachtens artikel 49 van de Coroners Act (wet op de pathologen-anatomen) en zijn deskundigen op het gebied van recht, intiem partnergeweld, volksgezondheid, gezondheid van de Aboriginals, rechtshandhaving, diensten voor slachtoffers, onderwijs, kindermwzijn, de academische wereld en pathologen-anatomen.

Aanwezigheid van derden

De aanwezigheid van familie, vrienden van het slachtoffer en de dader is alleen terug te vinden bij lokale reviewcomités.

Referentie

Jaffe et al (2013)

Hypothèse Déf/Obj/ réalisation	Minimaliste	...	Maximaliste
Dossiers			
Entretiens			
Tous les cas			
Tous les secteurs + tiers			

2.4.4. Het Nieuw-Zeelandse model (2008)

Ontwikkelingsdatum

2008

Naam van het model

Family Death Review Committee

Implementatie

Uniform in het hele land (nationaal).

Definitie

Huiselijk geweld wordt gedefinieerd als elk gedrag dat een intieme (ex-)partner en/of een gezinslid of gezinsleden dwingt, beheerst of schaadt door ontbering, verwaarlozing, isolement, intimidatie, bedreigingen, geweld en/of dat hen doet vrezen voor hun eigen veiligheid of welzijn of dat van een ander gezinslid. Het kan gaan om fysiek, seksueel, psychologisch, emotioneel en economisch misbruik, maar ook om verwaarlozing en uitbuiting. Het omvat de blootstelling van kinderen aan deze vormen van geweld en de gevolgen van misbruik. Het impliceert een patroon van misbruik en kan ook meerdere relaties en generaties betreffen. Onder overlijden als gevolg van huiselijk geweld wordt verstaan de onnatuurlijke dood van een persoon (volwassene of kind) waarbij de vermoedelijke dader(s) een familielid of een lid van de uitgebreide familie, een verzorger, een intieme partner, een voormalige partner van het slachtoffer of een voormalige partner van de huidige partner van het slachtoffer is (zijn,) en waarbij het overlijden een episode van huiselijk geweld is en/of er een aanwijsbare geschiedenis van huiselijk geweld is.

Doelen

Het doel van het comité voor het analyseren van overlijdens als gevolg van huiselijk geweld is het aantal sterfgevallen als gevolg van huiselijk geweld te verminderen door 1) sterfgevallen als gevolg van huiselijk geweld te evalueren en aan de commissie voor kwaliteit en veiligheid van de gezondheidszorg te melden en 2) strategieën te ontwikkelen om huiselijk geweld terug te dringen.

Samenstelling van het reviewcomité

Het comité is eigenlijk een ministerieel comité dat functioneert binnen het kader van de Public Health and Disability Act (wet volksgezondheid en handicap, 2000). Het comité bestaat uit hoogstens acht leden.

Eén lid is ervaringsdeskundige, heeft relevante ervaring of ervaring met whānau (uitgebreide familie) en heeft expertise op het vlak van drugsgebruik. De overige zeven leden moeten kritische denkers zijn met kennis van gezondheid en sociale ongelijkheden en deskundigheid in de volgende domeinen: (a) systemen voor mortaliteitsonderzoek, (b) juridisch (strafrechtelijk en familiaal), medisch, autochtoon, sociaal-wetenschappelijk en/of gezondheidsonderzoek en -praktijk, (c) op het gebied van intiem partnergeweld, (d) op het gebied van kindermishandeling en bescherming, (e) kennis van of ervaring met dienstverlening of operationeel beleid in de sociale sector, (f) Māori-leden met kennis over familiaal geweld of ervaring met het werken met Māori whānau (uitgebreide families) die te maken hebben met familiaal geweld, (g) leden van andere etnische groepen of personen met een handicap met kennis over familiaal geweld of ervaring met het werken met gezinnen die te maken krijgen met familiaal geweld.

Referentie: <https://www.hqsc.govt.nz/>

Hypothèse Déf/Obj/ réalisation	Minimaliste	...	Maximaliste
Dossiers	●	✓	●
Entretiens	●	✗	●
Tous les cas	●	✓	●
Tous les secteurs + tiers	●	✗	●

2.4.5. Het Australische model (2009)

Ontwikkelingsdatum

2009

Naam van het model

Domestic/Family Death Review Panels/Committees

Implementatie

De methode wordt verschillend uitgevoerd in drie staten.

Definitie

De teams functioneren op grond van de definitie van huiselijk en familiaal geweld in hun rechtsgebied. Die definities zijn vaak wettelijk vastgelegd. Aangezien de definities van huiselijk en familiaal geweld van staat tot staat en van grondgebied tot grondgebied verschillen, helpen de netwerkprotocollen, door gebruik te maken van de definitie vastgelegd in artikel 4AB van de Family Law Act (wet op het familierecht) van 1975, de omstandigheden te bepalen waarin gegevens worden verzameld met het oog op het onderzoeken van sterfgevallen als gevolg van huiselijk en familiaal geweld en zorgen ze ervoor dat de leden van het netwerk dezelfde definitie hanteren.

Alle teams zijn van mening dat dodingen en dodingen-zelfdodingen die verband houden met huiselijk en familiaal geweld een vorm van onderzoekbaar overlijden zijn. De meeste teams kunnen ook zelfdodingen behandelen die plaatsvinden in de context van huiselijk en familiaal geweld, maar tot nu toe hebben de meeste teams dergelijke sterfgevallen niet in hun gegevens opgenomen.

Doelen

Informatie over sterfgevallen als gevolg van huiselijk en familiaal geweld analyseren om gemeenschappelijke kenmerken, lacunes of tekortkomingen in de dienstverlening en interventiemogelijkheden vast te stellen. Met deze informatie kunnen aanbevelingen worden gedaan om de kans op soortgelijke sterfgevallen in de toekomst te verkleinen.

Samenstelling van het reviewcomité

Er is geen vaste samenstelling: de reviewteams variëren qua structuur, mandaat, middelen en historiek. Sommige van die verschillen weerspiegelen de ontwikkelingsgeschiedenis van het team of het aantal gevallen en de verschillende eisen in verband met werklast.

Referentie

Australian Human Rights Commission (2016).

<https://humanrights.gov.au/our-work/commission-general/publications/annual-report-2015-2016>

Hypothèse Déf/Obj/ réalisation	Minimaliste	...	Maximaliste
Dossiers	●	✓	●
Entretiens	●	✗	●
Tous les cas	●	✓	●
Tous les secteurs + tiers	●	✗	●

2.4.6. Het model van Québec (2017)

Ontwikkelingsdatum

2017

Implementatie

Alleen in de provincie Québec.

Initiatiefnemers

Hoofd patholoog-anatoom en minister van Volksgezondheid. Naar aanleiding van 'Politique d'intervention en matière de violence conjugale: prévenir, dépister, contrer la violence conjugale' (interventiebeleid bij partnergeweld: partnergeweld voorkomen, opsporen en tegengaan, 1995) van de regering van Québec, dat werd overgenomen in het actieplan van de regering inzake huiselijk geweld (2018-2023).

Definitie

Partnergeweld omvat psychologisch, verbaal, fysiek en seksueel geweld en economische controle. Het is niet het resultaat van een verlies van controle, maar integendeel een middel dat wordt gekozen om de ander te domineren en macht over hem of haar te laten gelden. Dit geweld kan voorkomen binnen een echtelijke, buitenechtelijke of liefdesrelatie, op elke leeftijd.

Doelen

- Expertise opbouwen over partnergeweld om het beter te begrijpen en te voorkomen;
- Personen die te maken krijgen met partnergeweld beter beschermen;
- De onderzoekspraktijken, -instrumenten en -methodes voor alle belanghebbenden verbeteren.

Samenstelling van het reviewcomité

Het comité bestaat uit een twintigtal leden uit het verenigingsleven, de justitiële, politieke, politionele en wetenschappelijke of academische wereld.

Aantal vergaderingen en hun organisatie

Het comité komt 12 keer per jaar in plenaire vergadering bijeen en 7 keer per jaar om dossiers te analyseren in subcomités.

Gebruikte gegevensbronnen en timing van de analyse

Zodra het onderzoek is afgerond, de gerechtelijke procedures zijn afgelopen en de beroepstermijnen zijn verstreken, worden de dossiers van de patholoog-anatoom ter beschikking gesteld van de leden van het reviewcomité.

Casusselectie

Aangezien het reviewcomité in 2017 werd opgericht, werd beslist om de intieme partnerdodingen die vanaf 2018 plaatsvonden te analyseren. Het comité koos ervoor om verschillende soorten dodingen te analyseren: enkelvoudige doding, meervoudige doding, enkelvoudige doding gevolgd door zelfdoding, meervoudige doding gevolgd door zelfdoding, zelfdoding van het slachtoffer, zelfdoding van de dader.

Analyseproces

Elk dossier wordt toegewezen aan een subcomité van wisselende samenstelling, afhankelijk van de beschikbaarheid en de deskundigheid van de leden. Elk subcomité noteert alle feiten betreffende de situatie van het slachtoffer en de dader, vult een analyserooster in met de risico- en beschermingsfactoren die verband houden met de situatie en verricht een grondige analyse van het dossier van de patholoog-anatoom. Die analyse gebeurt op basis van documenten zoals volledige of gedeeltelijke politieverlagen, autopsieverslagen, verslagen van externe onderzoeken, toxicologische rapporten, deskundigenrapporten (ballistiek, biochemie enz.), medische dossiers, verslagen van probatiediensten en diensten voor voorwaardelijke invrijheidstelling, vonnissen en notities van de pathologen-anatomen. Soms bevat het dossier ook uittreksels uit de dossiers van de DPJ (jeugdbescherming) en aantekeningen van maatschappelijk werkers. Elke casusanalyse eindigt met een presentatie van de conclusies aan het volledige reviewcomité in plenaire zitting, met een toelichting van de omstandigheden rond het overlijden, een portret van de intieme partners en andere betrokkenen (kinderen, familieleden), de aanwezige risico- en beschermingsfactoren, de diensten die zijn tussengekomen en de middelen die werden ingezet.

Referentie: Eerste jaarverslag van het comité voor het analyseren van overlijdens door partnergeweld. Bureau van de patholoog-anatoom, Québec, december 2020.

We geven mee dat Québec in november 2022 een nieuw verslag heeft opgesteld, deze keer over partnergeweld en dodelijke kinderslachtoffers (zie: Tweede jaarverslag van het comité voor het analyseren van overlijdens door partnergeweld, Bureau van de patholoog-anatoom, Québec, november 2022).

Hypothèse Déf/Obj/ réalisation	Minimaliste	...	Maximaliste
Dossiers			
Entretiens			
Tous les cas			
Tous les secteurs + tiers			

2.4.7. Het Engelse en Welshe model (2011)

Zoals we eerder al aanstipten, heeft het in Engeland en Wales ontwikkelde model meer aandacht gekregen.

In het kader hieronder worden de belangrijkste elementen van het model toegelicht, net zoals voor de modellen in de andere landen,

gevolgd door een meer uitvoerige beschrijving. Die beschrijving volgt in grote lijnen de richtsnoeren van het *Home Office* (2016)²⁶.

Ontwikkelingsdatum

Opgestart in 2004, werkzaam sinds 2011.

Naam van het model

Domestic Homicide Review

Implementatie

Het model wordt toegepast in Engeland en Wales.

Initiatiefnemers

Voor elk geval van fataal huiselijk geweld moet de politie het betrokken Community Safety Partnership (CSP) schriftelijk op de hoogte brengen van het incident. Elke beroepsbeoefenaar of organisatie kan evenwel een dergelijk geval schriftelijk aan het CSP voorleggen als ze van mening zijn dat er belangrijke lessen kunnen worden getrokken voor de samenwerking tussen instanties.

De voorzitter van het Community Safety Partnership (CSP) bepaalt of een dossier volgens de definitie in de richtsnoeren moet worden onderzocht als zijnde een geval van fataal huiselijk geweld en beslist of een analyse nodig is. Deze beslissing moet worden genomen in overleg met lokale partners die een goed inzicht hebben in de dynamiek van huiselijk geweld. De beslissing om al dan niet over te gaan tot een analyse moet door de voorzitter van het CSP worden genomen binnen een maand nadat een doding onder zijn of haar aandacht werd gebracht.

Definitie

De definitie van fataal huiselijk geweld omvat zowel intieme partnerdodingen als dodingen in familiale kring voor personen ouder dan 16 jaar²⁷.

²⁶ De documenten van het *Home Office* of ministerie van Binnenlandse Zaken (2016) bevatten ook de specifieke samenstelling van een reviewcomité voor Noord-Ierland.

²⁷ Volgens de documenten en omdat Engeland en Wales nog andere soorten onderzoeken naar dodingen hebben geïmplementeerd, bepalen de statuten dat wanneer slachtoffers van fataal huiselijk geweld tussen 16 en 18 jaar oud zijn, een 'serious child review' voorrang krijgt op een 'domestic homicide review'. Er wordt echter gespecificeerd dat alle elementen van huiselijk geweld in verband met de doding volledig door deze instantie moeten worden onderzocht, die moet bestaan uit vertegenwoordigers met een grondig begrip van huiselijk geweld.

Een 'domestic homicide review' is een onderzoek naar de omstandigheden waarin het overlijden van een persoon van 16 jaar of ouder het gevolg is of lijkt te zijn geweest van geweld, misbruik of verwaarlozing door: (a) een persoon met wie hij of zij verwant was of met wie hij of zij een persoonlijke intieme relatie had of heeft gehad, of (b) een lid van hetzelfde gezin als het slachtoffer, met als doel na te gaan welke lessen uit het overlijden kunnen worden getrokken.

Een 'persoonlijke intieme relatie' moet hier worden verstaan als een relatie tussen volwassenen die intieme partners of familieleden zijn of waren, los van hun geslacht of seksualiteit.

Doelen

- vaststellen welke lessen moeten worden getrokken uit het fataal huiselijk geweld over hoe beroepsbeoefenaars en lokale organisaties individueel en samen kunnen werken om slachtoffers te beschermen.
- duidelijk aangeven wat deze lessen zijn, zowel binnen als tussen instanties, hoe en wanneer ze in de praktijk worden gebracht en wat er dus moet veranderen.
- deze lessen toepassen op de respons, waarbij het beleid en de procedures eventueel worden aangepast.
- dodingen als gevolg van huiselijk geweld voorkomen en de respons ten aanzien van alle slachtoffers van huiselijk geweld en hun kinderen verbeteren door een betere samenwerking tussen de instanties.
- mee werken aan een beter begrip van de aard van huiselijk geweld en mishandeling
- goede praktijken in de verf zetten.

Samenstelling van het reviewcomité

Het reviewcomité benoemt een onafhankelijke voorzitter die verantwoordelijk is voor het beheren en coördineren van het analyseproces en voor het opstellen van het overzichtsverslag en alle andere bewijsstukken die het reviewcomité relevant acht.

Het reviewcomité kan een vaste en permanente samenstelling hebben of ad hoc worden ingesteld om een bepaalde casus te analyseren.

Het comité kan bestaan uit:

- Korpschefs voor politiezones in Engeland en Wales;
- Lokale overheden;
- Lokale probatieraden, opgericht op grond van artikel 4 van de Criminal Justice and Court Services Act (wet op strafrecht en gerechtelijke diensten) van 2000;
- Strategische gezondheidsinstanties opgericht op grond van artikel 13 van de National Health Service Act (wet op de nationale gezondheidszorg) van 2006;
- Diensten voor eerstelijnszorg ingesteld op grond van artikel 18 van deze wet;
- Probatiedienstverleners;
- Lokale gezondheidsraden opgericht op grond van artikel 11 van de National Health Services (Wales) Act (wet op de nationale gezondheidszorg in Wales) van 2006;
- Nationale gezondheidsdiensten ingesteld op grond van artikel 25 van de National Health Service Act van 2006 of artikel 18 van de National Health Services (Wales) Act van 2006;
- Andere instanties die een belangrijke rol kunnen spelen in het analyseproces maar die niet in de wetgeving worden genoemd, bijvoorbeeld vertegenwoordigers van de 'Crown Prosecution Service' (openbaar ministerie), huisvestingsverenigingen, sociale verhuurders en gevangenisdiensten. Over de

deelname van andere instanties wordt voor elk geval afzonderlijk beslist en hun deelname moet door het reviewcomité worden goedgekeurd.

Indien een organisatie of beroepsbeoefenaar weigert deel te nemen aan een DHR, is de regering bevoegd om een bevel uit te vaardigen.

Aanwezigheid van derden

Het informele netwerk van het slachtoffer (familie, vrienden, kennissen enz.) wordt bij voorkeur ingeschakeld, omdat zij over aanvullende informatie/kennis kunnen beschikken die niet beschikbaar is voor beroepsbeoefenaars.

Timing van de analyse

Het syntheseverslag moet klaar zijn binnen zes maanden nadat werd beslist om een analyse uit te voeren, tenzij met het betrokken CSP formeel een andere termijn is overeengekomen.

De omvang en de complexiteit van de onderzoeken lopen sterk uiteen, maar voor alle dodingen geldt dat als er lessen kunnen worden getrokken, deze zo snel mogelijk in de praktijk moeten worden toegepast, zonder te wachten op het resultaat van de analyse.

Referenties: Home Office (2016); Chantler et al. (2019).

Hieronder geven we wat meer duiding bij dit model.

2.4.7.1. Doelen en filosofie van DHR's

De documenten die de uitvoering van DHR's omkaderen (Home Office, 2016) maken duidelijk dat het belangrijkste doel van het analyseren van fataal huiselijk geweld is om ervoor te zorgen dat organisaties op gepaste wijze reageren ten aanzien van slachtoffers van huiselijk geweld door passende ondersteuningsmechanismen, procedures, middelen en interventies te bieden en te implementeren met als doel dodingen en huiselijk geweld in de toekomst te voorkomen. Tijdens de analyses wordt onder meer nagegaan of organisaties over voldoende procedures en protocollen beschikken, die door hun personeel worden begrepen en gevolgd, dan wel of deze procedures moeten worden verbeterd.

In deze documenten wordt ook benadrukt dat het niet gaat om een onderzoek naar de manier waarop het slachtoffer is overleden of naar de vaststelling van de individuele verantwoordelijkheden (wat de taak is van de pathologen-anatomen en strafrechtbanken), noch om een tuchtonderzoek of een tuchtprocedure. Indien tijdens een analyse informatie naar voren komt waaruit zou blijken dat tuchtmaatregelen nodig zijn, zal de betrokken organisatie haar eigen interne disciplinaire procedures moeten volgen, parallel aan het analyseproces voor fataal huiselijk geweld.

Tot slot moet de analyse, voor zover mogelijk, zo worden uitgevoerd dat het proces wordt gezien als een leerproces en niet als een manier om schamte of schuld toe te wijzen aan de betrokken organisaties, in overeenstemming met een '*no blame, no shame*'-filosofie.

De analyses van fataal huiselijk geweld gebeuren op zeer lokaal niveau. Ze worden beschouwd als een belangrijke bron van informatie, maar kunnen ook de nationale beleidsmaatregelen en

praktijken aansturen via een mechanisme voor doorverwijzing naar gecentraliseerde structuren (zie *infra*). De beschikbare richtsnoeren en documenten leggen ook duidelijk vast wie een retrospectieve analyse van fataal huiselijk geweld kan aanvragen, bij wie en voor welk soort gevallen. Ze schrijven ook voor welke vaardigheden de voorzitter van het comité moet hebben, hoe het comité wordt samengesteld, hoe de families, de entourage van het slachtoffer en de dader worden betrokken, hoe de onderzoeken bij de organisaties moeten gebeuren, wat de termijnen zijn voor het voorleggen van de *reviews*, hoe die vervolgens worden gevalideerd, verzameld, opgevolgd, geëvalueerd enz.

2.4.7.2. Kennisname en aanvrager

In dit model is het, zoals in het kader hierboven wordt aangegeven, de verantwoordelijkheid van de politie om bij fataal huiselijk geweld het betrokken CSP schriftelijk van het incident in kennis te stellen. Het CSP is dan algemeen verantwoordelijk voor het organiseren van een review.

Aangezien er verschillende CSP's zijn, moet er, wanneer de partnerorganisaties uit meer dan één lokaal bestuursgebied weet hadden van het slachtoffer of er contact mee hadden, worden beslist aan welke partnerschap het dossier wordt toegewezen. Daarvoor wordt aan het lokale bestuursgebied waar het slachtoffer woonde gevraagd om de verantwoordelijkheid voor een eventuele analyse op zich te nemen. Het is dus de bedoeling dat de *review* zo dicht mogelijk bij de leefwereld van het slachtoffer gebeurt.

2.4.7.3. Maar elke beroepsbeoefenaar of organisatie kan een dossier voorleggen

Hoewel de politie het CSP op de hoogte moet brengen, kan elke beroepsbeoefenaar of organisatie evenwel een geval schriftelijk aan het CSP voorleggen als ze van mening zijn dat er belangrijke lessen kunnen worden getrokken voor de samenwerking tussen instanties.

2.4.7.4. De voorzitter beslist - op basis van een vaste definitie - of voor een bepaald dossier een retrospectieve analyse moet worden uitgevoerd

Het is de voorzitter van het CSP die bepaalt of voor een dossier een retrospectieve analyse moet worden uitgevoerd. Hij of zij baseert zich daarvoor op de definitie vastgelegd in de richtsnoeren of guidance (zie het kader hieronder).

Enkele voorbeelden van soorten situaties die interessant zijn voor een DHR:

- er was bewijs van een risico van ernstige schade voor het slachtoffer dat niet werd herkend of geïdentificeerd door de instanties die in contact staan met het slachtoffer of de dader en dat niet werd gedeeld met anderen of behandeld volgens erkende beste beroepspraktijken.
- een van de betrokken instanties of beroepsbeoefenaars is van mening dat hun bezorgdheid niet voldoende ernstig werd genomen of door de andere betrokken partijen niet adequaat werd behandeld.
- de doding wijst op tekortkomingen in één of meer aspecten van de lokale werking van de formele procedures voor de bestrijding van huiselijk geweld of andere procedures ter bescherming van volwassenen, ook dodingen waarbij er geen enkel contact met een instantie zou zijn geweest.
- het slachtoffer werd opgevangen door, of had moeten worden doorverwezen naar een risicobeoordelingspanel waarbij meerdere instanties betrokken zijn.

- de doding lijkt gevolgen te hebben of problemen op te leveren voor de reputatie van een reeks instanties en beroepsbeoefenaars.
- de doding suggereert dat de nationale of lokale procedures of protocollen moeten worden herzien of niet goed worden begrepen of gevolgd.
- de dader bekleedt een vertrouwens- of gezagspositie, bv. een politieagent, maatschappelijk werker of gezondheidswerker, wat maakt dat het vertrouwen van het publiek een ernstige deuk zal oplopen.
- het slachtoffer heeft, voor zover geweten, geen contact gehad met een of andere instantie. Kan er bijvoorbeeld op lokaal niveau meer worden gedaan om bekendheid te geven aan de diensten die beschikbaar zijn voor slachtoffers van huiselijk geweld?

Zoals we kunnen vaststellen, houden de voor analyse in aanmerking komende casussen tegelijk verband met het niet herkennen of opsporen van mogelijke ernstige schade door organisaties die in contact staan met de dader of het slachtoffer, waarbij een organisatie of beroepsbeoefenaar het gevoel heeft dat zijn bezorgdheid niet correct werd gehoord of door andere betrokken partijen werd behandeld, wanneer er tekortkomingen lijken te zijn bij de toepassing van bestaande procedures, de doding gevolgen heeft voor de reputatie van organisaties of beroepsbeoefenaars, de dader een gezagspositie heeft of het slachtoffer met geen enkele organisatie contact heeft gehad.

De eindbeslissing om al dan niet over te gaan tot een analyse moet worden genomen in overleg met lokale partners die inzicht hebben in de dynamiek van huiselijk geweld.

De beslissing om een analyse uit te voeren, maar ook de beslissing om geen analyse uit te voeren, moet schriftelijk aan het Home Office worden bevestigd.

2.4.7.5. De centrale overheid kan voor een specifiek geval van doding echter een bevel uitvaardigen

Die kan bijvoorbeeld een bij wet aangewezen persoon of instantie bevelen om deel te nemen aan een DHR, indien die persoon of instantie eerst zou weigeren. In dat geval fungeert een dienst bij het Home Office als schakel met de betrokken persoon of organisatie.

Wanneer het CSP verklaart dat aan de criteria voor een DHR is voldaan en de analyse wordt uitgevoerd, worden lokale contacten gelegd met het vraag om een reviewcomité in te stellen.

2.4.7.6. Het reviewcomité is variabel (vaste samenstelling en individueel aanpasbaar)

Het reviewcomité kan:

- ofwel een vaste en permanente samenstelling hebben,
- ofwel worden aangepast om een bepaald geval van fataal huiselijk geweld te onderzoeken.

In het comité moeten vertegenwoordigers van wettelijke instanties en vrijwilligersorganisaties zetelen.

Volgens de richtsnoeren kan de vrijwilligerssector immers over waardevolle informatie over het slachtoffer of de dader beschikken.

Beroepsbeoefenaars of instanties die gespecialiseerd zijn in huiselijk geweld worden beschouwd als belangrijke vertegenwoordigers die aan het reviewcomité en aan het plaatselijk overleg in verband met huiselijk geweld moeten deelnemen. Zij zouden immers over kennis beschikken die essentieel is om het onderzochte dossier te begrijpen. In sommige gevallen zal de *review* gebeuren op het niveau van dit lokale overleg.

Leden van organisaties die verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van 'individuele managementevaluaties' (zie *infra*) kunnen ook lid zijn van het reviewcomité, maar het comité mag niet uitsluitend uit deze personen bestaan.

Tot slot wordt benadrukt dat de samenstelling van het reviewcomité representatief moet zijn op het vlak van gelijkheid en diversiteit. Leeftijd, handicap, geslachtsverandering, huwelijk en geregistreerd partnerschap, zwangerschap en moederschap, ras, godsdienst en overtuiging, geslacht en seksuele geaardheid worden allemaal beschouwd als kenmerken die van invloed kunnen zijn op de manier waarop de analyse wordt uitgevoerd en de wijze waarop de resultaten onder de lokale gemeenschappen worden verspreid.

We hebben hierboven gezien dat wanneer de beleidsautoriteit (Secretary of State for England and Wales) daartoe de opdracht geeft, een aantal personen en instanties verplicht zijn om een onderzoek naar fataal huiselijk geweld in te stellen of daaraan deel te nemen (zie kader).

Er zijn evenwel nog andere instanties die een belangrijke rol kunnen spelen in het analyseproces maar die niet in de wetgeving worden genoemd, bijvoorbeeld vertegenwoordigers van de '*Crown Prosecution Service*' (CSP, dit is het openbaar ministerie), huisvestingsverenigingen, sociale verhuurders en gevangenisdiensten. Over de betrokkenheid van andere instanties wordt echter voor elk geval afzonderlijk beslist en deze moet door het reviewcomité worden goedgekeurd.

2.4.7.7. Benoeming van een voorzitter voor het reviewcomité

Het reviewcomité benoemt een voorzitter die verantwoordelijk is voor het beheer en de coördinatie van het analyseproces. Hij of zij moet onafhankelijk en ervaren zijn en niet rechtstreeks betrokken zijn bij een van de bij de analyse betrokken instanties. Aangezien de

reviewcomités op zeer lokaal niveau verspreid zijn, kunnen sommige gebieden een regionale regeling treffen waarbij ervaren mensen uit naburige gebieden worden 'uitgewisseld' of 'uitgeleend' aan het reviewcomité om goede praktijken door te brieven en nieuwe informatie en kennis te delen.

Om als voorzitter te kunnen worden benoemd, moet die persoon over een aantal vaardigheden en deskundigheid beschikken.

Hij of zij moet:

- relevante kennis hebben van huiselijk geweld, ook geweld gepleegd in naam van de zogenaamde 'eer', wetgeving inzake gelijkheid enz;
- een goed inzicht hebben in de rol en de context van de belangrijkste instanties die mogelijk bij de analyse betrokken zullen zijn;
- managementexpertise hebben;
- goede onderzoeks-, gespreks- en communicatievaardigheden hebben;
- een goed begrip hebben van de tuchtregelingen binnen de deelnemende instanties;
- een opleiding hebben gevolgd in verband met DHR en in verband met het voorzitten van dergelijke reviews en het opstellen van syntheseverslagen (die online beschikbaar kunnen worden gemaakt).

De beslissing om een analyse uit te voeren moet door de voorzitter van het Community Safety Partnership (CSP) worden genomen binnen een maand nadat een zaak onder zijn of haar aandacht is gebracht.

Organisaties moeten snel hun dossiers veiligstellen en een chronologie van hun contacten met het slachtoffer, de dader en hun familie opstellen.

2.4.7.8. In het kader van de *reviews* worden ook individuele managementreviews (IMR's) bij de organisaties gepland

Organisaties moeten binnen hun organisatie een 'individual management review' uitvoeren.

De voorzitter van het reviewcomité moet het hoger management van elk van de deelnemende organisaties aanschrijven om opdracht te geven voor de IMR's die deel zullen uitmaken van het syntheseverslag.

Het doel van deze managementreviews is om op een open en kritische manier individuele en organisatiewijde praktijken en de context waarin mensen werken te onderzoeken om na te gaan of er naar aanleiding van de doding veranderingen kunnen of moeten worden doorgevoerd.

Het is ook de bedoeling om aan te geven hoe die veranderingen tot stand zullen worden gebracht door voorbeelden van goede praktijken te geven die kunnen worden ingevoerd. Ook

wordt verwacht dat elke organisatie haar dossiers veiligstelt en een chronologie opstelt van haar contacten met en interventies ten aanzien van het slachtoffer, de dader of hun familie.

De personen die individuele managementreviews uitvoeren mogen niet rechtstreeks betrokken zijn geweest bij het slachtoffer, de dader of hun families en mogen niet de directe leidinggevende zijn geweest van een personeelslid dat betrokken is bij de individuele managementreview.

Beroepsbeoefenaars van buiten de organisaties (bv. huisartsen) moeten ook rapporten over hun contact met het slachtoffer of de dader aan de voorzitter van het reviewcomité verstrekken.

De kwaliteit van de IMR-verslagen moet worden gewaarborgd door een senior manager van de organisatie die de opdracht voor het verslag heeft gegeven. Die senior manager moet ervoor zorgen dat alle aanbevelingen van de IMR en eventueel die in het syntheseverslag worden uitgevoerd.

Wanneer er lessen kunnen worden getrokken, moeten die zo spoedig mogelijk in praktijk worden gebracht, zonder noodzakelijkerwijs te wachten tot de analyse klaar is.

2.4.7.9. De betrokkenheid van leden van het informele netwerk van slachtoffer en dader wordt erg gewaardeerd

In de beschikbare documenten waarin DHR's worden beschreven, is de betrokkenheid van leden van informele ondersteuningsnetwerken, zoals vrienden, familieleden en collega's van slachtoffers en daders, bij retrospectieve analyses van groot belang.

In dit model worden deze leden gezien als een bron van waardevolle informatie. Ze kunnen gedetailleerde kennis hebben van de ervaringen van het slachtoffer van fataal huiselijk geweld.

Als voordelen werden onder meer genoemd: het mogelijke effect van hun deelname aan een dergelijk comité op hun genezingsproces; de mogelijkheid om informatie bekend te maken die niet kan worden gepubliceerd en die een familie in een strafrechtelijk onderzoek niet zou kunnen verstrekken; de mogelijkheid om relevante informatie van familieleden, vrienden en collega's te verkrijgen die niet altijd officieel toegankelijk is; en de vervulling van de vaak geuite behoefte van families om bij te dragen tot het voorkomen van nieuwe gevallen van fataal huiselijk geweld.

Het betrekken van het informele netwerk zou ook nieuw licht kunnen werpen op de situatie, wat de instanties kan helpen om hun inzichten en processen te verbeteren. Het geeft het reviewcomité ook de kans om een vollediger beeld te krijgen van de beleving van het slachtoffer en om het hele gebeuren door haar ogen en door de ogen van haar naasten te zien. Die aanpak kan het comité helpen om de beslissingen en keuzes van het slachtoffer te begrijpen.

Volgens de richtsnoeren moeten al die bijeenkomsten worden geregistreerd, rekening houdend met de verplichte vertrouwelijkheid van de gesprekken en uitwisselingen.

Ook wordt aanbevolen dat het reviewcomité contact houdt met andere netwerken dan de familie van de slachtoffers, zoals werkgevers, gezondheidswerkers of plaatselijke vrijwilligers- en gemeenschapsorganisaties.

Het is de bedoeling dat het reviewcomité communiceert via een vertegenwoordiger die, indien mogelijk, een bestaande werkrelatie met de familie heeft, zoals een vertegenwoordiger van de vrijwilligers- en gemeenschapssector.

Het is ook raadzaam om na te gaan wat het beste moment is om contact op te nemen met de familieleden, op basis van de door hun advocaat verstrekte informatie en rekening houdend met andere lopende processen, zoals de autopsie of het strafrechtelijk onderzoek.

Tot slot wordt aangeraden om de naasten via de aangewezen tussenpersoon voldoende informatie te geven over het reviewproces en regelmatig op de hoogte te houden over zijn voortgang, dus ook over de verwachte timing voor de bekendmaking van het verslag. Daarnaast is het de bedoeling dat ze duidelijk weten hoe de bekendgemaakte informatie zal worden gebruikt en of die wordt gepubliceerd, hoe de informatie die mensen hebben verstrekt heeft bijgedragen tot de review en hoe die andere slachtoffers van huiselijk geweld kan helpen. Daarvoor werden informatiebrochures opgesteld waarin familie, vrienden en ondersteuningsnetwerken van het slachtoffer uitleg krijgen over het verloop van de DHR. Die brochures zijn beschikbaar op de website van het *Home Office*²⁸.

In die documenten staat dat voordat het eindverslag naar het Home Office wordt gestuurd, een volledige versie van het onderzoek aan de familie moet worden voorgelegd, zodat zij de punten kunnen aangeven waar ze niet mee akkoord zijn. Tot slot wordt aangegeven dat het belangrijk is om aan de naasten te laten weten dat de analyse werd afgerond en geëvalueerd, waarna die klaar is voor publicatie. De personen van het informele netwerk moeten ook worden ingelicht over de mogelijke gevolgen van die publicatie, meer bepaald in verband met de hernieuwde mediabelangstelling. Het is ook de bedoeling om een redelijk contact met de familie te onderhouden, zelfs indien die weigert om aan het reviewproces deel te nemen.

Er wordt evenwel ook benadrukt dat het reviewcomité er rekening mee moet houden dat de dader of de familieleden van de dader in sommige gevallen een permanent risico van geweld kunnen vormen voor de familie of vrienden van het slachtoffer, zeker wanneer een dossier verband lijkt te houden met zogenaamd 'op eer' gebaseerd geweld. Daarom wordt voorgeschreven dat indien het reviewcomité vreest dat er een onmiddellijk gevaar bestaat voor lichamelijk letsel aan een gekend persoon, het onmiddellijk contact opneemt met de politie zodat die maatregelen kan nemen om die persoon te beschermen. Het verdient aanbeveling deze gevallen opnieuw te bekijken in overleg met een op dat gebied gespecialiseerde beroepsbeoefenaar.

²⁸ [Domestic Homicide Review: leaflet for family](#); [Domestic Homicide Review: leaflet for friends](#); [Domestic Homicide Review: leaflet for employers and colleagues](#).

2.4.7.10. Een 'vaste' termijn voor de voltooiing van het verslag, tenzij uitdrukkelijk anders gevraagd; uitvoering van de acties zo spoedig mogelijk (zelfs vóór het einde van de retrospectieve analyse)

Het syntheseverslag moet klaar zijn binnen een bijkomende termijn van zes maanden nadat werd beslist om een *review* van het dossier uit te voeren, tenzij met het betrokken CSP formeel een andere termijn is overeengekomen.

Omdat het mogelijk is dat de complexiteit van een dossier pas duidelijk wordt wanneer de review aan de gang is, moet het reviewcomité, indien deze termijnen niet kunnen worden gehaald (ook als gevolg van gerechtelijke procedures), het CSP daarvan in kennis stellen en over een nieuwe uitvoeringstermijn onderhandelen.

Indien het CSP van mening is dat het onderzoek onredelijk lang duurt, moet het de zaak voor advies voorleggen aan een dienst bij het Home Office die verantwoordelijk is voor de kwaliteit van de DHR's.

Wanneer uit de *review* evenwel blijkt dat er lessen kunnen worden getrokken, moeten die zo spoedig mogelijk in praktijk worden gebracht, zonder noodzakelijkerwijs te wachten tot de analyse klaar is.

2.4.7.11. Wat doet het reviewcomité na ontvangst van het syntheseverslag van de voorzitter

Zodra het syntheseverslag klaar is, moet het reviewcomité ervoor zorgen dat de bijdragende organisaties en personen ervan overtuigd zijn dat de door hen verstrekte informatie volledig en eerlijk in het syntheseverslag is weergegeven.

Het moet er ook op toezien dat het syntheseverslag van goede kwaliteit is, dat het volgens de richtsnoeren werd opgesteld en dat de aanbevelingen van het syntheseverslag in een actieplan worden opgenomen (wie doet wat, tegen wanneer en met welk verwacht resultaat), dat op het hoogste niveau door elk van de deelnemende organisaties wordt vastgesteld. Het actieplan moet ook aangeven hoe verbeteringen in praktijken en systemen zullen worden geëvalueerd.

Het reviewcomité moet vervolgens een exemplaar van het overzichtsverslag, van de samenvatting en van het actieplan aan de voorzitter van het CSP bezorgen.

2.4.7.12. Wat doet het Community Safety Partnership (CSP) na ontvangst van het syntheseverslag

De Community Safety Partnerships (CSP) moeten vervolgens overeenstemming bereiken over de inhoud van het syntheseverslag, de samenvatting en het actieplan. Ze zien erop toe dat alle documenten volledig geanonimiseerd zijn. De documenten moeten wel de namen van de voorzitter en van de leden van het reviewcomité bevatten. Daarna zorgen de CSP's voor feedback en debriefings aan het personeel van de organisaties, de familieleden en eventueel de media. Tot slot bezorgen ze ook een kopie van het overzichtsverslag, de samenvatting en het actieplan aan de dienst bij het Home Office die verantwoordelijk is voor de opvolging van

de DHR's. Het document mag pas worden gepubliceerd zodra deze dienst groen licht heeft gegeven. Zodra die goedkeuring binnen is, moet het CSP een kopie van het overzichtsverslag, de samenvatting en het actieplan aan de directie van elke deelnemende organisatie bezorgen. Het moet ook een elektronische kopie van het overzichtsverslag en de samenvatting op de webpagina van het lokale CSP publiceren. Vervolgens moet het door middel van een audit de uitvoering van het specifieke actieplan monitoren. De retrospectieve analyse is klaar zodra het actieplan is uitgevoerd.

2.4.7.13. Rol van de dienst bij het Home Office die verantwoordelijk is voor de kwaliteit van de DHR's

De beoordeling van de kwaliteit van de *reviews* van fataal huiselijk geweld valt onder de verantwoordelijkheid van een groep van deskundigen die bestaat uit wettelijke en vrijwillige instanties en die door het Home Office wordt beheerd.

Alle syntheseverslagen, samenvattingen en actieplannen die klaar zijn, moeten aan het Home Office worden voorgelegd. Een groep komt om de drie maanden bijeen om de normen van de verslagen te beoordelen, goede en minder goede praktijken en de opleidingsbehoeften vast te stellen.

Wanneer de kwaliteit van de reviews onvoldoende wordt bevonden, wordt een samenvatting van de bevindingen naar de voorzitter van het CSP gestuurd, die ervoor moet zorgen dat de punten van zorg opnieuw door het reviewcomité worden bekeken en aangepast.

De dienst bij het Home Office die verantwoordelijk is voor de kwaliteit van de DHR's is ook verantwoordelijk voor het verspreiden van de lessen en doeltreffende praktijken uit deze reviews op nationaal niveau en voor het opsporen van ernstige tekortkomingen en gemeenschappelijke thema's.

Deze dienst is tot slot nog verantwoordelijk voor de communicatie met de media om het positieve werk van officiële en vrijwilligersorganisaties die werken met slachtoffers en daders van huiselijk geweld onder de aandacht te brengen.

2.4.7.14. Publicatie van het syntheseverslag

In alle gevallen moeten het syntheseverslag en de samenvatting correct worden geanonimiseerd en openbaar worden gemaakt. Individuele managementreviews (IMR's) mogen daarentegen niet openbaar worden gemaakt.

Het doel van de publicatie van de syntheseverslagen is om het vertrouwen van het publiek te herstellen en de processen voor slachtofferbescherming binnen alle instanties transparanter te maken.

Daarom moeten alle overzichtsverslagen en samenvattingen worden gepubliceerd, tenzij er dwingende redenen zijn in verband met het welzijn van kinderen of andere rechtstreeks bij het dossier betrokken personen om dat niet te doen.

De publicatie van documenten moet worden afgestemd met de afronding van eventuele gerechtelijke procedures.

Eventueel moet ook worden overwogen om de samenvatting te vertalen in verschillende talen en andere formaten, zoals braille of gebarentaal.

De publicatie van de syntheseverslagen en de bewijsstukken gebeurt na goedkeuring door de dienst bij het Home Office die verantwoordelijk is voor de kwaliteit van de DHR's.

Die verslagen worden gepubliceerd op de website van het Local Community Safety Partnership (CSP) en de website van het Home Office.

2.4.7.15. Openbaarmaking en strafrechtelijke vervolging

De mogelijkheid van openbaarmaking is een van de elementen die in de documenten in verband met de organisatie van DHR's aan bod komen, omdat "een correcte en eerlijke openbaarmaking een essentieel element is van een eerlijk strafrechtstelsel". De bedoeling is dat al die openbaarmakingskwesties worden besproken met de hoofdonderzoeker van de politie, de 'Crown Prosecution Service' en de vertegenwoordiger van de patholoog-anatoom van het Verenigd Koninkrijk, naargelang van het geval.

Hypothèse Déf/Obj/ réalisation	Minimaliste	...	Maximaliste
Dossiers			
Entretiens			
Tous les cas			
Tous les secteurs + tiers			

2.5. Analyse rond één casus - oprichting van een ad-hoccomité

Naast de traditionele of systematische modellen zijn er ook modellen waarbij de DHR-methode alleen rond een bepaalde casus wordt toegepast. In dit deel wordt Nederland als voorbeeld genomen, waar dit soort analyses wordt uitgevoerd.

De moord op Linda van der Giessen, 28, in het Nederlandse Waalwijk, in 2015.

Op 10 augustus 2015 werd Linda van der Giesen doodgeschoten op de parkeerplaats van het TweeSteden-ziekenhuis in Waalwijk. Direct na haar dood werd nagegaan wat bij de politie bekend was over Linda van der Giesen en de verdachte en hun onderlinge relatie. Daaruit bleek dat het slachtoffer 11 dagen voor haar dood aangifte had gedaan van bedreigingen en stalking door haar ex-partner. Bovendien had ze gemeld dat haar ex-partner op het punt stond een vuurwapen te kopen.

Tijdens de persconferentie van 12 augustus 2015 gaven de officier van justitie, de heer Charles van der Voort, en het hoofd operatiën van de politie-eenheid Zeeland-West Brabant, de heer Dick Schouten, in reactie daarop aan dat de politie de urgentie van deze aangifte kennelijk onvoldoende had ingeschat en dat een verkennend feitenonderzoek naar het optreden van de politie zou worden ingesteld. Het onderzoek zou worden uitgevoerd door het onderzoeksteam Veiligheid, Integriteit en Klachten. Dit team verricht onafhankelijk intern onderzoek naar zaken waarbij sprake kan zijn van strafbare feiten of mogelijk plichtsverzuim door politiemensen.

Het onderzoek van het onderzoeksteam richt zich specifiek op drie aandachtspunten: 1) de werkwijze van de politie in het algemeen en het werkproces in dit soort zaken, 2) de evaluatie van de aangifte en de informatie uit latere contacten met de aangever, en 3) de informatie waarover de politie beschikt en de mate waarin daarmee rekening werd gehouden.

Het team Veiligheid, Integriteit en Klachten heeft eerst alle in de systemen beschikbare informatie over het slachtoffer en de beschuldigde verzameld. De betrokken politieofficieren en anderen werden vervolgens geïnterviewd om het proces te verduidelijken. In totaal werden er 42 interviews afgenomen. Daarnaast werd documentatie geraadpleegd over protocollen en verslagen van gebeurtenissen rond het slachtoffer of de verdachte. Omdat meerdere politie-eenheden in het verleden contact bleken te hebben gehad met de verdachte, werden ook agenten van de eenheid Oost Brabant en de eenheid Midden Nederland verhoord. De interviews waren gericht op de incidenten en het optreden van de politiemedewerkers om tot een weergave van de feiten te komen. Bovendien werd binnen de eenheid Zeeland-West-Brabant onderzoek gedaan naar de gebruikelijke procedure voor de behandeling van dergelijke delicten. Daartoe werden vier groepsinterviews gehouden met specifieke groepen agenten.

Op basis van het uitgevoerde onderzoek hebben de medewerkers van de eenheid, onder verantwoordelijkheid van de politiechef, een onderzoeksrapport met datum 16 maart 2016 opgesteld. Het rapport bevat een volledige reconstructie in de vorm van een feitenrelaas van alle politiecontacten met het slachtoffer, haar ex-partner en andere personen die met de toedracht in verband kunnen worden gebracht.

Na het verschijnen van dit onderzoeksrapport heeft de regionale gezagsdriehoek van Zeeland-West-Brabant besloten de rapportage mede te laten beoordelen door een externe commissie. Op 17 maart 2016 is die commissie met haar werkzaamheden gestart.

De commissie bestaat uit:

- Dhr. H.B. (Bas) Eenhoorn, voorzitter (vanuit achtergrond bestuur)
- Dhr. R.W.M. (René) Craemer, lid (vanuit achtergrond openbaar ministerie)
- Dhr. P. (Peter) Vogelzang, lid (vanuit achtergrond politie)
- Dhr. W. (Wouter) Jong, secretaris (Nederlands Genootschap van Burgemeesters)

Meer bepaald vroeg de gezagsdriehoek van de eenheid Zeeland-West-Brabant het comité om een oordeel te vormen over de volledigheid en de kwaliteit van het feitenrelaas en de nadere duiding daarvan en om het onderzoeksrapport te voorzien van conclusies en aanbevelingen.

Tijdens haar werkzaamheden had de commissie toegang tot alle informatie in het onderzoeksverslag. Ze heeft ook zes interviews afgenomen bij sleutelfunctionarissen in het proces. De familie van Linda van der Giesen en andere relaties uit het netwerk werden uitgenodigd om desgewenst met de commissie te spreken. Daartoe bleek geen behoefte te bestaan.

Bij het beoordelen van het optreden van de politie in de contacten met Linda van der Giesen voorafgaande aan haar gewelddadige dood in Waalwijk heeft de commissie twee sporen gevolgd. Enerzijds werd gekeken naar het perspectief vanuit de politieorganisatie en de mate waarin werkinstructies, formele en informele afspraken en procedures zijn gevolgd. Anderzijds werd gekeken naar het perspectief vanuit het slachtoffer. Wat zijn de gerechtvaardigde verwachtingen die een slachtoffer mag hebben wanneer hij of zij contact zoekt met de politie? In het kader van het beoordelen van de volledigheid heeft de commissie beide sporen naast elkaar gelegd, beseffende dat het tweede spoor niet vrij kan zijn van interpretatie, net omdat door de dood van het slachtoffer de reconstructie niet meer kan worden getoetst.

De commissie Eenhoorn heeft op 17 mei 2016 een aantal conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan aan de eenheid (de regionale burgemeester, de hoofdofficier en de politiefchef), de nationale politie en het openbaar ministerie. Als belangrijkste conclusies van het rapport onthouden we dat:

- de aangifte van Linda van der Giesen, in combinatie met de overige informatie, had moeten leiden tot (grote) urgentie en een (snelle) interventie in deze zaak.
- het werkproces rond de verslagen ingewikkeld, bureaucratisch en gefragmenteerd is. In geval van bedreiging bestaat het risico dat te veel nadruk wordt gelegd op een passende en succesvolle strafrechtelijke afhandeling in plaats van op de meest zinvolle interventie in het belang van de aangever.
- In geval van bedreiging is er een gebrek aan duidelijk eigenaarschap en regie binnen de politie.
- De toegang tot politiegegevens is niet optimaal. Dit is deels te wijten aan autorisatiebeperkingen bij politiemedewerkers.
- Afspraken over huiselijk geweld worden niet altijd (volledig) nageleefd, instructies en protocollen zijn moeilijk te vinden en het totale aantal protocollen is te groot.

Als reactie op de conclusies van de commissie Eenhoorn heeft de minister van Justitie en Veiligheid op 22 juni 2016 opgemerkt dat zaken als stalking en situaties waarin sprake is van bedreiging door ex-partners zeer complex zijn, niet in de laatste plaats vanwege de vele manifestaties. Hij stelde dat de conclusies van de Commissie Eenhoorn juist waren en vroeg zich af of een soortgelijk incident zich elders in het land zou kunnen voordoen. Vandaar dat hij de politiefchef vroeg om een onderzoek in te

stellen om na te gaan in hoeverre de in het rapport genoemde knelpunten ook bij de andere eenheden spelen. De minister vroeg ook dat de conclusies onder de aandacht van alle politiechefs worden gebracht.

2.6. Gerichte analyse rond verschillende casussen

2.6.1. *Domestic Homicide Review in Frankrijk*

Het model dat in Frankrijk het meeste lijkt op een *Domestic Homicide Review* is een missie over partnerdodingen die in 2019 werd uitgevoerd door de algemene inspectie van Justitie op basis van definitief berechte dossiers en gevallen van fataal partnergeweld die zich voordeden tussen 2015 en 2016²⁹. Tijdens deze speciale missie werden 88 dossiers, waaronder pogingen tot partnerdoding, geanalyseerd. In het kader daarvan stelde het comité een leesrooster op voor de dossiers op basis van zes hoofdthema's: (1) samenvatting van de feiten, (2) verloop van de procedure, (3) informatie over het slachtoffer, (4) informatie over de dader, (5) antecedenten van het koppel die al dan niet tot vervolging hebben geleid, en (6) opvolging van het koppel en/of de familie. Deze dossieranalyse werd aangevuld met verscheidene interviews met vertegenwoordigers van de directoraten en diensten van het ministerie van Justitie, hoofden van rechtbanken of rechtsgebieden en andere geïdentificeerde relevante actoren. Deze studie maakte het mogelijk om enkele belangrijke trends te onderscheiden in de demografische gegevens van daders en slachtoffers (leeftijdsgroep, geslacht, woonplaats, aard van de relatie en eerder geweld). De contextuele analyse wees ook op bepaalde risicofactoren (bv. vrouw zijn, werkloosheid, drugsgebruik, antecedenten van geweld, mentale problemen enz.) die een aanwijzing kunnen zijn voor de ernst van de situatie. Tot slot kon het reviewcomité ook de tekortkomingen belichten die toe te schrijven zijn aan de opsporing en de aanpak van situaties van huiselijk geweld. De studie resulteerde in 24 aanbevelingen aan het ministerie van Justitie, waarbij de klemtoon werd gelegd op slachtofferbescherming en preventie.

Naast dit vrij kortstondige initiatief voert de dienst slachtofferzorg (Délégation aux victimes), bestaande uit vertegenwoordigers van de nationale politie en gendarmerie, sinds 2006 een nationaal onderzoek uit naar gewelddadige overlijdens onder partners³⁰. Elk kalenderjaar gebeurt er een telling in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Die telling focust op de brede context van partnerdodingen (plaats, wapen, aard van de relatie tussen dader en slachtoffer, middelengebruik, geweldantecedenten enz.)

²⁹ Zie voor meer informatie <https://www.vie-publique.fr/rapport/271806-mission-sur-les-homicides-conjugaux-rapport-igi>

³⁰ Zie voor meer informatie <https://www.vie-publique.fr/rapport/269827-etude-nationale-sur-les-morts-violentes-au-sein-du-couple-2018>

2.6.2. Domestic Homicide Review in Noorwegen³¹

Het betreft een kwalitatieve analyse van strafdossiers en uittreksels uit strafregisters over een bepaalde periode (in dit geval 2014 - 2017) met het oog op het opstellen van aanbevelingen over de werking van het overheidsoptreden. Het comité voor partnerdodingen valt onder een wet waarin zijn opdracht, samenstelling en werkwijze zijn vastgelegd. Het doel is een betere preventie van partnerdodingen door een beter overheidsoptreden.

2.6.2.1. Oprichting en doelen van het comité

In oktober 2018 gaf de Noorse regering het '*Intimate Partner Homicide Committee*' (comité voor partnerdodingen) opdracht om gevallen van intieme partnerdodingen te onderzoeken "*to uncover whether and possibly to what extent and how the public support services have failed in the prevention of these homicides*" (NOU, 2020, 33). Het doel van de werkzaamheden van het comité was om aanbevelingen te doen in verband met maatregelen om dodingen onder intieme partners te voorkomen.

Het comité bestaat uit personen met een verantwoordelijke functie in de academische wereld (hoogleraar rechten en hoogleraar geneeskunde), bij de politie (commissaris en coördinator), in de wetenschappelijke wereld (senior adviseur van de nationale recherche), bij justitie (eerste openbare aanklager), in de geneeskunde (hoogleraar psychologie van het universitair ziekenhuis) en in de psychosociale sector (hoofden van verschillende centra). Het secretariaat bestaat uit twee adviseurs en het hoofd van het comité is een professor in de rechten (NOU, 2020, 13).

Het mandaat van het comité is beperkt in de tijd: het comité "*beschikt over een beperkte tijdsperiode voor zijn werkzaamheden*".³² [onze vertaling] (NOU, 2020, 124)

2.6.2.2. Wettelijk kader

Het mandaat en het wettelijke kader voor de werkzaamheden van het comité zijn afgeleid van de 'wet op de toegang tot informatie' (NOU, 2020, 35). Dat mandaat bepaalt dat het comité "dodingen moet onderzoeken die werden gepleegd door de huidige of vroegere partner". Het bevat geen aanwijzingen over de methode van onderzoek of analyse van die dodingen, maar in de voorbereidende werkzaamheden van de wet staat dat het comité

"enige flexibiliteit zal hebben bij de bekendmaking van de vragen, de keuze van de methodologie en de wijze waarop de bevindingen en beoordelingen

³¹ We hebben ons gebaseerd op het gepubliceerde nationale verslag, dat een samenvatting in het Engels bevat. Sommige in het Noors geschreven hoofdstukken werden vertaald om het model beter te begrijpen. Zie voor meer informatie over het Noorse model <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-17/id2791522/?ch=5>.

³² De duur werd niet in de door ons vertaalde tekst gespecificeerd, maar we weten dat er twee jaar zijn verstreken tussen de oprichting van het comité (oktober 2018) en de publicatie van het verslag (december 2020).

daarvan in een NOU moeten worden voorgesteld." [onze vertaling] (NOU, 2020, 123)

Om zijn werkzaamheden conform zijn mandaat te kunnen uitvoeren, was een wettelijk kader nodig dat de verplichting tot geheimhouding van informatie opheft, maar wel voorziet in een vertrouwelijkheidsplicht.

De 'wet op de toegang' bepaalt over welke aspecten het comité informatie kan krijgen voor een selectie van feiten in verband met de doding. Het comité kan binnen een bepaalde periode tot 40 gevallen onderzoeken, tot 10 jaar terug. De wet op de toegang bepaalt dat overheidsinstanties informatie die normaliter vertrouwelijk is, aan het comité kunnen verstrekken:

"iedereen kan, zonder gehinderd te worden door een wettelijke vertrouwelijkheidsplicht, informatie verstrekken die nodig is voor de uitvoering van de taken van het comité". [onze vertaling]

De bepaling legt geen verplichting op om informatie aan het comité te verstrekken (NOU, 2020, 123).

De wet biedt geen basis om contact op te nemen met de naasten van het slachtoffer, maar zij kunnen wel zelf contact opnemen met het comité.

2.6.2.3. Selectie van dossiers

Aangezien het doel is om de preventie te verbeteren door een beter overheidsoptreden, was een van de criteria voor de selectie van casussen voor analyse het bestaan van een overheidsinterventie in het dossier³³.

Het comité voor partnerdodingen heeft een kwalitatief onderzoek uitgevoerd van de stukken van het strafdossier voor 19 gevallen van intieme partnerdoding³⁴. De definitie van het begrip doding werd overgenomen uit het strafwetboek. Op grond van de wet op de toegang kon het comité ook gevallen van zware mishandeling met de dood tot gevolg in aanmerking nemen (NOU, 2020, 124).

De selectie van de dossiers was gebaseerd op drie criteria:

- Het slachtoffer en de dader waren gehuwd, samenwonend, wettelijk of feitelijk gescheiden of woonden vroeger samen;
- Het slachtoffer en/of de dader hadden vóór de doding contact met het hulpsysteem;

³³ Het is belangrijk om op te merken dat Noorwegen een Scandinavische staat is. Deze sociale staten hebben een erg sterk ontwikkelde overheidssector, in tegenstelling tot andere Europese landen, waaronder België.

³⁴ Alle betrokken relaties waren tussen een vrouw en een man en in 15 van de 19 geanalyseerde dossiers was het slachtoffer een vrouw. Alle koppels hadden kinderen (NOU, 2020, 35).

- De zaak werd wettelijk geregeld, definitief berecht, geseponeerd³⁵ of afgesloten.

Bij de selectie van dossiers voor analyse werden de meest recente uitspraken over dodingen gepleegd in de periode 2014-2017 vanaf februari 2019 opgenomen.

2.6.2.4. Analyse van kwalitatieve gegevens

De kwalitatieve analyse gebeurde op basis van gerechtelijke dossiers en uittreksels uit het strafregister. Het te analyseren materiaal werd door het ministerie van Justitie op versleutelde USB-sticks toegezonden aan de leden van het comité en aan het secretariaat, met een strikte geheimhoudingsplicht. De feiten werden geanonimiseerd.

De leden van het comité hebben de documenten geanalyseerd op basis van een gezamenlijk ontwikkeld schema. Het eerste geanalyseerde dossier werd overlopen en besproken tijdens een vergadering om de methodologie goed te keuren. De rest van de dossiers werd vervolgens onder de leden van het comité verdeeld. Slechts drie leden, waaronder de verantwoordelijke en het secretariaat, hebben alle dossiers bekeken.

2.6.2.5. Aanbevelingen

Het comité registreerde alle contacten die slachtoffers en daders vóór de doding met de politie en de openbare hulpdiensten hadden. Uit het dossieronderzoek bleek dat het slachtoffer en/of de dader vóór de fatale gebeurtenis doorgaans contact hadden gehad met de politie, hun huisarts en andere componenten van de gezondheidszorg.

Het verslag van het comité, dat sinds december 2020 beschikbaar is, bevat in totaal meer dan 70 aanbevelingen om intieme partnerdoding te voorkomen. Rekening houdend met het feit dat de dynamiek van huiselijk geweld in alle onderzochte gevallen vóór de doding was vastgesteld, bestaan de aanbevelingen van het comité grotendeels uit het blootleggen van het geweld, het beoordelen van de risico's en de zorg voor de slachtoffers van huiselijk geweld. De meeste aanbevelingen zijn erop gericht ervoor te zorgen dat de politie en de overheidsdiensten tijdig optreden en reeds bestaande preventieve maatregelen uitvoeren.

Het comité beveelt de oprichting aan van een permanente nationale commissie die administratief verbonden is aan het ministerie van Justitie en Openbare Veiligheid. Haar onafhankelijkheid, zowel wat haar organisatiestructuur als haar werkmethodes betreft, is van essentieel belang. Het comité stelt voor een dergelijke commissie op experimentele basis in te stellen voor een periode van 6 jaar (NOU, 2020, 37). Het doel van deze commissie moet zijn te leren van fouten en de werkzaamheden ter voorkoming van huiselijk geweld en doding verder te ontwikkelen. Het voorstel werd voor overleg voorgelegd en wordt momenteel door de overheid bestudeerd.

³⁵ Eén dossier betrof een persoon die zijn strafrechtelijke verantwoordelijkheid toegaf, maar overleed voordat de zaak juridisch geregeld was.

3. Vergelijking van retrospectieve analysemodellen voor dodingen in familiale kring

Het literatuuronderzoek bracht een breed scala aan modellen aan het licht die zijn afgeleid van de *Domestic Homicide Review*-methode. Die verscheidenheid is eigenlijk het gevolg van een gebrek aan standaardisering van aanpak, procedures en methodologie. Algemeen verschillen de methodes op het vlak van de timing voor analyse en uitvoering, de geografische implementatie per land, de selectie van casussen die worden geanalyseerd (verschillen in uitsluitings- en insluitingscriteria), het aantal casussen dat jaarlijks wordt onderzocht, de actoren die bij de verschillende casusanalyses betrokken zijn, de aard van de gegevens die worden verzameld, de methodologie die wordt toegepast, evaluatiemaatregelen en resultaten (Bugeja et al., 2015; Walklate et al., 2020).

Volgens Baldry en Magalhaes (2018, 75) hangt de gedifferentieerde toepassing van deze methodes in de eerste plaats af van de beschikbare middelen, de inzet van de verschillende diensten en organisaties naargelang hun belang en de organisatorische beperkingen waarmee ze rekening moeten houden (werklast, beschikbaar personeel), de ervaring/expertise van de aangeduide teamleden en tot slot het aantal dodingen dat moet worden geanalyseerd (wat onder meer afhangt van het door het land bepaalde definitiekader, zie hieronder). Giorgetti et al. (2022) wijzen ook op de belangrijke invloed van het wettelijke en juridische kader of de aanpak en visie van het justitiële systeem in elk land dat de *Domestic Homicide Review*-methode toepast. Al die elementen zijn dus belangrijke factoren die het mogelijk maken om het gebrek aan standaardisatie dat in onze literatuurstudie werd vastgesteld, te contextualiseren.

De studie van Giorgetti et al. (2022) vestigt ook de aandacht op het nijpende gebrek aan informatie over dodingen door intieme partners in heel wat delen van de wereld en het feit dat er doorgaans weinig geweten is over de relatie tussen het slachtoffer en de dader, zelfs in landen met geavanceerde systemen voor de registratie van dodingen. Dit is een belangrijk zorgpunt. De dynamiek die speelt bij intieme partnerdoding verschilt namelijk sterk van die bij dodingen in het algemeen, die vaker voorkomen en meer worden onderzocht. Informatie over de relatie tussen het slachtoffer en de dader is essentieel om preventiestrategieën specifiek voor dodingen onder intieme (ex-)partners te ontwikkelen. In dat verband blijkt uit de literatuur dat gaten in de beschikbare informatie deels te wijten zijn aan de aard van gegevens over dodingen en het gebrek aan samenwerking tussen de verschillende sectoren die bij deze zaken betrokken zijn (politie, justitie, medisch systeem) (Stöckl et al., 2013).

In het deel hieronder worden de methodologische assen uitgewerkt waarrond de modellen worden gedifferentieerd, waarbij rekening wordt gehouden met informatie uit onze literatuuranalyse en voorbeelden uit de toepassing van de verschillende geanalyseerde modellen in het buitenland.

3.1. Gedifferentieerde methodologische assen binnen elk model

Bij het uitwerken van onze analyse van de verschillende modellen die in sommige buitenlandse landen werden bestudeerd en momenteel worden toegepast, werden we, ondanks de variatie in nauwkeurigheid van de verzamelde informatie, geconfronteerd met een uitdaging van formaat, namelijk het feit dat de methodologieën die in de verschillende geïdentificeerde landen en zelfs binnen elk land worden toegepast zo uiteenlopend zijn. Omwille van de heterogeniteit van de vormen die de verschillende modellen aannemen, was een klassieke vergelijking dan ook bijzonder moeilijk. Vandaar dat we ervoor gekozen hebben om die vergelijking uit te voeren op basis van de variaties die werden opgemerkt in de methodologische assen binnen de verschillende methodes die inherent zijn aan het *Domestic Homicide Review*-model. Zoals gezegd verschilt de review dus qua aanpak en qua actiekader bij elk model. Dit wordt in de volgende punten nader toegelicht.

3.1.1. Definitie

De hoeksteen van elke *Domestic Homicide Review* die bedoeld is om in een bepaald land te worden toegepast, lijkt de definitie te zijn die de verschillende modellen hanteren.

Zoals we eerder al aangaven, richten deze retrospectieve analyses zich niet op alle soorten feminicides, maar vaak vooral op zogenaamde 'intieme' feminicides.

Voorts stellen we vast dat sommige modellen werken met een vrij enge definitie van dit fenomeen, terwijl andere een bredere focus hebben.

We geven in dat verband mee dat Engeland en Wales sinds 2016 niet alleen intieme partnerdodingen, maar ook gevallen van fataal huiselijk geweld onder familieleden analyseren voor leden die minstens 16 jaar oud zijn (Home Office, 2016). Die trend om de definitie uit te breiden tot mogelijke dodingen van andere familieleden in ruimere zin strookt ook met de definities van het Nieuw-Zeelandse en het Australische model. Ter vergelijking: het model van Québec focust op de dynamiek en de verschillende vormen die dergelijk geweld kan aannemen (economisch, psychologisch, verbaal, fysiek of seksueel) zonder specifiek een categorie mensen te identificeren, afgezien van de aard van hun relatie (echtelijke, buitenechtelijke of liefdesrelatie). Recent is dit model zich meer gaan toespitsen op dodelijke kinderslachtoffers van huiselijk geweld.

Afgezien van de personen die op basis van de gekozen definitie kunnen worden geïdentificeerd, verschilt ook de naam van het fenomeen van land tot land: Australië gaat uit van een algemene definitie waarin huiselijk geweld en geweld in familiale kring zijn gecombineerd (*domestic and family violence*), terwijl Ontario en Nieuw-Zeeland beide vormen van geweld apart opsplitsen in huiselijk geweld (*domestic violence*) en geweld in familiale kring (*family violence*). Terwijl in Québec vooral wordt ingezoomd op huiselijk geweld, hanteert Ontario een tweede definitie die specifiek betrekking heeft op geweld tussen intieme (ex-)partners (*intimate partner violence*). Engeland en Wales passen tot slot een definitie toe die meer gericht is op het resultaat van dat geweld, vandaar de term *domestic homicide* of fataal huiselijk geweld.

Een juiste definitie is dus een van de eerste aandachtspunten die moeten worden uitgeklaard. Het gaat er vooral om de precieze focus van de analyse te bepalen. De beslissing om de analyse toe te spitsen op 'femicides' of de nadruk te leggen op de termen 'huiselijk', 'in familiale kring' of 'tussen intieme partners' heeft namelijk gevolgen voor het begrip van het fenomeen. Door bijvoorbeeld de term 'huiselijk' te gebruiken, wordt de klemtoon gelegd op de plaats waar het geweld wordt gepleegd, namelijk het huis of de leefplek. Door de term 'geweld' te verkiezen boven 'doding' worden vooral de complexe dynamiek van de ontwikkeling, het voortbestaan en de uitingen van het geweld als zodanig belicht, terwijl de term 'doding' onze blik vernauwt tot gevallen waarin een onherstelbare daad werd gepleegd.

Over welke soorten dodingen/femicides/geweld hebben we het dan? Hebben we het alleen over partnerdoding? Wat dan met femicides tussen partners? Tellen we dodingen in familiale kring mee? En wat doen we dan met onvrijwillige doding? Of een poging tot doding of femicide? Of de zelfdoding van dader of slachtoffer?

3.1.2. Doelen

Hoewel de eerste methodes sterk focusten op het verminderen van het aantal overlijdens in verband met huiselijk geweld of partnergeweld (dit geldt vooral voor het Amerikaanse model, dat sinds 1990 wordt toegepast), werd die focus later ietwat bijgestuurd en opengetrokken. Bugeja et al. (2015) hebben na een systematische review 25 verschillende methodes onderzocht die in vijf landen (Engeland en Wales, Nieuw-Zeeland, VS, Canada, Australië) worden toegepast en stelden vast dat geen enkele van die methodes effectief een vermindering van het aantal overlijdens in verband met huiselijk geweld of partnergeweld kon aantonen. Een mogelijke verklaring voor dit onthutsende resultaat is dat het onmogelijk is om een oorzakelijk verband vast te stellen tussen de casusanalyses in het kader van deze methodes, de aanbevelingen als resultaat van dit overleg en het werkelijke aantal overlijdens. Het lijkt er dus op dat deze casusanalyses slechts één element zijn van een groter geheel van noodzakelijke hervormingen. Dit maakt het moeilijk om hun onafhankelijke bijdrage expliciet vast te stellen. Bugeja verantwoordt deze vaststelling als volgt:

"Dit doet de vraag rijzen of een dergelijk objectief misschien een ongeschikte maatstaf is voor het meten van het effect van analyses van fataal huiselijk geweld, aangezien het eigenlijk aantoont dat die analyses hun vooropgestelde doel missen." [onze vertaling] (Bugeja et al., 2015, 185)

Na die koude douche leek het noodzakelijk voor de landen die de *Domestic Homicide Review*-methode toepassen om hun respectieve doelen bij te stellen en aan te vullen met tussendoelen.

Als gevolg daarvan werd de focus van de verschillende geïmplementeerde methodes verruimd (Bugeja et al., 2015; Websdale, 2020). De voornaamste doelen van de methode in Québec zijn het samenbrengen van de deskundigheid van de betrokken actoren om het fenomeen 'partnergeweld' beter te begrijpen en te voorkomen en tegelijkertijd instrumenten en praktijken te ontwikkelen voor alle betrokkenen om de slachtoffers beter te beschermen.

Het Amerikaanse model wil niet alleen het aantal overlijdens verminderen, maar wil ook, ondanks dat het moeilijk is om de doeltreffendheid van de methode aan te tonen, gebreken in het systeem opsporen op het gebied van samenwerking, coördinatie en toegang tot diensten, gegevensverzameling en opleiding van de hulpverleners. Hetzelfde geldt voor het Australische model, dat eveneens tot doel heeft de gemeenschappelijke kenmerken van de verschillende onderzochte casussen aan het licht te brengen. De modellen in Engeland en Wales en in Ontario zijn dan weer meer gericht op preventie, met een betere samenwerking tussen diensten en een multidisciplinaire aanpak tussen sectoren als leidraden.

Er is echter één element dat alle retrospectieve analyses van fataal huiselijk geweld gemeen hebben: wat hun specifieke doel ook is, ze willen allemaal huiselijk geweld voorkomen en tegengaan (Bugeja et al, 2013, 2015).

Het doel van preventie is in dat verband:

"... om alle mogelijke factoren te identificeren die het optreden ervan kunnen verklaren en eventuele systeemfouten op te sporen. Het is niet de bedoeling iemand anders dan de dader ter verantwoording te roepen, maar wel om aanbevelingen te doen om de procedures, communicatie, besluitvormingsprocessen enz. beter te maken, afhankelijk van wat er wel of niet werd gedaan en wat ertoe heeft geleid dat de dader er niet van kon worden weerhouden zijn slachtoffer te doden." [onze vertaling] (Dawson, 2017)

De modellen uit de *Domestic Homicide Review*-methode zijn dus allemaal gericht op preventie en de bescherming van slachtoffers - met de nadruk op risicobeheersing en voortdurende verbetering - in plaats van op het onderzoeken van de individuele verantwoordelijkheden. Die '*no blame, no shame*'-filosofie vergt een verschuiving van een 'verwijtcultuur' naar een 'veiligheidscultuur' en het vermogen om een veilige omgeving binnen en tussen organisaties, diensten en verenigingen tot stand te brengen. Die aanpak is vergelijkbaar met preventiebenaderingen in andere hoogrisicosectoren zoals de luchtvaart (Helmreich, 2000), de geneeskunde (Stavropoulou et al., 2015) en kernenergie (Internationaal Atoomenergieagentschap). De bedoeling is om in de eerste plaats te werken aan de positieve verandering van een probleemsituatie en niet zozeer om de verantwoordelijken met de vinger te wijzen.

3.1.3. *Praktische implementatie*

In de voornaamste landen die de *Domestic Homicide Review*-methode toepassen, wordt die methode op verschillende manieren in praktijk gebracht. De methode kan op nationaal niveau (dus uniform voor het hele land), zoals het geval is in Nieuw-Zeeland en in Engeland en Wales, of op provinciaal/regionaal/lokaal niveau worden uitgerold, zoals het geval is in de Verenigde Staten (de methode wordt niet-uniform toegepast in 18 staten), Canada (de methode wordt niet-uniform toegepast in twee provincies) en Australië (de methode wordt verschillend toegepast in 3 staten). Hoewel de methode van provincie tot provincie lijkt te verschillen, wordt die niettemin omkaderd door nationaal vastgestelde normen, zowel wat de definitie

als wat de procedure betreft, te beginnen met de identificatie van de te behandelen casussen aan de hand van administratieve gegevens (Dawson & Carrigan, 2021).

3.1.4. Aanvrager

Wanneer er geen sprake is van een systematische analyse van casussen (bv. alle geregistreerde gevallen van dodingen tussen ex-partners of binnen het gezin), kan ook de aanvragende overheid die de casussen voor analyse voorlegt naargelang het model variëren. In dat geval wordt een bepaald dossier soms na een expliciete vraag van de regering of van een minister onderzocht: dat is bijvoorbeeld het geval in Frankrijk, waar speciale missies in verband met partnerdodingen 2019 op vraag van de algemene inspectie van Justitie werden uitgevoerd. In Engeland daarentegen moet de politie voor elk geval van fataal huiselijk geweld het desbetreffende *Community Safety Partnership* schriftelijk op de hoogte brengen van het incident (hoewel elke persoon of organisatie een dossier kan voorleggen dat volgens hen een *review* verdient). De voorzitter van het Community Safety Partnership (CSP) bepaalt of een dossier volgens de definitie in de richtsnoeren moet worden onderzocht als zijnde een geval van fataal huiselijk geweld. Deze beslissing wordt genomen in overleg met lokale partners die een goed inzicht hebben in de dynamiek van huiselijk geweld. Het reviewcomité benoemt daarvoor een onafhankelijke voorzitter die verantwoordelijk is voor het beheren en coördineren van het overlegproces en voor het opstellen van het uiteindelijke syntheseverslag op basis van het onderzoek en alle andere bewijsstukken.

3.1.5. Casusselectie

De selectie van de soorten casussen voor analyse hangt voornamelijk af van de definitie waarvan de verschillende methodes uitgaan. Elke definitie bepaalt namelijk de insluitings- en uitsluitingscriteria voor elke casus die aan dit overleg kan worden voorgelegd.

Zoals hoger aangehaald, hangt de keuze van een dossier voor analyse niet alleen af van de definitie waarop de bij dit overleg betrokken actoren zich baseren, maar ook van het aantal behandelde dossiers en het feit of die al dan niet gesystematiseerd zijn. De traditionele modellen die sinds het begin van deze vergelijking als voorbeeld dienden (het Canadese, Engelse, Amerikaanse, Nieuw-Zeelandse en Australische model) zijn immers modellen die een systematische analyse van alle gevallen van fataal huiselijk geweld of partnergeweld beogen. Alle gekende gevallen moeten derhalve voor analyse aan het reviewcomité worden voorgelegd. Omgekeerd vertrouwen sommige landen, zoals Frankrijk sinds 2019, Portugal sinds 2017 of Nederland sinds 2018, meer op een analyse van specifieke gevallen, op een meer ad-hocbasis. Zo kunnen bijzonder geruchtmakende zaken, die voorheen als 'risicovol' werden beschouwd of die door een of andere actor als interessant werden beschouwd, worden onderzocht.

Ook de aard van de dodingen die in de verschillende modellen worden meegenomen, kan verschillen. Zo houdt het in Québec toegepaste model niet alleen rekening met dodingen van één of meer personen, maar ook met dodingen van één of meer personen gevolgd door zelfdoding en met gevallen waarin het slachtoffer en/of de dader zelfmoord hebben

gepleegd. In Australië zijn de verschillende modellen en reviewteams van mening dat dodingen en dodingen-zelfdodingen die verband houden met huiselijk en familiaal geweld een vorm van 'classificeerbaar' overlijden zijn. De meeste reviewteams kunnen ook zelfdodingen behandelen die plaatsvinden in de context van huiselijk en familiaal geweld, hoewel dergelijke sterfgevallen tot nu toe niet in hun gegevens zijn terug te vinden.

In de verschillende modellen die zijn afgeleid van de *Domestic Homicide Review*-methode wordt daarom rekening gehouden met verschillende categorieën voor het analyseren van gekende gevallen, waaronder: intieme partnerdodingen, dodingen-zelfdodingen, dodingen in familiale kring (overlijdens waarbij niet-intieme partners betrokken zijn), dodingen van naasten, of moorden tussen 'seksuele rivalen' (bv. een ex-partner die een nieuwe partner doodt). Hoewel de verschillende geanalyseerde modellen vanuit een breed perspectief verschillende categorieën van partnerdoding behandelen, is moord tussen intieme (ex-)partners de meest voorkomende categorie. Bugeja en zijn collega's (2015) merken trouwens op dat deze modellen aanvankelijk dodingen tussen intieme partners samen met dodingen-zelfdodingen tussen intieme partners in aanmerking namen.

3.1.6. Betrokken actoren

Ook de samenstelling van het reviewcomité kan variëren naargelang het model dat wordt toegepast. Over het algemeen brengen deze casusanalyses *a minima* beroepsbeoefenaars uit verschillende sectoren samen die betrokken zijn bij de problematiek van geweld tussen intieme (ex-)partners. Dit zijn actoren uit het verenigingsleven en uit de medische, politionele, justitiële, politieke en wetenschappelijke/academische sector. De in de reviewteams vertegenwoordigde sectoren zijn dus over het algemeen erg uiteenlopend en kunnen bestaan uit beroepsbeoefenaars uit de gezondheidszorg, de justitiële sector (politie, aanklagers, rechters, politie enz.), de medische sector, hulpdiensten, maatschappelijk werkers en soms familieleden, vrienden, de dader of vertegenwoordigers van overlevenden (zie *infra*). De status van de personen die worden uitgenodigd om in het reviewteam te zetelen kan eveneens variëren, afhankelijk van de beoordeelde relevantie en de te behandelen casus. In die zin zijn de actoren uit het werkveld en de administratie van de verschillende sectoren even relevant om bij een casusanalyseproces als dit te worden betrokken. Zo geven sommige comités de voorkeur aan sectorvertegenwoordigers, terwijl andere liever actoren uit het werkveld betrekken.

Uit het literatuuronderzoek blijkt meer bepaald het belang van diversiteit in de samenstelling van de reviewgroepen. Zo wordt bijvoorbeeld uitdrukkelijk aanbevolen om ook naar de stem van gemarginaliseerde personen te luisteren door ook te zorgen voor een vertegenwoordiging van kinderen, ouderen, etnische minderheden enz. Vandaar de noodzaak om zowel diensten speciaal bedoeld voor kinderen mee in te schakelen als diensten die zich hoofdzakelijk bezighouden met de zorg/opvolging van de plegers van geweld tussen intieme (ex-)partners. Aangezien het probleem van geweld tussen intieme (ex-)partners een sterke culturele dimensie kan hebben, is het ook belangrijk om aandacht te kunnen besteden

aan de context waarin het geweld wordt gepleegd en om daarbij rekening te houden met culturele, taalkundige en religieuze diversiteit.

Bij de samenstelling van de reviewteams speelt ook nog een ander aspect mee, namelijk de stabiele samenstelling van het comité. In sommige landen liggen de samenstelling van het comité en de benoeming van de voorzitter immers al op voorhand vast en zijn die permanent (bijvoorbeeld in de VS en Canada). In andere landen worden de grote lijnen uitgezet (vaak door middel van wetgeving of richtlijnen), maar kan de praktische invulling variëren en lokaal worden aangepast aan de casus die wordt geanalyseerd en de plaatselijke omstandigheden, zoals het geval is in Australië of in Engeland en Wales.

Bovendien kan, voor elk geval afzonderlijk, een beroep worden gedaan op gespecialiseerde deskundigen en/of organisaties naargelang van de toegevoegde waarde die ze rechtstreeks kunnen bijdragen om het dossier beter te begrijpen. Soms wordt zelfs de familie of entourage van het slachtoffer of de dader bij het proces betrokken. Dat is het geval in Engeland en Ontario, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Nieuw-Zeeland.

3.1.7. Aanwezigheid van vrienden en familie

In Engeland en Wales, maar ook in Ontario, kan de entourage van het slachtoffer worden ingeschakeld omwille van de verwachte meerwaarde van deze personen of soms omdat er onvoldoende objectieve informatie beschikbaar is over het voorval. De aanwezigheid en betrokkenheid van de familie en vrienden van het slachtoffer roept echter vragen op over de voor- en nadelen van de keuze om in hen in het reviewcomité te laten zetelen.

Uiteraard is de entourage van het slachtoffer meestal het best geplaatst om het reviewcomité een beeld te geven van de leefomstandigheden van het slachtoffer en kan die licht werpen op de familierelaties of de initiatieven die werden ondernomen om hulp te zoeken. Zo kan de ervaring van het slachtoffer, wanneer die laatste daarover vertelt aan zijn of haar entourage, belangrijke inzichten opleveren in verband met het leven en de beleving van het slachtoffer. De literatuur waarschuwt echter dat het cruciaal is om de gevolgen van het betrekken van de entourage bij een dergelijk reviewproces niet uit het oog te verliezen. We mogen immers niet vergeten dat de verzamelde informatie integraal deel uitmaakt van het privéleven van het slachtoffer en zijn of haar naasten en dat het risico van secundaire victimisatie/trauma derhalve reëel is. Hetzelfde geldt voor het betrekken van kinderen bij het reviewproces. Hoewel zij meestal getuige zijn van het drama en een actieve rol kunnen spelen bij het zoeken naar hulp, mag het effect van hun deelname aan de *review* van deze casusanalyses niet over het hoofd worden gezien. De overlevende kinderen verliezen namelijk niet alleen hun vermoorde ouder, maar ook de dader, die in de gevangenis belandt (of soms zelfmoord pleegt), en worden geconfronteerd met een ingrijpende verandering van hun sociale omgeving (Stöckl et al., 2013).

In die zin gaan de menselijke kosten van fataal geweld door intieme (ex-)partners veel verder dan een individuele moord; vaak worden familieleden of getuigen gedood, zoals de kinderen

van het paar, familieleden, buren, bondgenoten, vrienden, nieuwe partners, en heeft het drama langdurige gevolgen voor de overblijvende familieleden en vrienden.

3.1.8. *Uitvoeringstermijn*

Het tijdstip na de feiten waarop de casusanalyse aanvangt, verschilt eveneens van model tot model. In sommige gevallen gebeurt die zo snel mogelijk na het overlijden, in andere gevallen pas nadat het dossier is afgesloten en het vonnis is uitgesproken. De twee voor Canada beschreven modellen (Ontario en Québec) voeren pas een casusanalyse uit nadat de strafprocedure, het onderzoek van de patholoog-anatoom en de wetsdokter zijn afgerond en de beroepstermijnen zijn verstreken. Dit is ook het geval voor 12 van de 18 modellen die in de verschillende Amerikaanse staten worden toegepast (twee andere staten nemen de dossiers op een ander tijdstip over, los van de strafrechtelijke en forensische procedures of het onderzoek van de patholoog-anatoom, terwijl we voor drie van deze 18 staten geen informatie hierover hebben). In het Engelse en het Nieuw-Zeelandse model daarentegen wordt ervan uitgegaan dat casusanalyses, die erg kunnen verschillen qua omvang en complexiteit, zo snel mogelijk moeten gebeuren zonder de afronding van de strafprocedure af te wachten (dit geldt ook voor de laatste van de 18 Amerikaanse staten). Het is de voorzitter van het comité die binnen een maand nadat het comité over de doding werd ingelicht, moet beslissen om al dan niet een analyse uit te voeren. Tot slot worden in Australië verschillende uitvoeringstermijnen toegepast voor elk van de drie modellen, afhankelijk van de staat: één staat van de drie voert een casusanalyse uit zodra de strafrechtelijke procedure, het onderzoek van de patholoog-anatoom en het onderzoek van de wetsdokter zijn afgerond, terwijl de twee overige staten het dossier in behandeling nemen zodra de strafrechtelijke procedure is afgerond, maar het onderzoek van de patholoog-anatoom en/of het onderzoek van de wetsdokter nog lopen (Bugeja et al. 2015).

3.1.9. *Analysetermijn*

Over de termijn waarbinnen de verschillende reviewteams hun analyse moeten uitvoeren, hebben we weinig informatie. Die analysetermijnen lijken soms beperkt te zijn tot een bepaalde periode, terwijl sommige teams geen *deadline* lijken te hebben. In Engeland en Wales, bijvoorbeeld, moet het syntheseverslag klaar zijn binnen een termijn van zes maanden nadat werd beslist om een review van het dossier uit te voeren, tenzij met de voorzitter van het betrokken CSP formeel een andere termijn is overeengekomen.

3.1.10. *Oorsprong van de gegevens*

Elk reviewcomité heeft verschillende opties om de informatie te verzamelen die nodig is om de voorliggende casus te bestuderen. Om te bepalen welke casussen ze gaan analyseren, kunnen de comités zich in eerste instantie baseren op verschillende gegevensbronnen: statistieken van politie en parket of de registratie van rechtszaken. Dit geeft toegang tot verschillende soorten informatie van verschillende aard. Daarom zal bij de selectie van een casus een onderscheid worden gemaakt tussen primaire en secundaire gegevensbronnen, die

de twee belangrijkste routes zijn naar de informatie waarop de verschillende reviewcomités zich baseren.

De primaire gegevensbronnen omvatten voornamelijk informatie die wordt verzameld door middel van gesprekken met personen uit de omgeving van het slachtoffer (of het koppel): familie, burens, dienstverleners en, in sommige gevallen, de dader. Die gesprekken brengen vaak details aan het licht die niet in de (administratieve) strafregisters voorkomen, zoals antecedenten van misbruik en trauma.

Secundaire gegevensbronnen zijn dan hoofdzakelijk informatie die is geregistreerd als onderdeel van het gerechtelijk en/of medisch onderzoek na het incident: politiedossiers, gerechtelijke dossiers, medische verslagen, autopsieverslagen enz. Deze gegevensbronnen maken het mogelijk om informatie te verzamelen over onder meer de demografische gegevens van slachtoffer en/of dader (leeftijd, geslacht, etnische afkomst, mentale gezondheidsproblemen, criminele/gewelddadige voorgeschiedenis enz.), de context van het incident en de plaats en het tijdstip waarop de verschillende betrokken diensten (bv. politie) zijn opgetreden. Daarom worden deze gegevens gewoonlijk chronologisch verzameld en op een tijdlijn gezet om een volledig beeld te krijgen van de chronologie van de gebeurtenissen (voor, tijdens en na het incident).

De verzamelde gegevens kunnen dus verder gaan dan wat in het kader van een strafrechtelijk onderzoek is vastgelegd, zodat de teams een zo breed mogelijk inzicht krijgen om mogelijke preventieve interventies te achterhalen (David, 2007; Websdale, 2019).

Om dat proces vlotter te laten verlopen en zoals *supra* reeds werd aangehaald, gebeuren casusanalyses bijna altijd nadat het gerechtelijke onderzoek en forensische onderzoek volledig zijn afgerond (Websdale, 2019). Soms wordt er echter een procedure ingesteld om snel na de feiten die aanleiding geven tot de analyse, informatie te verzamelen als een soort van 'voorbereidend geheugenwerk'.

3.1.11. Aard van de analyse

Afhankelijk van het mandaat dat het reviewteam in het kader van zijn opdracht krijgt, kan de aard van de uitgevoerde casusanalyses ietwat anders zijn. De in deze vergelijking bestudeerde modellen gaan allemaal uit van een systematische casusanalyse, dat wil zeggen dat elk geval van intieme (ex)-partnerdoding wordt geanalyseerd. In andere landen (meer bepaald Frankrijk, Portugal en Nederland) worden casussen op een meer ad-hocbasis voor analyse aan het comité voorgelegd, bijvoorbeeld in gevallen die veel media-aandacht hebben gekregen of die eerder door actoren uit het werkveld als 'hoog risico' werden aangemerkt.

Deze twee manieren van werken resulteren in twee soorten analyses: in systematische verslagen van casusanalyses worden doorgaans belangrijke trends vastgesteld (een meer kwantitatieve analyse) die aan het licht komen door de analyse van een groter aantal gevallen, terwijl een ad-hocanalyse van individuele gevallen een meer kwalitatieve analyse oplevert dankzij een diepgaande en individuele studie van deze casussen. Ongeacht het soort analyse wordt doorgaans informatie over dezelfde variabelen teruggevonden:

- Risicobeoordelingen door organisaties/diensten;
- Gekende risicofactoren (slachtoffer - dader);
- Maatregelen genomen door organisaties/diensten;
- Doeltreffendheid van deze acties;
- Wat werd gedaan met het oog op betere interventies;
- Beleid en protocollen;
- Aanbevelingen voor wetswijzigingen;
- Aanbevelingen in verband met preventie- en interventiestrategieën.

In de literatuur wordt vaak gesproken over een duidelijke procesevaluatieprocedure, waarbij de nadruk wordt gelegd op het noodzakelijke evenwicht tussen de dubbele rol van de teamleden als evaluatoren en deskundigen van het systeem (vaststelling van structurele tekortkomingen) en de aandacht voor dader en slachtoffer.

Het evenwicht tussen deze twee rollen blijft echter broos, aangezien beleidsvorming een uitdaging blijft die aan verschillende factoren onderhevig is. In de context van de hier beschreven methode kan worden vastgesteld dat maar weinig rechtsgebieden een respons eisen op de aanbevelingen en/of mechanismen hebben ontwikkeld voor de follow-up van en het toezicht op de respons op de aanbevelingen van de betrokken organen/diensten.

3.1.12. Toegankelijkheid van het verslag van het comité

Tot slot kan ook de mate van toegankelijkheid van het verslag dat na analyse van een casus (of meerdere casussen) wordt opgesteld variëren. Bij gebrek aan informatie was het onmogelijk om te bepalen hoe dit in de door ons bestudeerde landen precies wordt geregeld. Toch konden we enkele conclusies trekken uit de informatie die wel beschikbaar was. Uit de literatuur blijkt immers dat het geschreven verslag vertrouwelijk kan zijn of openbaar kan worden gemaakt, net als de identiteit van de instanties/diensten, daders en slachtoffers (al dan niet gekend). Voor de meeste casusanalyses is het verslag openbaar, maar wordt het op verschillende tijdstippen tijdens het jaar gepubliceerd (halfjaarlijks, jaarlijks). Zoals we eerder al aanhaalden, bevatten de verslagen van de verschillende reviewcomités doorgaans informatie over de manier van werken van het comité, het aantal onderzochte casussen, de conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van de casusanalyse (Bugeja et al, 2015). Zoals gezegd is een van de taken van elk comité het formuleren van aanbevelingen aan beleidsmakers met het oog op een betere opvolging en een betere zorg voor daders en slachtoffers van huiselijk geweld tussen intieme (ex-)partners of intrafamiliaal geweld. In het kader van die beleidsevaluatieopdracht verdient het daarom de voorkeur dat het verslag toegankelijk is voor een breed scala van belanghebbenden om de bevindingen van deze reviewgroepen door te geven en te delen en de voordelen van dergelijke analyses volop te benutten.

3.2. Uitdagingen in verband met de uitvoering van een retrospectieve casusanalyse

Op basis van de vergelijking van modellen hierboven en aan de hand van de resultaten van het literatuuronderzoek kunnen we een aantal uitdagingen in verband met de uitvoering van de *Domestic Homicide Review*-methode vaststellen. Die uitdagingen kunnen worden onderverdeeld in een aantal thema's (zie Jaffe et al., 2008):

- Wat is het doel van retrospectieve casusanalyses?
 - o Een vermindering van de omvang van het fenomeen?
 - o En/of een beter begrip ervan?
 - o En/of een analyse van de tekortkomingen van het systeem?
 - o En/of betere samenwerking tussen sectoren, het opstellen van aanbevelingen...?
 - o Hoe moeten ze worden beoordeeld en door wie?
- Wat is de definitie op basis waarvan casussen in de analyse worden meegenomen?
 - o Dodingen of feminicides?
 - o In het kader van partnergeweld? In het kader van huiselijk of intrafamiliaal geweld?
 - o Moeten pogingen tot doding of feminicide (en ook hier in welke context?) in de analyse worden opgenomen?
 - o En wat met zelfdodingen?
 - o Hoe zit het met fataal geweld gericht tegen kinderen of naasten van het slachtoffer van geweld?
- Op welke basis moeten casussen worden geïdentificeerd en geselecteerd?
 - o Op basis van openbare administratieve gegevens?
 - o Op basis van een telling van het maatschappelijk middenveld?
 - o Op basis van voorstellen van casussen die van belang zijn voor een persoon, organisatie of autoriteit?
- Wat voor soort analyse moet worden uitgevoerd?
 - o Een systematische analyse van alle casussen?
 - o Een meer ad-hocanalyse of een analyse van een beperkt aantal casussen?
 - o Welke gegevensbronnen? Gerechtelijke dossiers, psychosociale hulpverleners enz.? Meer diepgaande gesprekken met slachtoffers, daders, leden van het informele en formele netwerk die met deze personen in contact zijn geweest?
- Hoe moet het reviewcomité worden opgezet en volgens welk model?

- Welke organisatie zal het voortouw nemen bij het opzetten en leiden van dit reviewcomité?
- Wie moet erbij betrokken zijn? Hoeveel deelnemers zijn er nodig met het oog op een werkbaar comité en een haalbare opdracht?
- Hoe kunnen we aandacht besteden aan inclusie en diversiteit?
- Moeten familie, vrienden, collega's, mensen uit de gemeenschap erbij betrokken worden? Zo ja, in welke vorm?
- Welke financiële en materiële middelen zijn er nodig om de analyses doeltreffend te maken?
 - Hoeveel is er nodig (invloed op het aantal geselecteerde casussen, het evaluatieproces, het al dan niet systematische karakter van de analyse)?
 - Moeten de beroepsbeoefenaars in het reviewcomité worden vergoed of moet het comité werken met vrijwilligers?
 - Hoe kan de extra werklast voor de bij het reviewcomité betrokken personen onder controle worden gehouden?
- Hoe kan informatie worden uitgewisseld en tegelijk de vertrouwelijkheid worden bewaard?
 - Hoe kan vertrouwelijke informatie worden gedeeld?
 - Welke toestemming moet er worden gegeven om vertrouwelijke informatie te delen?
 - Hoe kan een vertrouwelijkheidscode/protocol tussen de betrokken organisaties/diensten worden opgesteld?
 - Welke informatie is echt nodig (opgelet met de mate van detail en de 'terugkijktijd' die nodig is voor evaluatiedoeleinden, waarbij de anonimiteit van de betrokken familieleden zoveel mogelijk behouden blijft)?
 - Hoe ziet het verslag er inhoudelijk uit? Op welke manier en onder welke personen of instanties moet het worden verspreid?
- Hoe kan een antwoord worden gegeven op ethische vragen?
 - Hoe kan de anonimiteit worden gewaarborgd om de privacy van het slachtoffer en zijn of haar familie te garanderen (high-profile zaken)?
 - Hoe worden de casussen geselecteerd om toe te zien op de verscheidenheid van soorten huiselijk geweld in verschillende gemeenschappen?
 - Hoe wordt een multidisciplinaire aanpak gestimuleerd?
 - Hoe kan een ethisch kader worden vastgelegd?
 - Hoe kan de '*no blame, no shame*'-filosofie worden gerespecteerd?
 - Welke verantwoordelijkheden moet het comité opnemen?

- Op welk bevoegdheidsniveau moeten de *reviews* en evaluaties van het werk van het (de) comité(s) worden georganiseerd?
 - Op nationaal/regionaal/lokaal niveau?
 - Hoe kunnen de lokale/regionale/nationale evaluaties worden geconsolideerd en veralgemeend?
 - Hoe kan worden gegarandeerd dat het werk van het reviewcomité wordt geëvalueerd?
 - Hoe kunnen de aanbevelingen van het reviewcomité in aanmerking worden genomen en opgevolgd?

Het literatuuronderzoek wijst op constructieve mogelijkheden voor de uitvoering van retrospectieve analyses van fataal huiselijk geweld, ook al blijven er nog een pak vragen in verband met de (voorbereidende) organisatie en de praktische uitvoering van deze methodes onbeantwoord.

De assen waarrond moet worden gewerkt en de pijnpunten waarop sommige landen een - vaak voorlopig - antwoord hebben gegeven, zijn intussen echter vrij duidelijk en zijn een basis voor het uittekenen van een Belgisch model.

Hoofdstuk 3

Resultaten van het prospectieonderzoek bij actoren in België

1. Methodologie op basis van co-constructie met beroepsbeoefenaars

1.1. Doelen en methodologische aanpak

Deze studie is gebaseerd op een kwalitatief en verkennend onderzoeksdesign. Het doel is om een niet helemaal duidelijk omschreven probleem scherper in beeld te krijgen. In die zin is een verkennend onderzoek bedoeld als een voorbereidende stap naar een meer diepgaande studie. Het doel van dit onderzoek is dus niet om een definitieve of afdoende oplossing te vinden voor onze probleemstelling, maar wel om de haalbaarheid van een diepgaande studie over een bepaald onderwerp te toetsen.

"Verkennend onderzoek kan tot doel hebben een min of meer omlijnd probleem te verduidelijken. Het kan ook helpen om de juiste onderzoeksopzet te bepalen, voordat een grootschaliger onderzoek wordt uitgevoerd. Het verkennend onderzoek wil dus een leemte opvullen." (vrije vertaling) (Van der Maren, 1996).

Het kan ook een voorbereiding zijn op onderzoek dat, om te kunnen worden uitgevoerd, gebaseerd moet zijn op een minimum aan kennis. Verkennend onderzoek maakt het dus mogelijk om een te bestuderen werkelijkheid af te bakenen of de meest geschikte gegevensverzamelingsmethodes te kiezen om aspecten van die werkelijkheid te documenteren of informanten of gegevensbronnen te selecteren die informatie over deze aspecten kunnen verstrekken (Trudel, Simard en Vonarx, 2007, 39).

Na een eerste fase van literatuuronderzoek³⁶ was deze tweede fase van ons verkennend onderzoek erop gericht het methodologische kader op te zetten dat nodig is voor de retrospectieve analyse van concrete situaties van feminicide, aangepast aan de Belgische context.

Het onderzoeksteam wilde zich concentreren op de opbouw van een methodologisch kader met de deelname en medewerking van Belgische sociale en gerechtelijke actoren. Op basis van de kennis die het literatuuronderzoek heeft opgeleverd en uitgaande van de ervaringen in het buitenland op het gebied van retrospectieve analyses van fataal huiselijk geweld, werd de haalbaarheid van het toepassen van een aangepaste DHR-methodologie bestudeerd en besproken met actoren uit het werkveld.

³⁶ Zie *supra*, deel 1.

Het doel van de empirische onderzoeks aanpak is dus tweeledig:

- Enerzijds gaat het erom de bestaande praktijken, lopende projecten, standpunten en uitdagingen van het invoeren van een dergelijk systeem vanuit hun standpunt te begrijpen.
- Anderzijds is het de bedoeling om, in het licht van het literatuuronderzoek, samen met hen te proberen om een Belgisch model te ontwikkelen dat aansluit bij de realiteit op het terrein.

1.2. Tools voor gegevensverzameling: focus groups en interviews

Aanvankelijk was het de bedoeling om voor het onderzoek voornamelijk te werken met *focus groups*. Het zou ook mogelijk zijn om het onderzoek aan te vullen met semigestructureerde interviews, afhankelijk van de beschikbaarheid van de potentiële deelnemers.

Een *focus group* is een techniek voor het verzamelen van kwalitatieve gegevens op basis van discussies over bepaalde concrete situaties, onderwerpen die relevant zijn voor een onderzoek (El Hadj, 2010).

Het onderzoeksteam van het NICC ontwikkelde een 'rondetafelmethode' speciaal voor het onderzoeksproject³⁷, aangepast aan de conceptuele, materiële en praktische context ervan en geïnspireerd op groepsanalyse methodes (Van Campenhout, Chaumont en Franssen, 2005) en *focus groups* (Carey, 1994; Catterall en Maclaran, 1997).

Deze rondetafelgesprekken worden strikt omkaderd en gemodereerd door het onderzoeksteam om een gerichte discussie mogelijk te maken over de resultaten van het literatuuronderzoek en de elementen die moeten worden aangepakt om een DHR-methodologie te ontwikkelen.

Het belangrijkste aspect van deze methode is dat die focust op een ervaring die alle deelnemers hebben meegemaakt en het mogelijk maakt om "een groter aantal respondenten te bereiken en een bredere respons te bekomen; kortom, deze methode bespaart tijd en geld" (vrije vertaling) (Duschene en Haegel, 2009, 11). Dit was in het kader van het voorliggende onderzoek erg belangrijk gezien de beperkte tijd die daarvoor was uitgetrokken (in totaal 8 maanden). Een ander belangrijk voordeel van deze methode is dat de standpunten worden verzameld in het kader van interactie en niet in isolement. Volgens sommige auteurs kunnen de deelnemers hier gemakkelijker een sterker standpunt innemen dan tijdens individuele interviews (Duschene en Haegel, 2009, 35-37). Deze aanpak, die vergelijkbaar is met het groepsinterview, zou dus "een goede manier zijn om polarisatie te creëren en meningsverschillen te observeren" (vrije vertaling) (Duschene en Haegel, 2009, 37).

Een semigestructureerd interview is daarentegen

³⁷ Reeds getest bij andere projecten, met aanpassing aan het specifieke kader van elk onderzoek. Zie bijvoorbeeld Heylen, Ravier en Vanneste (2009, 102 e.v.) of Gilbert e.a. (2012).

"een verbale interactie die op een flexibele manier in goede banen wordt geleid door de onderzoeker, die zich laat leiden door het tempo en de inhoud van de uitwisseling om in gespreksvorm de algemene thema's aan te snijden die hij of zij met de deelnemer aan het onderzoek wil verkennen. Dankzij die interactie wordt samen met de geïnterviewde een rijk begrip van het bestudeerde fenomeen opgebouwd." (vrije vertaling) (Savoie-Zajc, 2009, 340)

De *focus groups* en interviews werden georganiseerd volgens eenzelfde gegevensverzamelingschema. Dat schema bevatte de voornaamste thema's die uit het literatuuronderzoek naar voren waren gekomen en waarmee bij de uitvoering van een DHR rekening moet worden gehouden. De vragen waren dus open en hadden betrekking op 9 brede onderwerpen, met een reeks subvragen: (1) demografische gegevens, (2) huidige praktijken in België met betrekking tot intiem (ex-)partnergeweld, (3) definitie, (4) implementatie van de DHR-methode in België, (5) casusselectie, (6) praktische organisatie van de methode, (7) interdisciplinaire samenwerking, (8) problemen en uitdagingen in België, (9) overige aspecten.

Het schema werd gebruikt in Vlaanderen, Wallonië en Brussel en werd bij de semigestructureerde interviews aangepast aan de context of sector van de respondent. Voor de bijeenkomst werd een korte presentatie met basisinformatie naar de deelnemers gestuurd zodat ze daar op voorhand over konden nadenken. Aan het begin van het interview werden de context en de opbouw van de kwalitatieve verkennende studie opnieuw toegelicht. Daarbij werd opgemerkt dat het interview een semigestructureerd gesprek zou zijn, waarbij de respondenten ook vrij zijn om tijdens het gesprek aspecten te vermelden die voor hen belangrijk zijn

1.3. Gegevensverzameling

1.3.1. Samenstelling van de diverse steekproef

Gelet op de transversaliteit van het probleem van geweld tussen intieme (ex-)partners of in familiale kring, leek het ons zinvol om deelnemers uit verschillende sectoren te bevragen (van preventiediensten, psycho-medisch-sociale diensten tot rechtshandavingsinstanties). Op basis van de ervaring opgebouwd tijdens een eerder onderzoeksproject dat bedoeld was om de mechanismen van geweld tussen intieme (ex-)partners te achterhalen (Vanneste et al., 2022) en de contacten die in het kader van dit project werden gelegd, hebben de promotoren de onderzoekers een lijst van actoren uit deze verschillende sectoren bezorgd. Op basis van die lijst werden de 'bevoorrechte getuigen' die in aanmerking kwamen voor het onderzoek, sneller geïdentificeerd.

De drie diversificatiecriteria op basis waarvan we onze steekproef van personen hebben samengesteld, waren: (1) geografische spreiding, (2) activiteitssector: gerechtelijk (politie, parket, gevangenissen), paragerechtelijk (justitiehuizen), psychosociaal (sector kinder- en gezinshulp, opvolging van daders en slachtoffers, nooddiensten, interculturele bemiddelaars, opvangcentra), juridisch (advocaten), medisch en (3) de functie of de status van de

uitgenodigde personen (afkomstig uit het werkveld, administratie, coördinatie). Voor dit laatste criterium leek het ons aangewezen om de ervaring en deskundigheid samen te brengen van gekwalificeerde medewerkers uit het werkveld, die dagelijks in contact staan met de begunstigden van hun diensten en die dus het dichtste bij het probleem staan. Daarnaast werden ook medewerkers van de administratie van de verschillende sectoren bevraagd om inzicht te krijgen in de structurele en beleidsoriënteringen die deze sectoren volgen en voorstaan. Voor de Nederlandstalige respondenten werd een extra criterium toegevoegd. In eerdere onderzoeken naar geweld tussen intieme (ex-)partners bleken vaak dezelfde personen te worden geraadpleegd. In dit onderzoek werd ervoor gekozen om nieuwe stemmen te horen.

De respondenten werden daarom geworven via een gemengde steekproefmethode op basis van eerdere contacten en via een sneeuwbaaleffect: sommige personen werden geïdentificeerd op basis van hun deelname aan eerder(e) onderzoek(en), anderen werden doorverwezen op basis van het advies en de begeleiding van de eerst geïdentificeerde deelnemers (doorverwijzing naar andere personen die meer geneigd waren om op onze vraag in te gaan). Met elke potentiële deelnemer werd telefonisch en/of via e-mail contact opgenomen. Er werd duidelijk uitgelegd hoe de bijeenkomst zou verlopen. Voor de bijeenkomst werden een achtergronddocument met uitleg over de DHR-methode en de semigestructureerde interviewgids toegezonden aan de personen die ermee hadden ingestemd om ons te woord te staan.

Het waarborgen van de anonimiteit van de respondenten was hierbij belangrijk om sommige beroepsbeoefenaars uit institutionele sectoren, die ons zonder de goedkeuring van hun instantie niet zouden 'durven' te woord staan, de vrijheid te geven om dat wel te doen. Daarnaast beloofden we ook feedback te geven over de resultaten van ons onderzoek.

Tussen 9 augustus 2022 en 26 oktober 2022 organiseerden de onderzoekers en promotoren tien Nederlandstalige interviews, twee Franstalige discussiegroepen en tien Franstalige interviews.

Om privacy- en vertrouwelijkheidsredenen worden in dit verslag de personen die aan ons onderzoek hebben deelgenomen niet bij naam genoemd. Ook de regio waar ze werkzaam zijn wordt niet vermeld.

1.3.2. Franstalige respondenten

De Franstalige actoren die werden benaderd om deel te nemen aan ons onderzoek, werden in juni 2022 gecontacteerd om te informeren naar hun beschikbaarheid en hun bereidheid om deel te nemen aan een discussiegroep. In eerste instantie werden er 19 personen geïdentificeerd en gecontacteerd. Om ervoor te zorgen dat de vertegenwoordigde sectoren heterogeen waren, hebben we in onze eerste lijst deelnemers uit de volgende sectoren opgenomen: wooncentra (opvanghuizen, historische vluchthuizen), justitie (politie, parket, gevangenis), paragerechtelijk (justitiehuis (opvolging van daders en slachtoffers)), de medische wereld, gezinsplanning, jongeren. Van de 19 gecontacteerde personen bevestigden er 9 dat ze aan onze discussiegroep wilden deelnemen. Drie personen hebben onze

uitnodiging uitdrukkelijk geweigerd omdat ze niet beschikbaar waren of te veel werk hadden (de laatste persoon gaf geen reden op). Zeven personen hebben niet op onze uitnodiging gereageerd, ondanks verschillende herinneringsmails. Na verschillende herinneringen en de aanmaak van een *Doodle* om een datum te prikken waarop de meeste personen die aan ons onderzoek wilden deelnemen beschikbaar zouden zijn, werd de eerste *focus group* gepland op 9 september 2022 van 9 tot 12 uur. Gelet op de beperkte tijd die voor deze eerste *focus group* werd uitgetrokken (3 uur in totaal), het grote aantal onderwerpen op de agenda en de belangstelling van de deelnemers, werd beslist om op 7 oktober 2022 van 9 tot 12 uur een tweede bijeenkomst te organiseren. Daarbij werden deelnemers van de eerste discussiegroep samengebracht die het gesprek wilden voortzetten, maar ook nieuwkomers die na de eerste discussiegroep werden gecontacteerd en die nu wel beschikbaar waren. De nieuwkomers, die niet konden deelnemen aan de eerste *focus group*, kregen een voorbereidend gesprek waarin de *Domestic Homicide Review*-methode werd uitgelegd en kregen ook een overzicht van de eerste resultaten van de eerste bijeenkomst van 9 september 2022. De deelnemers aan de *focus groups* kwamen uit het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Tabel 1: Sectoren 1^e focusgroep en aantal deelnemers

Sectoren	Aantal deelnemers
Medisch	1
Politie	1
Opvanghuis/hulplijn	2
Gezin/jeugd	1
Parket	1
Gevangenis	0
Justitiehuis	1
Daderopvolging	0
TOTAAL	6

Tabel 2: Sectoren 2^e focusgroep en aantal deelnemers

Sectoren	Aantal deelnemers
Medisch	1
Politie	
Opvanghuis/hulplijn	1
Parket	1
Gevangenis	1
Justitiehuis	1
Daderopvolging	
TOTAAL	5

Ondanks het enthousiasme van sommige gecontacteerde personen, werden we omwille van hun wisselende beschikbaarheid geconfronteerd met enkele praktische problemen. Daarom werd beslist om individuele interviews te plannen met andere bevoorrechte getuigen die relevant waren voor ons onderzoek.

Tabel 3: Sectoren, aantal deelnemers en Franstalige interviews

Aantal interviews	Sector	Aantal deelnemers
1	Medisch	1
1	Opvanghuis	1
1	Gezin/jeugd	1
1	Justitiehuis	2
2	Daderopvolging	2
2	Coördinatie	2
1	Politie	1
1	Wetenschappelijk	1
10 interviews	TOTAAL	11 deelnemers (van wie 3 ook FG)

De twaalf bevraagden waren afkomstig uit het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De interviews duurden 1 à 2 uur.

1.3.3. Nederlandstalige respondenten

De Nederlandstalige actoren die werden benaderd om deel te nemen aan ons onderzoek, werden in mei 2022 gecontacteerd om te informeren naar hun beschikbaarheid en hun bereidheid om deel te nemen aan een discussiegroep of een individueel interview. In eerste instantie werden er 28 personen geïdentificeerd en gecontacteerd. Om de vertegenwoordigde sectoren te diversifiëren, hebben we in onze eerste lijst personen opgenomen uit de volgende sectoren: parket, politie, (interculturele) bemiddeling, juridische sector, medische sector, eerstelijnszorg, justitiehuisen, gevangenissen, kinderen/gezinnen en opvangtehuizen.

Van de 28 gecontacteerde personen bevestigden er 12 dat ze aan het onderzoek wilden meewerken, van wie slechts drie personen aan een discussiegroep wilden deelnemen. Vier personen verwezen ons door naar collega's en vier personen weigerden uitdrukkelijk op onze uitnodiging in te gaan omdat ze zich niet betrokken voelden of omdat ze vonden dat ze tijdens hun werk niet met dit probleem in aanraking kwamen (bijvoorbeeld een notaris, een vrederechter, een interculturele bemiddelaar). Acht personen hebben niet op onze uitnodiging gereageerd, ondanks verschillende herinneringsmails. De 3 personen voor de *focus group* werden in juni via e-mail gecontacteerd om een datum te vinden die voor iedereen paste: slechts 1 persoon gaf ons zijn of haar beschikbaarheden door. De *focus group* werd daarom vervangen door individuele interviews.

De Nederlandstalige analyse betrof uiteindelijk 10 interviews met 12 sleutelactoren die tussen 9 augustus 2022 en 23 september 2022 werden afgenomen (zie tabel 4). Er werd één interview gehouden met meerdere respondenten, wat het grotere aantal geïnterviewden dan interviews verklaart.

De actoren komen uit uiteenlopende activiteitssectoren. De geïnterviewde uit de magistratuur was een procureur des Konings die een referentiepersoon is op het gebied van intrafamiliaal geweld (IFG). Bij de politie spraken we met politieambtenaren en een lid van de dienst slachtofferbejegening. De medische sector werd vertegenwoordigd door een apotheker en een arts. De telefoonlijnen worden vertegenwoordigd door een medewerker van de alarmcentrale 112 en een coördinator van de professionele hulplijn voor geweld, misbruik en kindermishandeling. Er werden interviews afgenomen van een manager van het OCMW/opvanghuis in de sector van de psychosociale hulpverlening, een advocaat gespecialiseerd in strafrecht, een directeur van een justitiehuis en een adjunct-regiodirecteur van gevangenissen.

De 12 respondenten kwamen uit West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en Antwerpen. De Nederlandstalige interviews duurden 45 minuten tot twee uur.

Tabel 4: Sectoren, aantal deelnemers en Nederlandstalige interviews

Aantal interviews	Sector	Aantal deelnemers
1	Medisch (arts)	1
1	Medisch (apotheker)	1
1	Politie	3
1	Telefoonlijn 112	1
1	Telefoonlijn geweld, misbruik, kindermishandeling (1712)	1
1	OCMW/opvanghuis	1
1	Parket/FJC	1
1	Advocaat	1
1	Gevangenissen	1
1	Justitiehuis	1
10 interviews	TOTAAL	12 deelnemers

1.4. Gegevensanalyse

De *focus groups* en de meeste interviews werden opgenomen (audio) en tijdens de interviews werden aantekeningen gemaakt. Voor de Nederlandstalige interviews werden tijdens en na elk interview ook aantekeningen gemaakt om de resultaten schriftelijk vast te leggen. De interviews werden echter niet opgenomen, aangezien de meeste respondenten geen toestemming hadden gevraagd aan hun leidinggevenden. Ze spraken dus in eigen naam en niet in naam van hun organisatie.

Onze aanpak is resoluut inductief (Blais en Martineau, 2006) en de inhoud van al het aldus samengestelde kwalitatieve onderzoeksmateriaal werd onderworpen aan een thematische analyse, vergelijkbaar met een 'analyse door middel van *grounded theorising*' (Paillé, 1994; Strauss en Corbin, 1998). We merken op dat de onderzoeksaanpak, die gebaseerd is op een kwalitatieve benadering, niet de bedoeling heeft om 'representatief' te zijn voor de resultaten, maar veeleer openstaat voor de diversiteit van de standpunten. Bij het verzamelen van onze gegevens hebben we er dus steeds op aangedrongen dat het niet de bedoeling was om een consensus te bereiken, hetgeen tot uiting komt in de resultaten.

De gekozen thematische analyse is een flexibel proces waarin de thema's die uit de 'gesprekken' naar voren komen, worden gecodeerd, gegroepeerd en vergeleken (Braun en Clarke, 2006). Het resultaat van deze analyse organiseert alle verzamelde gegevens rond de thema's die de structuur van het volgende hoofdstuk zullen vormen:

- Een overzicht van de huidige ervaringen en praktijken op Belgisch grondgebied op het vlak van IFG in het algemeen en intieme (ex-)partnerdodingen (IPD) in het bijzonder;
- de stand van de kennis en de perceptie van de meerwaarde van een DHR;
- Over DHR's:
 - doel
 - definitie
 - identificatie en selectie van casussen
 - implementatieniveau
 - samenstelling en werking van het comité
 - taken van het comité
 - interdisciplinaire samenwerking
 - de timing van een casusanalyse
 - beroepsgeheim
 - evaluatie van het proces
 - aanvrager

1.5. Enkele knelpunten bij de praktische uitvoering van het empirisch onderzoek

We moeten hier enkele moeilijkheden vermelden die zich bij de praktische uitvoering van het onderzoek hebben voorgedaan. De samenstelling van onze 'steekproef' van respondenten stuitte namelijk op drie grote obstakels: (1) de beschikbaarheid van de actoren, (2) de moeilijke contactname en (3) het feit dat sommigen zich niet betrokken voelden of vonden dat ze tijdens hun werk niet met dit probleem in aanraking kwamen. We wijzen daarom op de aanwezigheid van een 'bias' onder de respondenten: ze vertegenwoordigen immers de personen met wie contact werd opgenomen en die de tijd hadden om deel te nemen én een uitgesproken belangstelling voor het onderwerp hadden.

Met betrekking tot de eerste factor, beschikbaarheid, bleek het bijzonder moeilijk om een datum te vinden waarop zoveel mogelijk deelnemers beschikbaar waren voor het organiseren van de verschillende *focus groups*. Nochtans hadden we drie maanden voor de maand waarin de onderzoeksactiviteit zou plaatsvinden een Doodle (aan Franstalige kant) of in juni een e-mail (aan Nederlandstalige kant) verstuurd. Die moeilijkheid om de sleutelactoren samen rond de tafel te krijgen heeft alles te maken met drukke agenda's en is een uitdaging die de verschillende benaderde sectoren gemeen lijken te hebben: te hoge werklast en/of onderbezetting en vakantieperiodes (juli en augustus). Deze vaststelling heeft ons eigenlijk gedwongen om onze oorspronkelijke methode van gegevensverzameling te herzien door naast de *focus groups* (aan Franstalige kant) ook individuele interviews te organiseren, of alleen individuele interviews af te nemen (aan Nederlandstalige kant).

Wat de tweede factor betreft, de moeilijke contactname, bleek het aan Franstalige kant aanvankelijk ook moeilijk om de meeste actoren te bereiken en/of een antwoord te krijgen op onze vragen (7 van de 19 deelnemers met wie tijdens de eerste fase contact werd opgenomen, hebben nooit geantwoord). Ondanks een aantal herinneringen bleven onze vragen om deel te nemen aan het onderzoek onbeantwoord. In de praktijk betekende dit obstakel dat we veel tijd verloren bij onze wervingsactiviteiten en dat we in allerijl nog meer deelnemers moesten zoeken. Ook de zomervakantie speelde hier mee, aangezien de contacten en de beschikbaarheid vanaf september veel beter bleken te zijn.

Wat de laatste factor betreft, het feit dat sommigen zich niet betrokken voelden bij onze onderzoeksactiviteiten, dit was vreemd genoeg het geval voor bepaalde sectoren die nochtans voor dit probleem als centrale sectoren waren aangemerkt. Toch trokken ze de relevantie van hun aanwezigheid in twijfel vanwege de aard van hun werk, dat volgens hen voorafgaat aan het onderwerp dat ons interesseert: intieme (ex-)partnerdoding of doding in familiale kring. Geconfronteerd met deze reacties, moesten we de contouren van ons onderzoek opnieuw uittekenen en moesten we de doelstellingen ervan hercontextualiseren, met als doel de actoren uit het werkveld (bijvoorbeeld personen uit de medische wereld, van het parket of uit de psychosociale sector) te doen inzien dat hun ervaringen en expertise, ongeacht waar ze zich bevinden binnen het *continuüm* van intiem (ex-)partnergeweld of intrafamiliaal geweld, van nut kunnen zijn om onze kennis van het onderwerp te verdiepen.

We moesten dus ons onderzoek verantwoorden ten aanzien van onze deelnemers om de doelstellingen ervan te koppelen aan hun dagelijkse realiteit, kennis en competenties.

2. Analyse van kwalitatieve gegevens

Zoals vermeld in het vorige hoofdstuk is deze analyse gebaseerd op een combinatie van de resultaten van de Nederlandstalige interviews met actoren uit uiteenlopende sectoren in Vlaanderen en de resultaten van de Franstalige interviews en *focus groups* met actoren uit diverse sectoren in Wallonië en Brussel.

Het is belangrijk om hier op te merken dat in de volgende paragrafen de - uiteenlopende en soms tegengestelde - opvattingen en visies van de deelnemers aan ons onderzoek worden vermeld en niet onze eigen meningen of standpunten.

2.1. Grote nood aan informatie en nieuwsgierigheid naar een relevante én realistische en haalbare aanpak

Allereerst kwam uit de analyse van de interviews en *focus groups* duidelijk naar voren dat er een grote nood is aan informatie over retrospectieve studies over fataal huiselijk geweld. De respondenten toonden daarnaast ook belangstelling voor de methodologie, net omdat ze die nuttig vinden en ze het er allemaal over eens zijn dat er iets moet worden gedaan aan intiem (ex-)partnergeweld of intrafamiliaal geweld. Ze kunnen zich absoluut vinden in het uitgangspunt voor de ontwikkeling van de DHR-methodologie, namelijk leren om in de toekomst beter te kunnen doen of knelpunten op te sporen. Ze dringen er echter meteen op aan om de vraag "wat hebben we verkeerd gedaan?"³⁸ te vermijden. Daarnaast vragen de respondenten uitdrukkelijk om een instrument in te voeren dat realistisch en haalbaar is.

2.2. Overzicht van huidige praktijken in verband met IPV en IPH

Gezien de afwezigheid of het gebrek aan kennis (zie *infra*) over het voorwerp van ons onderzoek, namelijk de retrospectieve analyse van feminicides, leek het ons een moeilijke klus om met een prospectieve studie te beginnen. Daarom hebben we ervoor gekozen om eerst de realiteit en de ervaringen van onze deelnemers scherper te krijgen en vroegen we hen om een beeld te schetsen van de problemen waarrond ze werken, de moeilijkheden die ze daarbij ervaren en hun belangrijkste professionele uitdagingen. Door het denkperspectief te verruimen tot intiem (ex-)partnergeweld en intrafamiliaal geweld, konden we het probleem van doding en feminicide benaderen zonder te blijven steken in het standpunt dat sommigen van meet af aan hadden ingenomen, namelijk dat doding (of feminicide) hen niet aanging en niet tot hun ervaringsgebied behoorde³⁹. Bovendien moest dit beeld ons in staat stellen projecten, gevoeligheden, standpunten, actiologica's, organisatiestructuren, op lokaal,

³⁸ We gaan dieper in op die "no blame no shame"-attitude in het hoofdstuk over interdisciplinaire samenwerking.

³⁹ Zie het deel "Enkele knelpunten bij de praktische uitvoering".

gewestelijk, gemeenschapsniveau of federaal niveau te identificeren die de organisatie van retrospectieve analyses in België kunnen omkaderen en/of als ankerpunten kunnen dienen.

Daarom werd als eerste thema van de interviews en *focus groups* een korte voorstelling gegeven van de praktijken van de respondenten in verband met intiem (ex-)partnergeweld of intrafamiliaal geweld en de problemen die er volgens hen spelen. Tegelijk werd bij de respondenten gepeild of er meer specifieke praktijken zijn om doding (of feminicide) in deze context te voorkomen.

In dit deel bespreken we daarom kort twee aspecten die tijdens deze eerste gesprekken aan het licht zijn gekomen:

- Enerzijds hun perceptie van de ontwikkeling van beleid en praktijken op het gebied van de bestrijding van intiem (ex-)partnergeweld (IPV) en intrafamiliaal geweld (met inbegrip van de bestrijding van de dodelijke gevolgen die eruit kunnen voortvloeien).
- Anderzijds informatie over de verschillende initiatieven en projecten die momenteel aan de gang zijn of in de pijplijn zitten. In dat verband bleek uit de aangehaalde ervaringen het begrip intersectoraal overleg als instrument voor de bestrijding en preventie van de meest kritieke situaties van fundamenteel belang te zijn. In verschillende opzichten weerspiegelt dit begrip grotendeels de bezorgdheid van een reviewcomité. Omdat de vragen van bepaalde actoren rond hun overlegpraktijken of hun bezorgdheid over de identificatie van risicosituaties dicht leken aan te sluiten bij de thema's die we wilden behandelen, besloten we voldoende ruimte te laten om die uit te drukken (zie *infra*).

Bovendien zetten velen van hen vraagtekens bij het verband tussen de uitvoering van retrospectieve analyses en de besproken beroepspraktijken, met name wat betreft werklust.

We merken nogmaals op dat we in de volgende punten een reeks praktijken bespreken op basis van de verhalen van de respondenten. Het is geenszins onze bedoeling om hier een volledig overzicht te geven.

De respondenten begonnen daarom met het delen van informatie en standpunten over de ontwikkeling van praktijken in verband met intiem (ex-)partnergeweld en intrafamiliaal geweld. Die overlappen deels met de resultaten van het IPV Pro&Pol-onderzoek (Vanneste et al., 2022), maar actualiseren ook enkele dimensies daarvan.

Zo hebben de personen die aan ons onderzoek hebben deelgenomen zich uitgesproken over de definitie en de aanpak van intiem (ex-)partnergeweld en intrafamiliaal geweld en het verband met doelgroepen die weinig of onvoldoende zijn onderzocht, de onmisbare opleiding van actoren op dit gebied, bepaalde projecten of overlegmechanismen die al geruime tijd bestaan.

2.2.1 Perceptie van de ontwikkeling van beleid en praktijken

2.2.1.1. Vragen rond definitie

Verscheidene respondenten wezen op een probleem in verband met de definitie en de aanpak van intiem (ex-)partnergeweld en intrafamiliaal geweld. Er bestaan immers verschillende definities naast elkaar en ook verschillende benaderingen.

Zoals de resultaten van het IPV Pro&Pol-onderzoek al aantoonde (Vanneste et.al, 2022), is het volgens de actoren die we hebben ontmoet vooral de 'intieme terreur', die aan de grondslag ligt van de dominantie van de ene partner over de andere (vaak mannen over vrouwen), die moet worden aangepakt. Dat begrip van intieme terreur of 'dwingende controle' is dan de kern waarrond wordt gewerkt.

"Ik denk dat het interessant is om te kijken naar de dynamiek binnen het koppel of de familierelatie, waarbij wordt gewerkt met het slachtoffer en de dader en waarbij wordt ingezoomd op het begrip 'intieme terreur'."
(psychosociaal hulpverlener)

"Naast situationeel huiselijk geweld is er ook zoiets als intieme terreur of 'dwingende controle'. Intieme terreur heeft ook grote gevolgen voor familieleden en verdient extra aandacht." (psychosociale hulpverlener)

Andere actoren vinden dat deze benaderingen te zeer gericht zijn op vrouwen en niet op situationeel geweld tussen partners. Ze herinneren ons er ook aan dat mannen ook slachtoffer kunnen zijn van dergelijk geweld. Bovendien is het begrip 'femicide' voor velen niet duidelijk (zie *infra*).

Tot slot vinden sommige respondenten dat de conceptualisering en de aanpak van intiem (ex-)partnergeweld moet worden opengetrokken om ook rekening te houden met de ervaringen van personen uit de LGBTQIA+-gemeenschap. Anderen menen dat het ook mogelijk moet zijn om aandacht te besteden aan de ervaringen van personen met een handicap of migranten, of aan de 'culturele dimensie' van geweld om het verschijnsel van intiem partnergeweld beter te begrijpen.

"In sommige gemeenschappen wordt dit geweld gebagatelliseerd en wordt er sneller naar teruggegrepen. We moeten extra letten op interculturele aspecten en de betekenis die anders kan zijn. Dat verklaart ook waarom zoveel geweldsituaties 'onzichtbaar' blijven." (parket)

2.2.1.2. Opleiding

Alle actoren die we hebben ontmoet, gaven aan dat er nood is aan degelijke opleiding en bewustmaking van beroepsbeoefenaars in verband met de opvang en de behandeling van slachtoffers en plegers van huiselijk geweld.

Volgens hen laat de dagelijkse werkdruk helaas niet altijd toe om zo'n opleiding te volgen.

"We hebben het zo druk met 'dagelijkse noodgevallen', een hoge werkdruk en tijdsdruk dat er nauwelijks tijd overblijft voor het volgen van academische onderzoeksresultaten, opleidingen en interventies." (parket/FJC)

Bovendien circuleert er volgens sommige actoren veel verkeerde informatie over huiselijk geweld (hulplijn 1712, politie, advocaten). Een betere kennis opbouwen is dus een eerste, noodzakelijke stap. Het gebrek aan kennis en 'competentie' zou namelijk soms kunnen leiden tot de vrees dat door in te grijpen de situatie van het slachtoffer alleen maar erger wordt. Zo gaven (Nederlandstalige) gezondheidswerkers die aan het onderzoek deelnamen aan dat ze in hun praktijk niet veel specifieke hulpvragen over intiem (ex-)partnergeweld en intrafamiliaal geweld tegenkomen, en vooral dat ze zich onvoldoende opgeleid voelen om met deze complexe problematiek om te gaan.

"Wanneer is het juiste moment voor mij om in te grijpen? Is het slachtoffer sterk genoeg en klaar om te handelen? De zeldzame keren dat ik zeker wist dat er sprake was van partnergeweld en ik er rustig en heel voorzichtig met het slachtoffer over sprak, vroeg ik me achteraf af of ik de situatie nu niet erger had gemaakt? In één geval kwam de partner verhaal halen en in een ander geval heb ik de dame lange tijd niet in de apotheek gezien." (medische sector)

"Wat is het juiste moment om in te grijpen? Heeft mijn interventie kans van slagen? Ik vind dit een ingewikkelde en moeilijke kwestie om uit te zoeken. In de zeldzame gevallen dat ik zo'n dossier had, vond ik dat het veel tijd en energie kostte en het voelde alsof ik brandjes aan het blussen was." (medische sector)

Sommige beroepsbeoefenaars die met dit gebrek aan kennis worden geconfronteerd, proberen hun teams een minimum aan bagage mee te geven met het oog op een zinvolle interventie, maar staan versteld van het gebrek aan kennis over dit onderwerp bij de meeste hulpverleners.

"Mijn opleidingen in verband met intrafamiliaal geweld en feminicides berusten op drie pijlers: kwaliteit van het politiewerk, een veilige situatie bij het verlaten van de interventieplaats en een degelijke psychosociale ondersteuning). Door mijn werk bij de gemeente ben ik beginnen beseffen dat de psychosociale actoren (school, opvoeders, artsen, parket, onderzoeksrechters, sportclubs, vrouwencentra, gezinsplanning, probatieverenigingen) geen onderscheid maken tussen controle en conflict. Er wordt weinig over nagedacht. Gespecialiseerde actoren, de dienst slachtofferbejegening en politie doen dat wel." (politie)

Aandachtspunten:

- Ontwikkeling van kennis over controle. Niet-gespecialiseerde hulpverleners die met huiselijk geweld worden geconfronteerd, moeten het onderscheid kunnen maken tussen conflict en controle.
- Aandacht voor een intersectionele aanpak.
- Belang van een degelijke opleiding voor actoren.

2.2.2. Bestaande initiatieven

2.2.2.1. Risicobeoordelingstools: gebruik en misbruik

De respondenten somden verschillende instrumenten op en gaven aan hoe de beschikbare instrumenten worden gebruikt:

- Omzendbrief COL 15/2020 betreffende de veralgemening van het gebruik door de politiediensten en de parketten van een tool voor de eerstelijnsrisico-evaluatie inzake partnergeweld. Deze tool werkt met een 'score van zeer alarmerende factoren' die, indien aangevinkt, onmiddellijk het openbaar ministerie waarschuwt.
- Aan Nederlandstalige kant is er ook de vragenlijst van het FJC. Die vragenlijst is gebaseerd op het werk van A. Groenen (Thomas More Instituut)⁴⁰.

"In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werd deze tool in de intersectorale⁴¹ stuurgroep inderdaad genoemd door de Nederlandstalige deelnemers, maar het is niet zeker dat ze die allemaal gebruiken." (coördinatie)

Zoals vermeld in het IPV Pro&Pol-onderzoek lijken de actoren die we hebben ontmoet deze verschillende tools op verschillende manieren te gebruiken, en soms vertrouwen ze ook op hun eigen beoordeling van de situatie in overleg met collega's:

"Hoewel ik geen specifieke tools gebruik om mijn dossiers te behandelen, baseer ik me op een persoonlijke beoordeling van de situatie en vraag ik mijn collega's regelmatig om mee te denken over bepaalde complexere dossiers. Ik werk vaak met een tool die de politie gebruikt: de IFG-lijst, een instrument om risicofactoren op te sporen aan de hand van 'bom'-symbolen." (parket)

De in de laatste omzendbrief van het College voorgestelde lijst wordt vaak aangehaald.

"We gebruiken de omzendbrief voor het parket. De verhoren van de slachtoffers werden op die lijst afgestemd (met akkoord van het parket). Zo hangt 'gevaar voor het leven' af van of je wacht tot de persoon het zelf vermeldt ofwel of jij de vraag stelt." (politie)

⁴⁰ Zie over dit project: Lemonne en Mahieu (2018)

⁴¹ Zie *infra*, intersectorale stuurgroep.

Sommige respondenten vinden de tool in de praktijk echter erg omslachtig en belastend wanneer die door politie en procureurs wordt gebruikt (papieren versie, moeilijk leesbaar, onduidelijke lay-out, onduidelijke bewoordingen, veel te lang, te weinig aandacht voor beschermende factoren in de vragenlijst). Als er gevaar is, moeten we reageren en dus is het nodig om dat nauwkeurig te kunnen definiëren.

"Politieagenten zijn geen psychologen en eigenlijk wordt van de eerstelijnsagenten te veel gevraagd." (politie)

De actoren zeggen vaak dat ze graag een aangepaste lijst zouden hebben die eenvoudiger in gebruik is.

De politie gebruikt ook een tool die niet noodzakelijk geschikt is voor andere soorten partners. Weer anderen baseren zich op specifieke lijsten, zoals de lijst die in Québec werd ontwikkeld:

"Ik gebruik sinds 2007 een gevaaranalysetool (Conjugal Domination Process - CDP). Dit is een systeemanalyse van het koppel die het mogelijk maakt om de dynamiek tussen de partners te onderzoeken. Een scheiding is een belangrijk element dat tot chaos leidt en is dus een risicofactor voor mogelijk fataal geweld. We werken samen met andere diensten zoals Praxis, dat contact opneemt met de dader, zodat die ook zijn of haar verhaal kan doen." (opvanghuis)

Er wordt melding gemaakt van lopend onderzoek ⁴² naar de ontwikkeling van multidisciplinaire risicodetectietools, kriticititeit en het overgaan tot moord⁴³.

Verscheidene actoren verwezen ook naar het huidige werk van Marie Denis, die werkzaam is bij het Observatorium voor geweld tegen vrouwen en momenteel werkt aan een tool voor het lezen van partnergeweld.

"Werken met een checklist is niet vanzelfsprekend voor alle verenigingen rond de tafel omdat de situaties zo complex zijn, waardoor die lijst als te formeel kan ervaren worden." (coördinatie)

Verschillende actoren zetten vraagtekens bij de relevantie van één enkele risicobeoordelingstool voor partnergeweld.

⁴² Het onderzoek zal naar verwachting eind 2022 rond zijn.

⁴³ In het kader van de ontwikkeling van het Luikse model, zie *infra*. De ambitie is om een tool op het terrein in te zetten, met hetzelfde referentiekader en dezelfde instrumenten voor de verschillende sectoren (gezondheid, psychosociaal, justitie). De tool is bijna klaar, maar werd nog niet officieel verspreid. Die zal bij overleg worden gebruikt om onomkeerbare situaties te voorkomen. De tool zit momenteel in de testfase. Het is de bedoeling dat die een transversaal instrument wordt dat op Franstalig niveau wordt verspreid als een referentie om het gevaar in te schatten (coördinatie).

2.2.2.2. Tool: tijdelijk huisverbod

Naast de knelpunten in verband met de tools voor risicobeoordeling en risicobeheer vermeldde de respondenten ook de uitdagingen van een tijdelijk huisverbod, dit is een extra tool van justitie om intrafamiliaal geweld aan te pakken. Hoewel het voordeel van een dergelijk verbod is dat er een afkoelingsperiode is zodat escalatie en/of het plegen van misdrijven worden voorkomen, is het volgens de respondenten die deze tool aanhalen belangrijk om op te merken dat het tijdelijk huisverbod niet alleen kan worden toegepast in situaties waarin een misdrijf werd gepleegd, maar ook in het geval van familieconflicten.

De respondenten benadrukten dat er door de situatie te ontmijnen ruimte vrijkomt om risico- en beschermingsfactoren in verschillende levensdomeinen vast te stellen. De werking van de tool 'tijdelijk huisverbod bij intrafamiliaal geweld' zou echter moeten worden geoptimaliseerd door een betere samenwerking tussen de politie, de procureurs en de justitiehuizen (justitiehuis, parket).

2.2.3. Bestaande samenwerkings- en overlegmechanismen

De personen die aan ons onderzoek hebben deelgenomen, zijn allemaal op de een of andere manier betrokken bij samenwerkings- of overlegnetwerken die verschillende actoren samenbrengen in de strijd tegen intrafamiliaal geweld, die sectoroverschrijdend en geïntegreerd moet zijn. Ze nemen bijvoorbeeld deel aan de Ketenaanpak of de Family Justice Centers (FJC), casusoverleg, provinciale platforms en andere, meer gerichte samenwerkings- en overlegstructuren.

2.2.3.1. Ketenaanpak

"Historisch gezien is de teamworkmethode die bekend staat als de 'ketenaanpak' geïnspireerd op de multifocusmethode, ontwikkeld door de Mutsaersstichting in Venlo (NL) in de jaren 2000. De ketenaanpak is voornamelijk bedoeld voor gezinnen met meervoudige en complexe problemen, met een hoog risico op recidive en waarvoor andere vormen van ondersteuning tevergeefs werden geprobeerd. Elk dossier wordt opgevolgd door een Case Manager die rekening houdt met de drie partijen (dader, slachtoffer, kinderen) en die een zogenaamde "bewust partijdige houding aanneemt: hij of zij werkt op een neutrale manier maar wekt tegelijkertijd de indruk dat hij of zij de kant van elke partij kiest". Het doel is om vertrouwen op te bouwen en elke partij de macht over hun leven terug te geven. In Vlaanderen was de ketenaanpak de eerste stap in de oprichting van de FJC's." (Collignon, 2019, 16)⁴⁴

De respondenten legden uit dat de in Vlaanderen ontwikkelde ketenaanpak een partnerschap is waarin personen uit verschillende sectoren een gemeenschappelijk doel proberen te bereiken, in dit geval het stoppen van intrafamiliaal geweld, het voorkomen van recidive en

⁴⁴ De informatie werd overgenomen van (Franck en Simons, 2017, 74-95).

het verhogen van de beschermende elementen binnen de intieme relatie. Die aanpak wordt gekenmerkt door een constructieve samenwerking tussen vertegenwoordigers van politie, parket, sociale diensten en overheden. Ze wisselen informatie met elkaar uit om IFG te bestrijden. Onze respondenten wezen erop dat dit vroeger een probleem was vanwege het beroepsgeheim. Bij wet van 6 juli 2017 werd echter artikel 458ter van het Strafwetboek ingevoerd, dat de huidige wettelijke basis vormt voor de ketenaanpak. Dat artikel maakt een uitzondering mogelijk op het beroepsgeheim en biedt een wettelijke basis voor verschillende vormen van casusoverleg waarbij informatie wordt uitgewisseld tussen justitie, politie en maatschappelijk werkers (Put e.a., 2018).

2.2.3.2. Family Justice Center

Het 'FJC'-model komt overgewaaid uit de Verenigde Staten, meer bepaald uit Californië.

"Een Family Justice Center is een multidisciplinair dienstencentrum dat meerdere openbare en private agentschappen overkoepelt. Deze agentschappen duiden medewerkers voltijds of deeltijds aan om vanuit één locatie dienstverlening te bieden aan slachtoffers van huiselijk geweld (en hun families), geweld tegen kinderen en seksueel geweld."

Het is dus een opvang- en zorgcentrum waar de aanwezige diensten informatie uitwisselen. Deze diensten moeten ten minste de betrokkenheid van politie, justitie en deskundigen op het gebied van slachtofferhulp omvatten. De slachtoffers en hun noden staan hierbij centraal en dan vooral hun veiligheid en bescherming. De psychosociale aanpak is gericht op emancipatie en empowerment ("Hope" en "Empowerment"). De principes van welwillendheid, niet-oordelen en empathie staan hierin centraal en de ondersteuning, erkenning van beroepsbeoefenaars en het waarderen van samenwerking zorgen voor een goed samenhangend team (Collignon, 2019, 18)⁴⁵.

Volgens onze respondenten is het takenpakket van de FJC's veel ruimer dan de praktijken van de ketenaanpak. Voortaan worden complexe dossiers met meerdere problemen gecoördineerd. Zelfs wanneer er een ketenaanpak wordt toegepast, blijven veel dossiers binnen de reguliere activiteiten van politie en sociale diensten, omdat niet alle dossiers voor deze aanpak in aanmerking komen. Bovendien garandeert de ketenaanpak nog geen directe toegang tot hulpverlening voor bepaalde groepen, aangezien het vaak de maatschappelijk werkers zijn die het probleem melden.

De verschillende FJC's lijken daarenboven niet altijd op dezelfde manier te werk te gaan. Zo wordt bijvoorbeeld in het ene FJC vooral gewerkt op basis van politieverslagen, terwijl in het andere ook andere actoren kunnen aankloppen. In sommige FJC's zal de nadruk meer op preventie liggen dan in andere. Die verschillen in aanpak zijn deels te wijten aan lokale verschillen in politiepraktijken.

⁴⁵ De informatie werd overgenomen uit het document (Latiers, 2018).

De werkmethodes van de FJC's zijn echter, volgens de personen die we hebben ontmoet (parket, politie), niet uniform in alle steden en variëren naargelang de regio en de plaatselijke capaciteiten. De actoren die deel uitmaken van het FJC zijn justitie, politie en de sociale diensten, soms aangevuld met andere actoren zoals een arts, een advocaat of het OCMW.

In Mechelen is er bijvoorbeeld een dienst die geïntegreerd is in het Sociaal Huis en die hierrond werkt. Deze manier van werken lijkt doeltreffend te zijn en houdt rekening met de gevoeligheden en problemen waarmee slachtoffers te maken hebben. Zo'n model zou evenwel niet werken in Brussel, omdat een stad als Mechelen 1/10e vertegenwoordigt van wat er in Brussel gebeurt. Het is een soort van FJC. De FJC's vertonen echter heel wat verschillen. Zo financiert de provincie in Antwerpen bijvoorbeeld een team van 20 tot 30 mensen.

"Het is een beetje ingewikkeld, want soms is het de provincie, de stad of de Vlaamse overheid die betaalt." (coördinatie)

Veel Brusselse en Waalse actoren hadden echter hun bedenkingen bij de FJC's. Ze ontwikkelden niettemin andere overleginitiatieven of zijn dat van plan (zie *infra*).

2.2.3.3. Andere soorten overleg in Wallonië en Brussel

Zo vertelde een van de actoren die we hebben ontmoet over een netwerk in Wallonië ("VIF Borain") dat werd opgericht op initiatief van drie maatschappelijk werkers die bij de gemeente werken en die de politie bij hun besprekingen hadden betrokken. Dit netwerk, dat de bij deze problematiek betrokken actoren de mogelijkheid geeft om elkaar te leren kennen, kreeg vorm dankzij de financiële steun van het Waals Gewest voor de bestrijding van intrafamiliaal geweld. Het netwerk organiseert één voormiddag per week een permanentie in het ziekenhuis. Het is dus een steunpunt voor patiënten en zorgverleners in een omgeving waar de medewerkers, meer bepaald de artsen:

"blind zijn voor partnergeweld; ze zijn niet opgeleid om dergelijk geweld te diagnosticeren en kunnen zich niet voorstellen dat ze ermee geconfronteerd worden." (medische sector)

Dit zou het voor slachtoffers moeilijk maken om hun arts in vertrouwen te nemen. De permanentie brengt de realiteit van intrafamiliaal geweld onder de aandacht en de aanwezigheid van referentiepersonen in verband met 'misbruik' maakt een doorverwijzing mogelijk.

De werkwijze van deze overlegruimte is participatief. De maandelijkse plenaire vergaderingen worden georganiseerd rond de moeilijkheden die door de deelnemers worden aangebracht. De vereniging Praxis (daderopvolging) neemt aan deze sessies deel en ook een persoon uit de gerechtelijke wereld (van de politie, niet van het parket) en van het OCMW. Volgens de persoon die met ons sprak, blijft het evenwel moeilijk om mensen rond de tafel te krijgen. Deze actor beschouwt het ziekenhuis echter als een interessante plaats voor de aanpak van gendergerelateerd geweld als doorgangplaats, maar niet als een plaats voor interventies

tegen geweld of aanranding. Naar verluidt weigeren veel artsen echter aan de netwerkbijeenkomsten deel te nemen wegens tijdgebrek of omdat ze zich niet voldoende bewust zijn van het fenomeen.

"Het is een beetje zoals de provinciale platforms, maar dan beter!"
(medische sector)

Ook het medisch korps zou moeite hebben om deel te nemen aan het netwerk. Soms horen artsen wel de angst van het slachtoffer in de periode van 'stilte voor de storm', maar voelen ze zich machteloos. De arts heeft meestal contact met beide partijen, maar is niet uitgerust om met dit geweld om te gaan. De medische wereld heeft de neiging om dit fenomeen toe te dekken ("dat is niet mogelijk"). Daarom is het volgens deze actor belangrijk om ziekenhuizen bewust te maken van het probleem omdat zij een toegangspoort zijn voor screening, bijvoorbeeld door te werken rond 'no shows', dit zijn personen die niet naar hun afspraak komen. Het zou ook mogelijk moeten zijn om te werken rond de kwetsbaarheden van patiënten en af te stappen van een louter curatieve benadering die gericht is op pathologieën, zelfs als die chronisch zijn (zoals diabetes, obesitas enz.), door gebruik te maken van de psychosociale risicobeoordelingsschema's waarover de medische sector beschikt.

2.2.3.4. Ontwikkeling van zorgcentra na seksueel geweld (ZSG)

Ook de ontwikkeling van ZSG's kwam aan bod. Volgens de respondenten die we hebben ontmoet, is de ontwikkeling van dergelijke centra belangrijk voor de slachtoffers, maar we moeten ons ervan bewust zijn dat het seksueel geweld dat daar wordt behandeld vaak onderdeel is van intrafamiliaal geweld. Bovendien zijn de ZSG's curatief en niet preventief, terwijl preventie nodig is om vrouwen te doen beseffen dat wat zij meemaken niet normaal is. Dezelfde aanpak zou ook kunnen worden ontwikkeld op andere plaatsen, zoals pediatrische consultaties of zelfs orthopedische diensten die niet meteen denken geconfronteerd te worden met problemen van intrafamiliaal geweld. Tot slot kan het soms erg moeilijk zijn om bij een ZSG te gaan aankloppen, omdat er niet altijd een centrum in de buurt is.

2.2.4. Overlegprojecten in de pijplijn

2.2.4.1. Overleg volgens het 'Luikse model'⁴⁶

De stad en de provincie Luik en de in partnergeweld en intrafamiliaal geweld gespecialiseerde centra stellen voor om in Luik een interdisciplinair systeem⁴⁷ op te zetten voor de ondersteuning en bescherming van slachtoffers in een kritieke situatie⁴⁸ van partnergeweld.

*"Dit systeem zal gebaseerd zijn op de oprichting van een interdisciplinaire overlegcel gespecialiseerd in partnergeweld (sociale sector, justitie, politie en gezondheidszorg), die een gezamenlijk en gecoördineerd actieplan moet opstellen om slachtoffers in kritieke situaties van partnergeweld op te vangen (beschermen en ondersteunen). Het systeem, dat uitgaat van een beoordeling van de gevaarlijkheid van de situatie en de uitvoering van overlegde sectoroverschrijdende acties, beoogt in de eerste plaats een optimale bescherming van de slachtoffers van partnergeweld, maar houdt ook rekening met de veiligheid van alle bij de kritieke situatie betrokken personen. De zorg voor daders van partnergeweld draagt ook bij tot de veiligheid van de slachtoffers."*⁴⁹

Dit overleg zal, volgens de beschikbare documenten, worden georganiseerd op basis van de tool voor het meten van de 'kriticiteit' en het risico op dodelijk geweld, die momenteel wordt getest⁵⁰. Uit die documenten blijkt dat de deelnemers aan de groep niet langer de term 'gevaarlijkheid' gebruiken, die al te vaak in gerechtelijke kringen wordt gebruikt, maar veeleer de term 'kriticiteit', die doet denken aan een ziekenhuis, dat bijzonder zorgwekkende situaties naar de intensive care verwijst.

In het geval van partnergeweld is er in sommige situaties sprake van zeer specifieke elementen en een bepaalde dynamiek die erop wijst dat er een kritische drempel werd overschrijden en dat het dus nodig is om een bepaald plan in werking te stellen. Het model stelt daarom een transversale integratie voor alle sectoren voor en de activering van een bepaald mechanisme na een overleg op basis van de analyse van het kriticiteitsschema.

⁴⁶ De voorstelling van dit project is grotendeels gebaseerd op de weinige openbare documenten die ons vriendelijk ter beschikking werden gesteld door de actor uit de coördinatiesector die ons te woord stond.

⁴⁷ Een interdisciplinaire aanpak is een proces waarbij analyse-, synthese- en actiecapaciteit wordt ontwikkeld vanuit de perspectieven, competenties en deskundigheid van verschillende partners uit verschillende sectoren. Het doel is om een complex probleem in zijn geheel te behandelen.

⁴⁸ Een situatie van partnergeweld waarin de parameters voor de beoordeling van het gevaar hoog zijn. Dit zijn situaties waarin gevreesd moet worden voor een snelle verslechtering van de relatiedynamiek. Dit houdt een risico in op dodelijk geweld, zelfdoding en ontvoering van kinderen.

⁴⁹ Luiks systeem, gezamenlijke nota, blz. 2.

⁵⁰ Zie *infra* risicobeoordelingstools.

"Concreet kan dit systeem ter beschikking worden gesteld van elke professional die geconfronteerd wordt met een situatie van partnergeweld. Een lokale coördinator beoordeelt eerst de gevaarlijkheid van de situatie en beslist vervolgens of een gezamenlijke en gecoördineerde interventie nodig is (kritieke situatie) of dat de situatie naar de juiste partner(s) kan worden doorverwezen. Wanneer de situatie niet langer kritiek is, kan de persoon op zijn of haar beurt door de juiste partner(s) worden opgevangen."

"Dit project is ook een concreet voorbeeld van netwerking, met als secundair doel het samenbrengen van partners, diensten en sectoren die werken rond partnergeweld. Dit project streeft dus de volgende 4 doelen na:

- *De gevaarlijkheid van kritieke situaties van partnergeweld verminderen;*
- *De bescherming van slachtoffers in kritieke situaties van partnergeweld optimaliseren;*
- *Slachtoffers in kritieke situaties van partnergeweld ondersteunen;*
- *Samenwerking en interdisciplinaire praktijken maximaliseren."*⁵¹

Het systeem wordt opgebouwd in samenwerking met een reeks partners die het project dragen. De diensten en instellingen die als 'essentieel' zijn aangemerkt, vertegenwoordigen alle betrokken sectoren (sociale sector, justitie, politie en gezondheidszorg). Het systeem werkt met procedures, een handvest, analysetools en een wettelijk kader waaraan momenteel de laatste hand wordt gelegd. De drie kerndocumenten, namelijk het handvest, het protocol en de ordonnantie, regelen het behoud van het beroepsgeheim van de verschillende betrokken sectoren. De documenten, die in december 2022 zouden moeten worden ondertekend, kunnen dan vervolgens worden gedeeld. De wens van de projectstuurgroep en de partners is om er een open project van te maken en de overlegpraktijk concreet vorm te geven.

Centraal in het model staat niet het belang van de zorgkwaliteit, maar wel het transversale aspect van veiligheid, dat door alle actoren wordt gedeeld.

*"Niemand komt op andermans terrein als het om veiligheid gaat."*⁵²

"Iedereen die dat wil kan een beroep doen op het Luikse systeem en iedereen die geïnteresseerd is kan mee de kriticiiteit analyseren. Zo kan bijvoorbeeld een school hieraan deelnemen, zij het eerst anoniem. De coördinatie wordt aangesproken. Die neemt niet de leiding, maar kan andere partners uitnodigen. Er zal een actieplan worden opgesteld, partners zullen worden uitgenodigd maar zijn nooit verplicht om deel te nemen. Het eerste contact kan anoniem zijn, maar als we een gecoördineerd actieplan in werking

⁵¹ Luiks systeem, gezamenlijke nota, blz. 4.

⁵² In tegenstelling tot het IFG-project in Namen, zie *infra*.

willen stellen, zullen we op zijn minst de toestemming van het slachtoffer vragen. In de overlegruimte zullen we informatie delen en proberen de informatie zoveel mogelijk te anonimiseren. Een dienst kan een beroep doen op het systeem en het systeem kan een beroep doen op partners."
(coördinatie)

In die overlegruimte zullen het de personen zijn die in contact staan met de slachtoffers of de families die samen rond de tafel zitten. Er werden verschillende soorten diensten geïdentificeerd: essentiële diensten die een opleiding krijgen, belangrijke diensten die kunnen rekenen op twee referentiepersonen en algemene diensten die gebruik kunnen maken van een vereenvoudigde tool.

Uit onze ontmoetingen blijkt dat in Charleroi eenzelfde soort project wordt ontwikkeld. Volgens de personen die ons over dit project hebben verteld, zou in elke provincie een 'interdisciplinair overlegorgaan gespecialiseerd in partnergeweld' kunnen worden opgericht op basis van de multidisciplinaire risicodetectietool⁵³.

2.2.4.2. Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG): intersectorale stuurgroep

Een persoon die een strategisch plan ter bestrijding van geweld tegen vrouwen coördineert, stelt het gebrek aan initiatieven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan de kaak, maar wijst op het bestaan van overlegprojecten in verband met partnergeweld, meer bepaald in Vlaanderen. Er is een werkgroep ingesteld om een intersectorale stuurgroep (met alle relevante sectoren) op te richten om een oplossing te vinden in onhoudbare situaties, vooral wanneer er kinderen bij betrokken zijn. In die werkgroep zetelen vertegenwoordigers van de politie, de OCMW's, het parket, de justitiehuisen enz.

Het initiatief hiervoor werd genomen door het parket en de politie, waarna het project werd toevertrouwd aan Brussel Preventie & Veiligheid (BPV), dat rechtstreeks rapporteert aan de minister-president van het gewest, om budgettaire redenen maar ook vanwege de goede transversale visie van BPV op het beheer van IFG in het Brussels Gewest. Iemand van de politie werd onlangs aangenomen als fulltime projectattaché om de werkgroep te coördineren.

Het overleg zal 'heel geleidelijk' tot stand komen op basis van artikel 458ter. Politie en parket zullen steeds bij dit overleg worden betrokken.

De context lijkt evenwel behoorlijk complex: twee gemeenschappen, zes politiezones, negentien gemeenten. Het uitgangspunt van de denkoefening is gericht op het gerechtelijk apparaat, maar ook de OCMW's worden erbij betrokken om alle problemen rond partnergeweld aan te pakken. Het doel is om overleg te organiseren over concrete situaties, die alleen voor de rechter worden behandeld. De situatie moet reeds gekend zijn bij het parket, zodat alle actoren aan de uitwisseling kunnen deelnemen. De medische sector is niet bij het overleg betrokken. Het kader voor dit overleg zou worden vastgesteld bij beschikking

⁵³ Het onderzoek loopt nog tot eind 2022.

van de procureur des Konings en maakt deel uit van het in artikel 458ter bedoelde overleg over dossiers.

Het doel van dit overleg zal zijn om complexe situaties, herhaling van feiten, meerdere klachten, meerdere problemen, verslavingsproblemen enz. aan te pakken. Het is de bedoeling om alle problemen samen met alle actoren rond de tafel te behandelen. Het model neemt daarbij afstand van het *Family Justice Center (FJC)*-model.

Het wordt "helemaal niet aanvaard door de actoren uit het werkveld, die het niet als een ideaal model zien." (coördinatie)

De deelname van de actoren aan dit overleg zou plaatsvinden in het kader van hun mandaat (in tegenstelling tot de FJC's waar medewerkers worden gedetacheerd).

"De FJC's zijn weliswaar geen ideaal voorbeeld van overleg, maar dat overleg is wel belangrijk om feminicides te voorkomen. We hebben immers in het buitenland gezien dat ze soms een gevolg waren van te weinig overleg." (coördinatie)

In dit stadium van de besprekingen hebben de deelnemende organisaties ingestemd met de ondertekening van een intentieverklaring om deel te nemen aan de opbouw van het proefoverlegproject, maar de samenstelling van de groep lijkt nog niet optimaal te zijn. Hoewel de federale actoren (politie, parket) de intentieverklaring hebben ondertekend, sluiten niet alle gemeenschapsactoren van de twee taalgemeenschappen daarbij aan. Zo ontbreekt bijvoorbeeld de kindersector aan Franstalige kant. Het Nederlandstalige justitiehuis heeft al veel ervaring, bijvoorbeeld in Halle-Vilvoorde waar al een stuurgroep bestaat.

De groep lijkt geconfronteerd te worden met de gekende moeilijkheden in verband met het aanknopen van een dialoog tussen de gemeenschappen, die een heel andere overlegcultuur hebben. Enkele Franstaligen verlieten de denkgroep om redenen van beroepsgeheim en enkele Nederlandstaligen haakten af omdat de discussies volgens hen steriel en te traag verliepen. De gevoeligheden van de verschillende partijen zijn het gevolg van diepgewortelde verschillen.

"We merkten tijdens de gesprekken dat er aan Franstalige kant veel meer terughoudendheid was, omdat diensten voor slachtofferhulp er meer associatief zijn, terwijl die in Vlaanderen meer institutioneel zijn, de actoren kennen elkaar en zijn gewend om samen te werken, de politie, het parket en het CAW vertrouwen elkaar ... Deze projecten bestaan ook al veel langer aan Nederlandstalige kant, met de ketenaanpak en andere vormen van overleg." (coördinatie)

De justitiehuisen nemen hier eveneens aan deel, zij het niet zonder moeilijkheden (en dit zou het geval zijn bij alle overlegmechanismen waar ze bij betrokken zijn), omdat ze alles moeten

melden aan de mandaterende autoriteit (hoe kunnen ze de melding van zaken organiseren als ze zelf deelnemen aan het overleg?), omdat de justitieassistenten geen specifieke opleiding over IFG hebben gekregen en omdat er een strikte scheiding is tussen de zorg voor daders en de zorg voor slachtoffers.

De opdracht van BPV bestaat erin om nu een protocol voor het overleg over gevallen van intrafamiliaal geweld op te stellen, met onder meer een handvest over het beroepsgeheim, en om vervolgens een stuurgroep op te richten met centrale actoren (de gemeenschappen, de directie gelijke kansen, de politiezones, de justitiehuisen, actoren van de kinderbescherming, ...) en andere deskundigen.

2.2.4.3. Project "Espace VIF" in Namen

Volgens de weinige informatie waarover we beschikken en die ons werd verstrekt door de respondenten (het ging niet om een voorstelling van de praktijk in Namen door de projectleiders), is Espace VIF in de provincie Namen georganiseerd rond intrafamiliaal geweld in ruime zin.

De impuls daarvoor kwam niet vanuit de gerechtelijke wereld, die slechts op ad-hocbasis betrokken is.

De bedoeling zou zijn om complexe situaties uit te klaren. De focus ligt dus niet meteen op veiligheid⁵⁴, wat ongetwijfeld de dissonantie zou verklaren omdat dit project zou concurreren met bepaalde systemen.

"Sommige partners zeggen 'jullie gaan hetzelfde doen als wij'. Ze vinden dat er te veel interventies tegelijk gebeuren." (coördinatie)

Bij dit systeem zou ook de medische sector betrokken worden.

Aandachtspunten:

Uit een kort overzicht van een reeks initiatieven waarover de verschillende actoren uit de twee taalgemeenschappen ons vertelden, blijkt dat er geregeld sectoroverschrijdend overleg wordt gepleegd, of dat zo'n mechanisme in de maak is. De modellen waarop dat overleg berust, zijn uiteenlopend. Er lopen momenteel ook heel wat proefprojecten. Daarbij zijn vergelijkbare actoren betrokken als die welke in aanmerking komen voor DHR's.

2.3. Kennis en perceptie van DHR

Naarmate de bestaande praktijken en hun uitdagingen met de deelnemers aan de *focus groups* en interviews werden besproken (en soms op een of ander punt werden uitgediept), probeerden we samen met onze respondenten de eerste contouren van een instrument voor de retrospectieve analyse van feminicides in België te tekenen⁵⁵.

⁵⁴ In tegenstelling tot het Luikse model.

⁵⁵ We merken op dat de prospectieve uitwerking geen gemakkelijke klus was voor de deelnemers. Meermaals moest de focus van de werkzaamheden worden bijgesteld, aangezien het inderdaad de

2.3.1. *Weinig kennis*

De geïnterviewde Nederlandstalige respondenten waren gekozen vanwege hun concrete betrokkenheid op het terrein, maar waren niet meteen 'bevoorrechte getuigen', wat waarschijnlijk verklaart waarom niemand van DHR had gehoord: dit was voor hen een compleet onbekende methodologie. De enige mechanismen die ze kenden, waren de JFC's en de ketenaanpak.

Van de Franstalige respondenten hadden sommigen van DHR gehoord zonder echt te weten wat het precies is.

Ter herinnering: sommigen voelden zich niet betrokken bij het probleem van feminicides omdat ze nooit met een dergelijke situatie waren geconfronteerd (gezin/jeugd) of vonden dat ze er maar zelden mee in aanraking kwamen (parket).

2.3.2. *Een eerder positieve perceptie*

Zonder precies te weten wat een DHR zou kunnen inhouden, lieten verscheidene respondenten weten dat ze een positieve perceptie hebben van de meerwaarde daarvan: op basis van voorbeelden uit het buitenland, waaruit blijkt dat feminicide het gevolg kan zijn van een gebrek aan informatie-uitwisseling, als antwoord op een vraag van het maatschappelijk middenveld die in de pers is verschenen om gevallen van feminicide te tellen en te analyseren.

Over het algemeen vonden de actoren die we hebben ontmoet het interessant om bij bepaalde situaties stil te staan om te begrijpen 'wat er fout ging'. Hoewel het aantal gevallen erg klein is, waren ze van mening dat:

"werken aan het topje van de ijsberg een invloed zal hebben op het deel dat onder water zit." (politie)

De nood aan informatie over studies naar fataal huiselijk geweld is groot, net omdat mensen de methodologie nuttig vinden en alle respondenten het erover eens zijn dat er iets moet worden gedaan aan geweld tussen intieme (ex-)partners of intrafamiliaal geweld en dat we de middelen moeten krijgen om een fatale afloop te voorkomen, "ook al komt dit niet vaak voor".

"Ik ben positief. We moeten begrijpen wat er is gebeurd om herhaling te voorkomen. Dat begrip is vooral belangrijk voor de entourage." (daderopvolging)

bedoeling was om prospectief "na te denken" over een instrument voor de retrospectieve analyse van feminicides in België, op basis van hun minimale kennis van wat een dergelijk instrument - zoals toegepast in het buitenland - zou kunnen zijn, en niet om na te denken over alles wat beter kan om intiem (ex-)partnergeweld en intrafamiliaal geweld te bestrijden.

"Door te kiezen voor een bijzonder problematisch 'klein' geschil, is het mogelijk om dieper te gaan met de analyse en een groter preventief effect te creëren voor de meeste gevallen van IFG, waarbij de werklast beheersbaar blijft." (politie)

Terwijl sommige in IFG gespecialiseerde actoren vonden dat de uitvoering van DHR's geen prioriteit is, waren anderen het daar duidelijk niet mee eens:

"Onbegrijpelijk! Het feit dat ze dood zijn, bewijst dat er grote problemen waren en het is dus belangrijk dat we dit onderzoeken." (opvanghuis)

Een van de respondenten, die advocaat is, stelt weliswaar dat er beperkingen zijn aan het deelnemen aan een DHR, vermits dossiers niet zomaar kunnen worden doorgegeven vanwege het beroepsgeheim, maar vindt het wel een stap vooruit om te kunnen bijdragen aan een methodologie zoals DHR, om er lessen uit te trekken en om actoren (vrijwillig) te laten deelnemen op basis van hun ervaring en kennis (advocaat).

2.3.3. Vragen

Deze *a priori* veelal positieve belangstelling en appreciatie betekent echter niet dat sommige actoren geen vragen zouden hebben. Ze stellen zich bijvoorbeeld vragen bij het 'bewijs' van de efficiëntie en doeltreffendheid van de DHR-methodologie, de noodzakelijke betrokkenheid van actoren uit het werkveld, de koppeling met bestaande initiatieven en de noodzaak om eerst de fundamenteën van lopende projecten te versterken.

Sommigen geven blijk van een soort 'moeheid' als gevolg van de wildgroei van initiatieven, vooral aan het begin van de strafketen:

"Alles kan nuttig zijn, maar in de context van IFG kunnen al die potentieel nuttige initiatieven toch anders uitpakken (kijk bijvoorbeeld naar de initiatieven in apotheken sinds covid, die niet werken). Die opeenstapeling van initiatieven zorgt ervoor dat hun meerwaarde teniet wordt gedaan. Er wordt te veel tegelijk gedaan, waardoor de initiatieven vaak niet ver genoeg gaan." (politie)

Anderen vragen zich af of de aandacht niet eerst moet uitgaan naar zaken die al geruime tijd op de agenda staan, maar nog lang niet zijn uitgevoerd of operationeel zijn. Ter illustratie werden de volgende voorbeelden gegeven: de digitalisering van het gerechtelijk apparaat, de informatiestroom, het belang van actuele cijfers en statistieken om een accuraat beeld van de problemen te geven en een doeltreffend beleid te kunnen voeren, de ontwikkeling van een duidelijke verwijzingskaart naar psychosociale bijstand, terwijl daarnaast sommige initiatieven of diensten vandaag onvoldoende uit de verf komen.

"Het is belangrijk om het slachtoffer van een feminicide te zien als het slachtoffer van een systeem, maar de gebreken van dat systeem zijn intussen gekend. Het is altijd interessant om te bekijken wat er niet werkt."

Maar het zou nog interessanter zijn om het zorgnetwerk in verband met IFG onder de loep te nemen, zich te concentreren op het overleg dat nu al gebeurt; het is interessanter om dit ervoor te doen dan erna. Of om dieper in te gaan op zelfdodingen. Die wijzen immers op een spiraal van geweld die niet eindigt met de dood van het slachtoffer." (parket)

Sommige respondenten benadrukken de noodzaak van preventieve actie, waarbij ze een zekere scepsis behouden ten aanzien van de DHR-methodologie:

"Waarom moet er altijd eerst iets gebeuren voordat we ingrijpen?" (politie)

"Moeten en kunnen we niet beter focussen op preventie in plaats van te wachten tot het te laat is?" (parket)

Een aantal actoren (sociale diensten, justitie, openbaar ministerie, medische sector) hamert op 'preventie en bewustmaking' als middel om mensen aan te moedigen hulp te zoeken en stelt bijvoorbeeld voor preventiecampagnes te lanceren en een meldcode voor huiselijk geweld en kindermishandeling in te voeren (zoals in Nederland). De vijf stappen van de meldcode helpen beroepsbeoefenaars van bij de melding en de beslissing om al dan niet een melding te doen bij *Safe Home* tot het inschakelen van een advies- en steunpunt (zoals *Veilig Thuis* in Nederland).

De vragen en bedenkingen hielden dus vooral verband niet zozeer met de relevantie van de aanpak, maar eerder met de vrees 'overrompeld' te worden en dat dit nieuwe, tot dusver onbekende proces andere lopende initiatieven zou ondermijnen.

"De aanpak is interessant, maar mag geen parallel instrument zijn met wat er nu bestaat. De DHR's moeten kaderen in een ruimere aanpak voor de preventie van dodingen als gevolg van IFG, waaraan momenteel wordt gewerkt." (justitiehuis)

De respondenten lieten herhaaldelijk weten dat ze niet zitten te wachten op het zoveelste nieuwe initiatief. Er zijn heel wat initiatieven die net in de praktijk van start zijn gegaan of nog niet volledig operationeel zijn⁵⁶.

Het is duidelijk dat de DHR's een aanvulling zijn op de bovengenoemde overlegprocessen. De multidisciplinaire overlegcellen, zoals bij de FJC's of de ketenaanpak, moeten snel handelen op basis van een analyserooster van risicofactoren. Wanneer er een dodelijk slachtoffer is gevallen, moet de analyse een verbetering en aanpassing van dat rooster mogelijk maken.

De Nederlandstalige respondenten vroegen uitdrukkelijk of bestaande initiatieven of praktijken konden worden verbeterd of aangepast en of de DHR-methodologie kon worden

⁵⁶ Zie *supra*, overzicht van huidige praktijken.

geïntegreerd in de bestaande overlegmechanismen in plaats van iets compleet nieuws op te starten.

Aandachtspunten:

DHR's bieden heel wat potentieel om inzicht te krijgen in de partnerdynamiek die leidt tot een dramatische afloop. De analyse van dergelijke situaties kan een aanvulling vormen op overlegmechanismen. De uitvoering ervan mag echter niet ten koste gaan van de inspanningen die worden geleverd op het gebied van intiem (ex-)partnergeweld of intrafamiliaal geweld en mag geen voorrang krijgen op andere bestrijdingsmiddelen.

2.4. Doel van een DHR

Volgens het merendeel van de respondenten heeft een DHR een algemeen doel, namelijk meer inzicht verwerven op basis van kwalitatieve informatie. Sommigen vinden echter dat een DHR voornamelijk gebaseerd moet zijn op kwantitatieve gegevens (databanken, monitoring).

Sommige actoren vragen zich echter het volgende af:

"Dreigt dit niet een herhaling te worden van het werk van justitie? Wat voor zin heeft dat dan?"

2.4.1. Begrijpen om te voorkomen

Volgens sommige actoren, met name de hulpverleningscentra of coördinatoren, schiet de preventie van feminicides door justitie en politie tekort omdat justitie in het algemeen niet is toegerust om met dergelijke situaties om te gaan. 'Specialisten in partnergeweld' zijn zich immers bewust geworden van een verschijnsel dat zij 'het oog van de storm' noemen. Tijdens de latentietijd die voorafgaat aan de fatale gebeurtenis zijn de meeste daders eerder inactief en zullen ze het slachtoffer een tijdje niet meer lastigvallen. Vanuit strafrechtelijk oogpunt kan justitie dus niets doen. Dit wordt door justitie gezien als een signaal dat de situatie bekoeld is, terwijl de hulpverleners die hiermee op het terrein geconfronteerd worden en de slachtoffers het gevoel hebben dat er iets te gebeuren staat. Ze weten dat ze zich in het oog van de storm bevinden:

"Er is geen wind, maar ze weten dat er een storm op komst is." (coördinatie)

Maar justitie kan niets in gang zetten.

Deze respondenten vinden daarom dat de actoren uit de verschillende sectoren elkaar moeten vinden in een gemeenschappelijk begrip van intiem (ex-)partnergeweld, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen conflict en geweld, waarbij geweld wordt gedefinieerd als een verlangen naar dominantie. Volgens de psychosociale actoren zijn conflict en controle immers twee verschillende aspecten van de dynamiek die hier speelt, een verschil dat de

justitiële actoren moeilijk kunnen onderscheiden⁵⁷. Ze worden dus overladen met dossiers waarin dit onderscheid niet wordt gemaakt.

"En niemand durft de verantwoordelijkheid te nemen voor het opdelen van die dossiers in zaken rond IFG (met controle) en zaken rond conflicten, want de dag dat die persoon een fout maakt, zal die met de vinger worden gewezen!" (opvanghuis)

Dit gebrek aan onderscheid kan echter helpen om de fatale afloop te begrijpen in situaties waarin het toekomstige slachtoffer zich in het 'oog van de storm'⁵⁸ bevindt en het strafrecht niet kan ingrijpen omdat er geen strafbaar feit is.

'Specialisten' in IFG-interventie benadrukken het effect van een echte of aangekondigde scheiding. Volgens hen houden de moorden en pogingen tot moord duidelijk verband met de scheiding of de wens om uit de relatie te stappen:

"Vanaf het moment dat de controlerende partner in een situatie verkeert waarover die geen controle heeft, wordt deze dominante persoon ongerust en dus gevaarlijk." (opvanghuis)

Het algemene doel van een DHR is dan om een kwalitatief inzicht te krijgen in de dynamiek die leidt tot doding (of feminicide) en de factoren van gevaarlijkheid vast te stellen waaraan vervolgens moet worden gewerkt.

"Begrijpen wat er gebeurd is, onderzoek doen naar de partners, hun familie ontmoeten, het is niet normaal dat we dat niet doen of weten. Sommige signalen werden niet gezien en veel vrouwen dienen nooit klacht in. We moeten verder kijken dan alleen fysiek geweld om partnergeweld, waarbij dus een dwingende controle speelt, op te sporen." (opvanghuis)

Het doel is niet om de criminaliteit te verminderen, noch om de verantwoordelijkheden vast te stellen⁵⁹, maar wel om preventief te werk te gaan, met andere woorden om op basis van een diepgaand inzicht tools en procedures in te voeren die ervoor zorgen dat het niet meer gebeurt. Het kennisdoel wordt dus gekoppeld aan een preventiedoel.

"Als het slachtoffer nog leeft, moet je herhaling proberen voorkomen. Ik voel me niet persoonlijk verantwoordelijk, maar het is belangrijk om efficiënte tools in te zetten en ervoor te zorgen dat het niet meer gebeurt. En dat je de probleemsituatie op alle niveaus in goede banen probeert te leiden (steun

⁵⁷ Deze actoren erkennen inderdaad dat ze moeite hebben met het onderscheiden en identificeren van situaties van controle, zie Vanneste et al., 2022, 26.

⁵⁸ Zie inleiding tot de empirische analyse.

⁵⁹ Respondenten verwijzen hier naar de "no shame, no blame"-attitude, zie *infra*.

voor slachtoffers en daders). Als het slachtoffer overleden is, is het meer de bedoeling om een wetenschappelijke analyse te ondernemen om belangrijke aanbevelingen te kunnen doen die op verschillende niveaus kunnen worden uitgevoerd." (politie)

"Als het gewoon is om weer een extra model te hebben dat niet door alle actoren tijdens hun werk of voor overleg wordt gebruikt om preventief rond gevaarlijke situaties te werken, heeft het weinig zin." (wetenschapper)

2.4.2. Wederzijdse kennis als middel

Veel actoren geven aan dat deze methodologie alleen kan werken mits een goede samenwerking, in alle veiligheid. Hier moet dus eerst aan worden gewerkt (zie model Engeland en Wales, hoofdstuk 2). De angst voor 'schaamte en schuld' is wijdverbreid bij veel actoren uit de praktijk. Meerdere keren haalden respondenten aan dat de media bij incidenten inzoomen op 'wie wat wel en wie wat niet heeft gedaan'. Ze voeren aan dat de betrokken partijen zich dan vooral zullen willen 'indekken' tegen mogelijke fouten, waardoor een echte analyse niet mogelijk is.

"Het eerste waar je aan denkt als er iets gebeurt is 'het is toch niet een dossier dat ik behandel of een persoon die ik begeleid'." (uitspraak bij het parket, justitie, psychosociale hulpverleners)

Ze geven tegelijk aan dat ze vandaag proberen een veilige samenwerking tot stand te brengen, maar dat die nog niet tussen alle betrokken actoren bestaat⁶⁰. De term 'veiligheid' lijkt hierbij belangrijk te zijn (zoals in het model van Engeland en Wales, hoofdstuk 2).

Ook werd de vraag gesteld of samenwerking een doel dan wel een middel is. Volgens het merendeel van de actoren kan samenwerking geen doel op zich zijn, maar wel een middel. Op korte termijn zou een eerste doel kunnen zijn om een constructieve samenwerking tot stand te brengen, vooral als men niet gewend is nauw samen te werken.

Aandachtspunten:

Het doel van een DHR is om de relationele dynamiek en de (formele en informele) context te begrijpen met het oog op preventie.

De ontwikkeling van een cultuur van overleg en wederzijdse kennis is dan een middel om die preventie mogelijk te maken.

Het is immers belangrijk om 'veilig' te kunnen werken en niet bang te hoeven zijn om met de vinger te worden gewezen.

⁶⁰ Zie *infra* interdisciplinaire samenwerking.

2.5. Bepaling van casussen

Alvorens in te gaan op 'femicide', een begrip waar de meeste respondenten mee worstelden, lieten ze weten wat zij verstaan onder 'partnergeweld en intrafamiliaal geweld'. Zo haalden de Nederlandstalige respondenten definities aan van feiten in verband met partnergeweld die afhangen van de sector waarin ze werken.

- Voor de politie, het parket en de justitiehuizen wordt verwezen naar COL3 en COL4/2006.
- Feiten van partnergeweld kunnen sterk variëren. Een lijst van de meest voorkomende delicten in het kader van intrafamiliaal geweld is opgenomen in de gemeenschappelijke omzendbrief nr. COL 4/2006 van het College van PG's.
- De juridische sector vermeldde ook de wet van 24 november 1997⁶¹. En dat zeer recent seksueel geweld door een partner een verzwarende omstandigheid is geworden voor de bepaling van de strafmaat (www.teamjustitie.be/2021/03/05/strengere-straffen-voor-seksueel-geweld).
- Tot slot lijkt de medische sector erg weinig kennis te hebben van de wettelijke definities.

Hoewel het voor iedereen duidelijk is dat "doding, in de context van partnergeweld, slechts het topje van de ijsberg is" (politie, parket, hulpsector, medische sector), is het belangrijk om voor iedereen te verduidelijken wat 'femicide' precies is.⁶²

Sommige personen die aan ons onderzoek deelnamen, waren huiverig om een term te gebruiken die voor hen niet helemaal duidelijk was, vooral omdat het begrip femicide verwijst naar een genderdimensie die niet specifiek is voor de relatie 'van het koppel' en te ruim leek:

"Een femicide heeft te maken met een genderrelatie, maar dat hoeft geen koppelrelatie te zijn, terwijl binnen het koppel nog een andere dynamiek speelt die zowel mannelijke als vrouwelijke slachtoffers maakt, hoewel het merendeel wel vrouwen zijn." (psychosociaal hulpverlener)

Voor sommigen is het begrip 'verwarrend' en verliest het een stuk van zijn betekenis in situaties waarin een vrouw die slachtoffer is van geweld ook haar partner kan doden (parket). Een meer algemene term zou de moorden op mannen even zichtbaar moeten maken, waarbij het de bedoeling is om te begrijpen

⁶¹ Wet van 24 november 1997 strekkende om het geweld tussen partners tegen te gaan, B.S. 6 februari 1998.

⁶² We merken in dat verband op dat ons onderzoek op het terrein werd uitgevoerd voordat er publiekelijk werd gecommuniceerd over het wetsvoorstel "Stop Femicide", waarin het begrip wordt gedefinieerd.

"wat iemand ertoe brengt om zijn of haar partner te doden?" (opvanghuis)

De respondenten lijken het erover eens te zijn om ervan uit te gaan dat het geanalyseerde probleem dat van partnerdodingen is, in het bijzonder die welke verband houden met de dynamiek binnen het koppel.

De uitdrukking 'doding tussen intieme (ex-)partners' lijkt algemener. Het criterium zou hier zijn om te kijken naar overlijdens in de context van een huidige of vroegere relatie, een doding tussen twee personen die op dat moment of in het verleden een relatie hadden.

Anderen vragen zich echter nog steeds af waarom er meer belang moet worden gehecht aan de moord op een vrouw:

"Een moord is een moord, dus waarom hier meer belang aan hechten omdat die verband houdt met IFG?" (parket)

Bij de definitie gaat het er vooral om met welke situaties rekening moet worden gehouden bij de analyse van de casussen.

Het begrip 'relatie' moet echter zeer ruim worden opgevat, want de geweldsspiraal reikt veel verder dan het koppel en zelfs verder dan de relatie van het koppel.

"De controle eindigt niet met het overlijden van het slachtoffer!" (politie)

Het centrale criterium zou dus het overlijden in de context van een huidige of vroegere relatie zijn. Volgens de personen die we hebben ontmoet, is het echter belangrijk om ons bewust te zijn van de mogelijke ernst van geweld na een scheiding, die vaak wordt genegeerd door rechters van familierechtbanken, die van mening zijn dat als het koppel geen koppel meer is, er dus geen sprake meer kan zijn van geweld 'binnen het koppel'. Soms neemt het geweld echter toe of wordt het anders, verraderlijker, psychologischer, wat het indienen van een klacht nog moeilijker maakt (opvolging van slachtoffers).

Volgens sommigen moet het ook mogelijk zijn om twee soorten 'femicides' te onderscheiden: volgens hen worden die immers niet allemaal gepleegd met de bedoeling de ander te vernietigen, soms is er ook sprake van 'koelbloedige' of 'onopzettelijke' dodingen:

"Sommige dodingen zijn het gevolg van een wurging die twee seconden te lang duurde, de hoek van de tafel die zich net op de verkeerde plaats bevond, de man die als een gek met de auto reed en verkeerd stuurde en van de weg slipte, en dan zijn er de koelbloedige feminicides met voorbedachte rade, zoals xxx, die weigerde te scheiden, naar het huis van zijn ex-echtgenote ging en haar voor de ogen van hun kinderen koelbloedig vermoordde."
(daderopvolging)

Verscheidene respondenten benadrukten ook dat het belangrijk is om bij een retrospectieve analyse eveneens rekening te houden met "**pogingen tot doding**", wat een breder begrip van de context mogelijk zou maken:

"Het voordeel is hier dat de slachtoffers nog leven, terwijl we als ze overleden zijn geen enkel zicht hebben op wat er precies is gebeurd..."
(parket)

Volgens verscheidene respondenten is een brede definitie inderdaad wenselijk en moet de aandacht niet alleen uitgaan naar moorden maar ook, zoals hierboven vermeld, naar pogingen tot doodslag (psychosociale hulpverleners, politie).

"Het interessantste zijn de gevallen waar de slachtoffers het overleven. Uit die gevallen kunnen we veel meer leren dan wanneer ze het niet meer kunnen navertellen. Het verhaal van het slachtoffer is wat telt. Het zou interessant om dit mee te kunnen nemen in deze reviews." (politie)

"We moeten ook kijken naar pogingen tot doding. Het zou ook interessant zijn om die gevallen te bekijken waarbij vrouwen de aanval overleefden (15 steekwonden) dankzij de geneeskunde. Soms is één steekwonde al genoeg om het slachtoffer te doden." (parket)

‘Gedwongen’ zelfdodingen moeten volgens sommige respondenten ook mee in de review worden opgenomen, omdat de gevolgen daarvan op lange termijn vooral voor kinderen groot zijn.

"Aanzetten tot zelfdoding is ernstiger dan het zelf doen; het is zeer verontrustend voor de kinderen van het slachtoffer, met gevolgen op de lange termijn." (medische sector)

Heel wat personen die bij ons onderzoek betrokken waren, vonden het echter moeilijk om hiermee rekening te houden: hoe kunnen dergelijke gevallen in het kader van een strafrechtelijk onderzoek worden vastgesteld als er geen klacht is? Toch is gedwongen zelfdoding volgens een verscheidene actoren zeker zo ‘ernstig’ als moord. Het is de culminatie van vele jaren geweld waarin het slachtoffer onvoldoende hulp heeft gekregen en ten einde raad is.

"Doding en gedwongen zelfdoding zijn eigenlijk hetzelfde. In het geval van zelfdoding (van het slachtoffer) worden de daders echter niet aangepakt, de motieven voor de zelfdoding worden niet onderzocht; ‘aanzetten tot zelfdoding’ is geen strafbaar feit en dus volgt er geen onderzoek."
(justitiehuis)

Tijdens de *focus groups* en interviews werd melding gemaakt van een Europees project dat hierop inzoomt naar het voorbeeld van Frankrijk en dat gedwongen zelfdoding erkent en de

mogelijkheid biedt een onderzoek in te stellen en de dader te veroordelen in geval van zelfdoding in een context van partnergeweld⁶³ (opvanghuis).

Het is ook belangrijk om rekening te houden met eventuele **bijkomende slachtoffers** (kinderen, stiefkinderen, ouders, stiefouders enz.).

Ook de **zelfdoding van de verdachte** is een uiting van extreem geweld.

Desondanks is men het erover eens dat de aandacht eerst moet uitgaan naar dodingen (en pogingen tot doding) tussen intieme (ex-)partners (vrouwen en mannen), wat al veel materiaal zou opleveren.

Aandachtspunten:

Het reviewcomité zou geleidelijk verschillende soorten partnerdodingen (tussen intieme partners) kunnen onderzoeken, te beginnen met een analyse van dodingen (femicides) tussen twee personen die op dat moment of vroeger een relatie hadden, dus tussen intieme (ex-)partners. Vervolgens wordt ook gekeken naar andere soorten situaties zoals pogingen tot doding, dodingen van andere familieleden, gedwongen zelfdodingen, ...

2.6. Identificatie en selectie van casussen

Hoe kunnen femicides worden opgespoord als partnerdodingen vervat zitten in de grote groep van dodingen⁶⁴?

Er worden verschillende ideeën naar voren geschoven om te proberen dergelijke gevallen te identificeren:

- via social media, de blog 'Stop Femicides'... die naast nieuws over dodingen ook andere feiten bevat:

"We zouden kunnen beginnen met het feministische netwerk en dan verder uitbreiden naar het parket." (politie)

- elk parket dat de dossiers ontvangt die naar het hof van assisen zullen worden doorverwezen, vragen om een lijst op te stellen;
- de casussen selecteren op basis van rechterlijke uitspraken (justitiële sector) of verfijnde politiestatistieken (psychosociale hulpverleners).

Sommige actoren zijn verbaasd dat het verband tussen de dader en het slachtoffer nog niet in de statistieken is opgenomen, waardoor het kruisen van informatie mogelijk zou worden.

"Telkens wanneer het verband een intieme relatie blijkt te zijn, moet de vraag worden gesteld. Dat is niet veel werk. Je bekijkt het dossier en beslist

⁶³ Het ontwerp van het nieuwe Strafwetboek bepaalt dat ook het aanzetten tot zelfdoding (psychologisch of materieel) wordt bestraft, ongeacht of dit het gevolg is van pesterijen of van ander geweld, zoals seksueel geweld.

⁶⁴ Zie in dat verband Vanneste et al, 2022, 91-99.

of een review wel of niet nodig is. Het parket moet het dossier bekijken en overwegen of het de moeite loont om een review uit te voeren." (gezin/jeugd)

"Zodra een vrouw in een partnercontext overlijdt, vernemen we dat voornamelijk via de pers. Het feministische netwerk telt tussen de 20 en 30 moorden per jaar. Dat zijn er behoorlijk wat." (opvanghuis)

Sommigen stellen voor om een 'stuurgroep' op te richten die de gevallen selecteert en de DHR organiseert door de deelnemers aan te wijzen afhankelijk van de casus die moet worden geanalyseerd.

Anderen hebben hier meer twijfels bij:

"Ik weet niet wie zo'n DHR moet organiseren. Ik kan niemand bedenken die dit op een neutrale, objectieve en correcte manier kan doen ... Is het niet mogelijk hiervoor een speciale dienst in het leven te roepen?" (justitie)

Welke insteek ook wordt gekozen, het is duidelijk dat een heldere definitie⁶⁵ aan de grondslag ligt van de keuzes die zullen worden gemaakt. Het volgen van een gemeenschappelijk model is volgens sommigen noodzakelijk om te weten met welk soort geweld rekening moet worden gehouden (opvanghuis). Is het de bedoeling om te werken vanuit een breed perspectief, waarbij onder meer ook rekening wordt gehouden met kinderdodingen, zelfdodingen en opzettelijke zelfdodingen vermits partnergeweld verregaande gevolgen heeft voor de omgeving, familie en kinderen van het slachtoffer, die eveneens in aanmerking moeten worden genomen? De overledenen zelf zijn niet de enige directe slachtoffers (coördinatie).

"Als een dergelijke analyse mogelijk is, zou een algemene analyse interessanter zijn. Partnergeweld heeft immers een veel grotere impact dan alleen voor de directe slachtoffers." (coördinatie)

Een realitycheck is in dat verband echter zinvol: door te veel situaties te willen analyseren, dreigt het project onwerkbaar te worden.

"Hoe meer je toevoegt, hoe breder je focus wordt. Dat bemoeilijkt uiteraard de analyse, die toch een vrij enge focus moet hebben..." (medische sector)

"Het is niet duidelijk of een brede focus nodig is bij de selectie van casussen voor analyse. Moet er bijvoorbeeld ook rekening worden gehouden met dodingen van andere familieleden of zelfdodingen? Die hebben namelijk een heel andere dimensie. De aandacht moet eerst uitgaan naar dodingen en pogingen tot doding tussen intieme partners (vrouwen en mannen), wat al veel materiaal oplevert." (parket)

⁶⁵ Zie *supra*, definitie.

Tot slot wijzen de respondenten op een reeks elementen waarmee rekening moet worden gehouden bij de gediversifieerde keuze van de te analyseren casussen:

- De leeftijd van de personen die bij het huiselijk geweld betrokken zijn: die neemt vandaag toe, met een aantal nieuwe leeftijdscategorieën (niet langer alleen 30-40-jarigen maar nu ook 50-60-jarigen). (politie)
- De intersectionele dimensie en aandacht voor verschillende kwetsbaarheden: de aanwezigheid van een mentale aandoening, handicap, migratiesituatie, behoren tot de LGBTQIA+-gemeenschap ...

In ieder geval moeten de casussen en hun analyse vertrouwelijk en geheim blijven. In de verslagen die openbaar worden gemaakt, mogen alleen de grote lijnen worden geschetst om aanbevelingen te doen en goede praktijken in de verf te zetten.

Aandachtspunten:

Registratie blijft cruciaal, zelfs wanneer wordt gefocust op dodingen onder intieme partners, om de context van de (ex-)partners vast te stellen en tot een gemeenschappelijke interpretatie te komen in verband met de definitie van geweldsituaties (dwingende controle).

De meest relevante bron lijkt de informatie te zijn waarover het parket beschikt wanneer een moord wordt gepleegd.

Aandacht voor de diversificatie van de geanalyseerde gevallen. Een intersectionele lezing is noodzakelijk.

Anonimiteit en vertrouwelijkheid zijn belangrijke voorwaarden.

2.7. Implementatieniveau

Hoe klein België ook is, toch is de institutionele context zeer complex. De vraag is dus aan welk bevoegdheidsniveau een DHR moet worden opgehangen.

2.7.1. Bevoegdheidsniveau

Heel wat actoren (justitie, hulpsector) stelden zich vragen bij de relevantie en het belang van de oprichting van een dergelijk comité op lokaal, supra-lokaal, gewestelijk of nationaal (federaal) niveau.

"Wat willen we eigenlijk bereiken met deze methodologie? Wat moet het resultaat zijn van dit overleg in het kader van een DHR?" (justitie, psychosociale hulpverlening)

"Is het de bedoeling om het beleid aan te passen op basis van de resultaten van een DHR? Zo ja, het lokale of nationale beleid?" (justitie)

Een eerste uitvoering op lokaal niveau maakte het mogelijk om de voor- en nadelen op een rijtje te zetten.

Tabel 5: Uitvoering van de DHR op lokaal niveau: voor- en nadelen

Voordelen	Nadelen
Aanbevelingen op lokaal niveau	Zeer veel werk met een beperkte impact, omdat we al de bevindingen op het terrein hebben + lopende initiatieven (proefprojecten, lokale initiatieven, ...)
Wederzijdse kennis op lokaal niveau	<i>"De werkdruk is nu al erg hoog. Wie kan hier tijd voor vinden bovenop de dagelijkse taken?"</i>
Nuttig als, en alleen als, dit leidt tot een betere zorg voor slachtoffers en een beter functioneren op lokaal niveau	<i>"Hoe sluiten de beleidsveranderingen op basis van de resultaten aan bij het nationale/gewestelijke beleid?"</i>

De aan Franstalige zijde georganiseerde *focus groups* hebben meer uitwisseling mogelijk gemaakt tussen de actoren die, op basis van dezelfde vragen als de actoren met wie we individueel hebben gesproken, tot de conclusie kwamen dat feminicide zo'n specifieke, emotionele en uitzonderlijke realiteit is dat het een 'meer intellectuele' reflectie verdient op een ander niveau dan het overleg⁶⁶ en waarvoor een meer academische beschouwing zinvol is.

"Feminicide is de uitzondering. Dergelijke gevallen moeten anders worden aangepakt, bij voorkeur op een meer centraal niveau." (politie)

De argumenten die worden aangevoerd komen uiteindelijk neer op de uitrol van een DHR-comité op federaal niveau, omdat het instrument op NAP-niveau en niet op gewestelijk of EU-niveau wordt ontwikkeld:

- het federale niveau zal een groter 'hefboomeffect' hebben om de analyse uit te voeren;
- de gerechtelijke bevoegdheden situeren zich op federaal niveau;
- de aanbevelingen zouden kunnen leiden tot een grotere harmonisatie van de maatregelen op nationaal niveau;

⁶⁶ Zie *supra*, overzicht van huidige praktijken.

- de actoren zullen minder te maken krijgen met een stigma, dat op lokaal niveau zeer groot kan zijn;
- de responsabilisering van politici zal groter zijn, terwijl op lokaal niveau het beheer door kleine bestuurlijke comités het risico op het afschuiven van verantwoordelijkheid inhoudt.

"Op federaal niveau zouden we meer invloed kunnen uitoefenen om de analyse te doen. De bevoegdheden van politie en justitie situeren zich op het federale niveau. Hoewel dit een lokaal voordeel kan opleveren, is het soms efficiënter. Een DHR is eerder een mechanisme dat thuishoort in het NAP dan in een gewestelijk plan." (coördinatie)

"Idealiter zou het een nationaal project moeten zijn, anders krijgen we verschillende systemen die zich in verschillende richtingen ontwikkelen. We worden vaak geconfronteerd met de complexiteit van ons land en ons gewest. Als er een mogelijkheid is om dingen samen te doen, dan is dat uiteraard beter! Dit is bovendien duidelijker en efficiënter voor burgers." (coördinatie)

"Eén centraal comité. Gedelokaliseerde comités zouden niet veel zin hebben omdat we een klein land zijn. We zouden kunnen werken met één enkel comité dat informatie kan inwinnen bij de actoren uit het werkveld, dat hen kan uitnodigen en met hen kan spreken." (opvanghuis)

Ook de moeilijkheid om een overleg op te zetten tussen actoren met een verschillende taalachtergrond en uit gemeenschappen met een verschillend beleid en verschillende soorten organisaties die betrokken zijn bij de strijd tegen IPV en IFG mag volgens sommigen niet over het hoofd worden gezien (coördinatie).

2.7.2. Op welk niveau?

Volgens sommige actoren met wie we hebben gesproken, is doding een strafzaak en is de legitimiteit van het rechtssysteem belangrijk. Het lijkt dus 'logisch' om dit comité op te hangen aan een ministerie dat bevoegd is om zich met deze problematiek bezig te houden, terwijl het comité symbolisch en om de menselijke kant centraal te stellen, ondergebracht zou kunnen worden bij andere bevoegdheden, zoals die van de staatssecretaris voor Gendergelijkheid. Volgens de actoren is het belangrijk om 'gewicht in de schaal te leggen'. Sommigen noemen bijvoorbeeld het NICC als de instelling waar het comité kan worden ondergebracht, die een plaats vertegenwoordigt die dicht bij justitie staat maar neutraal is en die 'wetenschappelijke' onafhankelijkheid en dus neutraliteit tussen de verschillende betrokken actoren garandeert.

"De noodzaak van wetenschappelijke analyse en reflectie over wet en recht, met verwijzing naar de forensisch adviseur van het NICC, zou ervoor kunnen pleiten om de DHR bij het NICC onder te brengen." (medische sector, politie)

Aandachtspunten:

Uitvoering op federaal niveau lijkt het meest geschikt voor casusanalyses.

Het comité zou kunnen ressorteren onder het ministerie van Justitie, het staatssecretariaat voor Gendergelijkheid.

Het is belangrijk dat het gewicht in de schaal kan leggen, dat het ruimte biedt voor multidisciplinariteit en de neutraliteit van de analyse bewaart. Waarom het comité niet onderbrengen in een wetenschappelijk instituut (zoals het aan Justitie verbonden NICC) of een ander nationaal onderzoekscentrum met bevoegdheden in dit domein?

2.8. Samenstelling en werking van het comité

2.8.1. Voorzitterschap

De voorzitter van het comité vervult uiteraard een belangrijke functie.

Volgens de respondenten moet de verantwoordelijke of voorzitter van het comité het profiel van een neutrale deskundige hebben en moet hij of zij langere tijd zetelen:

- een deskundige met kennis van de sector en de problematiek
- iemand die voltijds toezicht houdt op de analyses en ze bundelt
- dezelfde persoon die alle *reviews* coördineert
- iemand die garant staat voor een "*no blame no shame*"-attitude en voor het analysekader met het oog op een beter begrip
- de coördinatie moet gebeuren door een neutraal persoon die niet tot een sector behoort en vervolgens onderzoek kan doen.

Sommigen zijn nog specifiek en stellen bijvoorbeeld voor om deze verantwoordelijkheid toe te vertrouwen aan een criminoloog vertrouwd met IFG met een meer gespecialiseerde opleiding, of aan een academicus die de *reviews* zou kunnen leiden vanuit een sterk perspectief en een sterke achtergrond om de debatten in goede banen te leiden en de belangrijkste punten van de analyse naar voren te brengen.

Het voorbeeld van de 'forensisch adviseur' zou als model kunnen dienen voor een comité met een flexibele samenstelling:

"De forensisch adviseur zou samenwerken met de magistraat en zal voor elke casus de DHR-groep samenstellen. Het comité zou dan samenwerken met de betrokken actoren uit het werkveld." (politie, medische sector)

2.8.2. Leden van het comité: een 'kerngroep' en 'genodigden' (relevant voor een specifieke casus)

Volgens onze respondenten moet het comité gemengd en interdisciplinair zijn, met actoren die bekend staan om hun deskundigheid in dit domein en die afkomstig zijn uit de verschillende sectoren, maar ook met buitenstaanders die de situatie 'met een meer naïeve blik' bekijken.

Het gaat bijvoorbeeld om beroepsbeoefenaars uit verschillende sectoren die betrokken zijn bij de problematiek van geweld tussen intieme (ex-)partners en intrafamiliaal geweld. De respondenten noemden een reeks actoren die mogelijk in het comité kunnen zetelen, maar maakten duidelijk dat er een soort van 'kerngroep' moet zijn van actoren die bij alle analyses aanwezig betrokken zijn, met daarnaast een aantal genodigden. Dat voorstel sluit aan bij de drie soorten actoren die in het Luikse overlegmodel worden genoemd, namelijk "essentiële, belangrijke en algemene" (zie *supra*).

De volgende actoren worden vanuit een breed perspectief aangehaald:

- De medische sector
- Verenigingen uit het werkveld die ambulante zorg op middellange en lange termijn verlenen
- Verenigingen die in contact staan met slachtoffers en daders
- De sector rond jonge kinderen, die volgens sommigen "moeilijk te mobiliseren" is
- De referentiepersonen in verband met kindermishandeling bij het ONE
- De sector van het voortgezet onderwijs (Vie Féminine, Femmes Prévoyantes Socialistes, ...)
- De OCMW's

"De OCMW's zijn mogelijk op de hoogte van een moeilijke thuissituatie waar niemand anders weet van heeft." (coördinatie)

"Ze staan niet erg dicht bij situaties van partnergeweld, maar toch is het een plek waar mogelijk signalen worden opgepikt." (daderopvolging)

- De politiesector (referentiemedewerkers voor de verschillende zones) en wijkagenten

"Ik denk dat de functie van wijkagent wordt onderschat. De wijkagent heeft een beter zicht op wat er in zijn wijk gebeurt, zodat hij of zij het slachtoffer en de dader in de gaten kan houden. Moeten die daarom geen grotere rol vervullen in de strijd tegen partnergeweld en daarvoor een mandaat krijgen?" (hulplijn)

- De gerechtelijke en paragerechtelijke sector (parket, justitiehuizen)
- Specialisten op het gebied van partnergeweld (kenniscentra, overlegplatform enz.).
- Bepaalde beleidsvertegenwoordigers⁶⁷.

Er bestaat consensus over het idee van een 'kerngroep' van specialisten die bij andere actoren informatie zouden kunnen inwinnen:

"Opgeleide mensen die begrijpen wat partnergeweld is, gemengde comités van justitie en gespecialiseerde diensten die vertrouwd zijn met het

⁶⁷ In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zou bijvoorbeeld BPV (Brussel Preventie & Veiligheid) bevoegd zijn.

probleem en die in contact staan met magistraten. Alleen personen die een opleiding hebben gekregen in verband met het Conjugal Domination Process." (opvanghuis)

Het is van belang dat onder de 'deskundigen' actoren zitten die een invloedspositie hebben en dus veranderingen teweeg kunnen brengen.

Dit comité moet een 'onderzoeksrecht' hebben en moet vragen kunnen stellen aan gespecialiseerde diensten die licht kunnen werpen op de context en de aandacht vestigen op elementen waaraan de politie niet altijd aandacht besteedt.

Het comité zal de nodige machtigingen moeten krijgen nadat de overheid een taakomschrijving heeft opgesteld.

"Zodra het comité is ingesteld, moeten, net als bij de onderzoekscommissies, strafdossiers worden geopend die normaal gesproken niet openbaar zijn. Het moet dus een rechtsgrond hebben op basis waarvan het dat kan doen, het moet een ruimte krijgen, ...we moeten dit comité dus de nodige macht geven." (vereniging)

Naast deskundigen werden ook niet-gespecialiseerde diensten belangrijk geacht voor het begrijpen van situaties die tot partnermoord leiden.

"Vrouwen kunnen een dienst in vertrouwen nemen die daar niets mee te maken heeft, zoals het OCMW, het PMS of ONE." (gezin/jeugd)

2.8.3. Deelnemingsvoorwaarden en benodigde middelen

Het probleem van partnergeweld is een beleidsprioriteit geworden, waardoor het probleem onder de aandacht werd gebracht, maar de structuren en projecten, die vaak in het kader van 'proefprojecten' worden opgezet, moeten volgens onze respondenten worden erkend en bestendigd. Verscheidene respondenten wezen op de nood aan financiering en middelen. Sommigen vrezen dat zonder die investering de uitvoering van een DHR ten koste zal gaan van andere soorten projecten.

De eerste reactie van veel respondenten, beroepsbeoefenaars uit het werkveld die het al behoorlijk druk hebben, is namelijk dat ze hun bedenkingen hebben bij de werklast en de rechtstreekse gevolgen voor hun dagelijkse activiteiten.

"Als dat er ook nog bij komt ... We hebben al zoveel projecten en tools waar we voor worden gevraagd en die we nog aan het bekijken zijn. We gaan daar geen tijd meer voor hebben!" (justitiehuizen)

"Het is intellectueel gezien interessant, maar het gaat me niet helpen bij mijn dagelijkse taken. Als ik extra werk moet doen dat me in mijn dagelijks werk niets concreets oplevert, is het moeilijk om me daar echt achter te zetten. Ik zou het kunnen doen als het niet te veel tijd in beslag neemt. Als

het gaat om een retrospectieve analyse van een situatie waarbij het kind bij ons werd geplaatst, dan lijkt het me nog zinvol." (gezin/jeugd)

De gespecialiseerde verenigingssector meent een persoon te kunnen sturen voor wie tijd zou moeten worden vrijgemaakt, waarbij het deel van het werk dat niet meer door die persoon zou worden verricht, moet worden gefinancierd.

"Ik ben blij dat dit er kan komen, want er is nood aan overleg en de provinciale platforms werken niet altijd (te veel mensen, of te veel afwezig). Maar dit zou een aparte functie moeten zijn." (coördinatie)

2.8.4. Betrokkenheid van familie en vrienden?

De meeste respondenten zijn het erover eens dat de familie en entourage een schat aan informatie zouden kunnen bijdragen om beter te begrijpen wat er precies is gebeurd en om licht te werpen op de risico- en beschermingsfactoren. Veel van de slachtoffers hebben immers nooit contact opgenomen met een politiedienst. Sommige families willen vechten, andere willen in de anonimiteit verdwijnen. Het stilzwijgen van de entourage is één element om een verkeerd gelopen situatie te begrijpen.

De argumenten zijn echter zeer genuanceerd. De actoren hebben heel wat vragen en bekommernissen bij het betrekken van familie en vrienden.

- Wie wordt beschouwd als deel van het gezin? (politie)
- Hoe ga je om met jonge kinderen die familie zijn van het slachtoffer of de dader?
- We moeten opletten voor het gevaar van secundaire victimisatie:

Het gevaar van secundaire victimisatie wordt herhaaldelijk aangehaald.

"Nee, dat zou ik niet doen, vanwege het risico van secundaire victimisatie. De gezinnen erbij betrekken zou zeer complex zijn omdat het zaken naar boven brengt die zeer diep zitten. Bovendien heb ik al gezien dat sommige actoren uit het werkveld nogal neerbuigend waren tegenover slachtoffers ..." (wetenschapper)

"Is het nodig dat het vriendennetwerk van het slachtoffer en de dader bij de analyse worden betrokken?" Ja en nee. Het probleem is dat we te maken hebben met iets zeer intiems dat een zeer grote impact heeft op het gezin. We moeten dus rekening houden met de menselijke kant. De betrokkenheid van familie en vrienden kan alles of niets zijn. Iedereen heeft zijn of haar eigen interpretatie en het is voor de professionals al moeilijk, dus de familie erbij betrekken kan extra pijn met zich meebrengen. Dit is de rol van het proces en van het debat over de betrokkenheid van de burgerlijke partijen." (parket)

Volgens een groep van actoren zou de betrokkenheid van familieleden, volledig anoniem en onder toezicht, een genuanceerder beeld geven van de gebeurtenissen en de geschiedenis van het koppel.

"De familie van het slachtoffer wacht echt op een onderzoek. Ik denk niet dat dat een belemmering is, vragen wat er is gebeurd." (opvanghuis)

"Door de entourage niet te betrekken, mis je een deel van de informatie. In de zaak van de leerkrachten in Charleroi werden bedreigingen geuit aan het adres van hun entourage." (daderopvolging)

Er worden compromisoplossingen naar voren geschoven, bijvoorbeeld door voor te stellen om 'naasten' te interviewen die iets verder van het slachtoffer stonden.

"Het verhaal van het slachtoffer horen bij monde van familie en vrienden is belangrijk maar delicaat omdat zij worstelen met hun gevoelens (bv. schuldgevoelens). Soms kan de entourage die iets verder van het slachtoffer stond meer licht op de zaak werpen (dokter, collega, ...). Die afstand creëert iets meer objectiviteit." (politie)

Om een mogelijk moeilijke ontmoeting met beroepsbeoefenaars te vermijden, stellen sommigen voor dat de familieleden op een ander moment voor het reviewcomité zouden verschijnen.

Allemaal dringen ze in het kader van een ontmoeting met de familie aan op een correcte opvolging.

"Wie volgt de familie op na een emotioneel moeilijk gesprek?" (medische sector)

Sommige actoren wijzen er ook op het belangrijk is om het verhaal van de dader en zijn of haar entourage te horen.

De magistraten merken op dat in een dossier dat wordt berecht de getuigenissen van de entourage worden opgenomen, aangezien een van de taken van het onderzoek erin bestaat de personen te ondervragen die het slachtoffer in vertrouwen zou hebben genomen (parket).

Aandachtspunten:

Ook al kan er worden voortgeborduurd op het werk dat in het kader van het lokaal overleg wordt verricht (handvest, samenwerkingsprotocol, beroepsgeheim), zal het profiel van de leden van het reviewcomité verschillen.

Het zou bestaan uit een voorzitter, een neutrale en vaste deskundige, die het comité coördineert, en een 'kerngroep' van specialisten uit de justitiële sector, de medische sector en de gespecialiseerde diensten die zijn opgeleid op het gebied van partnergeweld en die gewicht in de schaal leggen dankzij hun bekwaamheid en hun invloed op het overheidsbeleid.

Er wordt voorgesteld een 'stuurgroep' op te richten die kan beslissen over de samenstelling van het comité.

Het comité zou kunnen spreken met 'genodigden', die bij voorkeur zijn opgeleid en enige invloed hebben.

Familieleden en naasten kunnen 'à la carte' worden betrokken, afhankelijk van de geanalyseerde casussen, na hun instemming, op het gekozen tijdstip en met een correcte opvolging. Sommige respondenten noemden ook de mogelijke betrokkenheid van de daders.

Er zullen specifieke middelen nodig zijn om dergelijke retrospectieve analyses uit te voeren.

2.9. Taken van het comité

Hoe de retrospectieve analysemethode praktisch moet worden georganiseerd, is natuurlijk moeilijk voor te stellen, gezien het gebrek aan kennis over dit soort aanpak bij de verschillende actoren die we hebben ontmoet⁶⁸. De meesten zouden een casusanalyse overwegen op basis van kwalitatieve gegevens.

Ze gaan uit van een soort continuüm, gaande van de analyse van één casus door één actor tot de analyse van het dossier en van de gesprekken over alle casussen door alle betrokken actoren.

De actoren die betrokken zijn bij overleg over kritieke situaties⁶⁹ zijn van mening dat de DHR's een logische voortzetting zijn van dit soort overleg. Het is inderdaad zo dat:

"een echt onderzoek noodzakelijk is om te zien wat niet zichtbaar is, namelijk de dwingende controle, ondanks het feit dat er weinig fysiek geweld is." (opvanghuis)

2.9.1. Casusanalyse - kwalitatieve benadering

Concreet worden twee informatiebronnen aangehaald: enerzijds een analyse van het (gerechtelijke) dossier en anderzijds het instellen van een onderzoek om de gaten in het dossier op te vullen. Daarom moet het mogelijk zijn om te luisteren naar het verhaal van de kinderen en de familie, om te begrijpen waarom deze vrouw door haar partner werd gedood (opvanghuis).

Hoewel het gerechtelijk dossier een goede basis voor analyse lijkt te zijn, vinden veel actoren dat het niet voldoende is en waarschijnlijk geen inzicht geeft in de controledynamiek die tot de fatale gebeurtenis heeft geleid. Sommige actoren menen bovendien dat het instellen van een 'onderzoek' bij de naasten van het slachtoffer die met dit drama geconfronteerd worden hen een gevoel van erkenning kan geven.

⁶⁸ Zie *supra*, kennis en perceptie.

⁶⁹ Zie *supra*, overzicht van huidige praktijken.

Vorbereidend werk lijkt noodzakelijk voordat met de eigenlijke retrospectieve analyse wordt begonnen. Die voorbereidende werkzaamheden zouden bestaan uit een vorm van informatieverzameling bij de verschillende actoren die op de een of andere manier met de geanalyseerde casussen te maken kregen, op basis van een schema waarin de verschillende te documenteren punten worden opgelijst. Die informatieverzameling zou anoniem kunnen gebeuren.

Anderen benadrukken echter de noodzaak van interactie tussen de bij de casus betrokken actoren om tot een diepgaand begrip te komen, op basis van het door de verschillende actoren ingevulde rooster:

"Als je alleen een vragenlijst invult, krijg je alleen die focus. Het is pas door met anderen te praten dat je ziet wat er gebeurd kan zijn en de situatie beter begrijpt." (gezin/jeugd)

De verspreiding van de analyse en de aanbevelingen moet echter anoniem gebeuren.

"Het maakt niet uit om wie het gaat. Als dit anoniem kan gebeuren, krijgen we misschien meer informatie. En om aanbevelingen te kunnen doen, hoeft je niet te weten wie het is." (politie)

In navolging van het Britse model⁷⁰ en aansluitend bij het voorstel van voorbereidend werk, stelden sommige respondenten voor dat het reviewcomité de interveniënten één na één opnieuw zou kunnen ondervragen om meer inzicht te krijgen en vervolgens een geanonimiseerd verslag zou kunnen schrijven dat wordt doorgestuurd naar een nationaal comité. Dat laatste comité kan dan bekijken hoe de informatie naar nieuwe procedures of voorschriften kan worden vertaald (medische sector). Er wordt daarvoor verwezen naar de Prisma-procedure⁷¹ in ziekenhuizen (medische sector).

2.9.2. Verslag

Het verslag van het comité moet structurele aanbevelingen bevatten. Wie het verslag kan en mag inkijken, is echter minder duidelijk.

⁷⁰ In het lokale model dat dicht bij het door Engeland voorgestelde model ligt, georganiseerd op basis van een lokaal communautair comité dat de relevantie van een DHR beoordeelt. De casussen kunnen worden voorgelegd door alle geïnteresseerden. Een dienst kan een beroep doen op het systeem en het systeem kan een beroep doen op partners. De anonimiteit van de bij deze analyse betrokken verenigingen moet worden gewaarborgd. Indien wordt beslist dat een analyse nuttig is, wordt de informatie van de verschillende betrokken actoren verzameld en wordt het uiteindelijke verslag uitsluitend naar de lokale partners verstuurd.

⁷¹ Zie bijvoorbeeld Laurent M., 2017.

Aandachtspunten:

Het comité zou een casusanalyse moeten uitvoeren op basis van twee mogelijke informatiebronnen: secundaire gegevens (gerechtelijk dossier) en primaire gegevens op basis van een onderzoek bij de betrokken actoren, de entourage en anderen.

De bespreking binnen het comité en de interactie die daarvoor nodig is, zorgen voor meer begrip.

Het verslag zal structurele aanbevelingen bevatten volgens een "*no blame no shame*"-filosofie, zal anoniem zijn en zal aan de instanties worden bezorgd die daarmee op hun beurt tools kunnen ontwikkelen voor een betere preventie.

2.10. Interdisciplinaire samenwerking

De belangrijkste richtlijn voor het ontwikkelen en consolideren van een interdisciplinaire samenwerking is "*no blame no shame*"⁷².

"We moeten uitgaan van het idee dat fouten maken menselijk is. En de spreker zou niet bang mogen zijn dat zijn of haar uitspraken zich tegen hem of haar keren. Het comité moet daarom met de beste bedoelingen te werk gaan en heel duidelijk zijn wat er met de resultaten van het gesprek zal gebeuren." (medische sector)

"We zijn niet op zoek naar verantwoordelijkheden maar naar steun. Het is een mooi project, ik geloof erin! Door middel van interactie kunnen we begrijpen waar elke deelnemer zich bevindt. Maar op een gegeven moment moet je de dingen wel bij naam noemen. Een voorbeeld van "no blame ...": sommige slachtoffers voelen zich beschaamd omdat ze hun man nog steeds graag zien." (wetenschapper)

Beroepsbeoefenaars uit het werkveld haalden aan dat sommige van hun collega's zich schuldig en beschaamd voelen na een fatale afloop, omdat ze ernst en het risico van de situatie niet goed hadden ingeschat. Analyse en overleg om de gebeurtenissen in een bredere context te plaatsen dan hun eigen interventie, binnen een complex systeem, kan 'verlichting' bieden zodat ze hun werk opnieuw met vertrouwen kunnen aanpakken. Een ander belangrijk voordeel is ongetwijfeld dat beroepsbeoefenaars hun vragen en problemen kunnen voorleggen aan een comité dat begrip toont⁷³. Dit toekomstige voordeel dat door

⁷² Geen schuld, geen schaamte.

⁷³ Zie in dat verband de verschillende adviezen van de deontologische commissie voor preventie, hulpverlening aan de jeugd en jeugdbescherming, die een soort plaats is voor bezinning over ethische en deontologische vraagstukken in verband met de beroepspraktijk waarop interveniënten een beroep kunnen doen.

<https://www.aidealajeunesse.cfwb.be/index.php?id=7760#:~:text=Cette%20Commission%20a%20pour%20mission,d%C3%A9ontologie%20arr%C3%AAt%C3%A9%20par%20le%20gouvernement.>

beroepsbeoefenaars die 'zich schuldig en beschaamd voelen' wordt vermeld, sluit aan bij het gevoel van erkenning van hun lijden dat de families van slachtoffers aanhalen (zie *supra*).

In de ogen van de personen die zich tijdens ons onderzoek hebben uitgesproken, is wederzijdse kennis cruciaal om op een begripvolle manier en met vertrouwen te kunnen functioneren en met elkaar te kunnen praten. Dat vraagt tijd. Op lokaal niveau is dit moeilijk uitvoerbaar en in grote mate afhankelijk van de wil van de personen, vandaar de behoefte aan een juridisch kader waarin de opdrachten en de samenwerkingsprotocollen worden vastgelegd, waarbij de tijd wordt genomen die nodig is om elkaar te leren kennen en samen te werken.

"Het samenspel van actoren is belangrijk. Hoe beter we elkaar kennen, hoe meer we kunnen samenwerken." (daderopvolging)

"Het is interessant om de meer perifere psychosociale actoren te leren kennen, maar we moeten ons ervan bewust zijn dat de beroepsbeoefenaars die de gezinnen begeleiden allemaal overwerkt en overbelast zijn. Het is dus begrijpelijk dat er soms fouten worden gemaakt bij het opsporen of beheren van geweldsituaties. De instellingen worden dan met de vinger gewezen, maar wel via de persoon (van de medewerker) die de verantwoordelijkheid draagt voor een handeling." (politie)

Er zijn dus voorwaarden nodig om constructief samen te werken, vooral wanneer de actoren deze problematieken vanuit een verschillende visie benaderen. Een goed voorbeeld hiervan werd gegeven door een partner in de ketenaanpak:

"We zitten nu vijf jaar rond de tafel [in het kader van een ketenaanpak] en hebben samen een heel proces doorlopen. Want het is echt een proces. De samenwerking verloopt veel beter dan toen we elkaar voor het eerst ontmoetten. Eén knelpunt waarmee we nog worstelen is dat de substituut-procureur heel duidelijk heeft gemaakt dat wanneer hij weet krijgt van strafbare feiten, hij er iets mee moet doen. Het gaat bovendien vaak om drugsgelateerde delicten of geweld ... Het uitgangspunt blijft echter dat we van elkaar willen leren, niet: 'wat hebben de anderen verkeerd gedaan?'" (psychosociale hulpverlening)

Verscheidene respondenten gaven aan dat ze beter met hun collega's willen en kunnen samenwerken. Sommigen van hen verklaren uitdrukkelijk dat ze daarmee niet meteen een formele en verplichte samenwerking bedoelen, maar een samenwerking op basis van vertrouwen.

"Ik geloof rotsvast in 'vertrouwensnetwerken', naar het idee van Alex Jadad⁷⁴ voor de gezondheidszorg." (medische sector)

Volgens sommige respondenten wordt het belang van samenwerking te vaak onderschat. We staan eerder aan het begin van de samenwerking, waarbij de samenwerking die goed verloopt gebaseerd is op informele contacten en vertrouwen (justitie, gevangenen). Als het basisvertrouwen tussen de partners onvoldoende is, bestaat het gevaar dat de ene partner de andere bijna automatisch de schuld geeft als er iets misgaat.

"Goed samenwerken betekent vaak in een grijze zone werken. Informatie delen is dan gemakkelijker omdat je werkt met mensen met wie je al een vertrouwensrelatie hebt opgebouwd." (gevangenen)

Zo'n cultuur van vertrouwen en samenwerking kan immers niet worden opgelegd!

"We zijn nog niet klaar voor een samenwerking 'zonder schaamte en zonder schuld'. België heeft, in tegenstelling tot Engeland en Wales, geen lange geschiedenis van multidisciplinaire en constructieve samenwerking. De complexe structuren en de versnippering van het hulpverlenings- en dienstenlandschap zijn ook stoorzenders. Met het overleg over de zorg (ketenaanpak) zetten we evenwel al een stap in die richting." (justitie)

Een aantal actoren wees erop dat samenwerking tussen sectoren moeilijk is en dat nood is aan wederzijdse kennis om dit probleem te begrijpen en een echte preventieve aanpak te ontwikkelen.

"Eén probleem is dat we werken in silo's. We moeten allemaal de aanwijzingen die we hebben uitwisselen om preventief te kunnen werken. We moeten dus samen de situatie analyseren. Wie heeft er bezorgdheden, wie heeft er aanwijzingen, wie zwijgt vanwege het beroepsgeheim en het idee 'dat het wel niet zo ver zal komen'. De moeder van de vrouw van S. zei nog dat ze dacht dat dit kon gebeuren. Waarom melden die personen dat niet, hoe kunnen ze de politie vertellen over een situatie die ze gevaarlijk vinden, maar waar nog niets is gebeurd? Waren er geen gemeenschappelijke signalen, werd er een dokter gebeld? Had het PMS weet van problemen bij de kinderen? Leerkrachten? In de omgeving van het gezin?" (daderopvolging)

Respondenten uit de medische sector waren terughoudend om eventueel samen te werken, omdat ze vonden dat ze in een reeds overbelaste professionele context te weinig tijd en te weinig expertise hadden om met intrafamiliaal geweld om te gaan. Dat neemt niet weg dat

⁷⁴ Alex Jadad is een Canadees-Colombiaanse arts en oprichter van het 'Center for Global eHealth Innovation' in Toronto, Canada, een multidisciplinair team dat technologie, wetenschap en design gebruikt om de gezondheidszorg in het digitale tijdperk te verbeteren.

ze een luisterend oor willen bieden en beschikbaar willen zijn, vooral ook voor slachtoffers (en/of daders) die volgens hen nergens terecht kunnen. Ze pleiten daarom voor meer samenwerking met de politie, om als tussenpersoon op te treden.

"Ik denk dat een betere samenwerking tussen politie, huisartsen en apothekers, bij voorkeur op basis van een vertrouwensrelatie, echt nuttig zou kunnen zijn." (medische sector)

Aandachtspunten:

- Een 'no blame no shame'-filosofie en de ontwikkeling van samenwerking op basis van vertrouwen.
- Een juridisch kader dat het belang van de aanpak met samenwerkingsprotocollen rechtvaardigt
- Bijkomstig voordeel voor gezinnen en beroepsbeoefenaars die rechtstreeks of onrechtstreeks bij een reviewcomité worden betrokken. Beroepsbeoefenaars konden hun schuldgevoel omdat ze 'het niet gezien hadden' van zich afleggen en het systeemeffect beter begrijpen. Het is voor de familie en vrienden van het slachtoffer een soort van erkenning van hun lijden, ze krijgen meer zicht op wat er is gebeurd is, waardoor ze 'iets kunnen doen om te voorkomen dat het anderen overkomt'.
- Gemengde gevoelens bij bepaalde actoren (medische sector) die vinden dat ze te weinig tijd en expertise hebben, maar tegelijk erkennen dat ze een potentieel contactpunt zijn voor alleenstaande situaties die niet via een andere weg worden gemeld, waardoor ze dus als tussenschakel kunnen fungeren naar gespecialiseerde hulp.

2.11. Timing van een casusanalyse

Wanneer moet een retrospectieve analyse worden uitgevoerd? Er zijn verschillende opties: sommigen pleiten ervoor om zo snel mogelijk na de feiten met de retrospectieve analyse te beginnen⁷⁵ om zo min mogelijk informatie verloren te laten gaan, terwijl anderen vinden dat de analyse pas kan gebeuren wanneer het dossier is afgesloten en berecht⁷⁶, dat wil zeggen jaren na de feminicide. Sommigen stellen een middenweg voor, waarbij na afloop van het onderzoek een *review* wordt uitgevoerd.

2.11.1. Zo snel mogelijk

Het zijn vooral de actoren uit de verenigingswereld die ervoor pleiten om het analyseproces in gang te zetten zodra de gebeurtenissen hebben plaatsgevonden.

⁷⁵ Naar het voorbeeld van het Britse model.

⁷⁶ Zoals in Noorwegen bijvoorbeeld.

Tabel 6: Vergelijking van de voor- en nadelen van een reviewprocedure die snel na de feiten start

Voordelen	Nadelen
Schat aan informatie	Misschien moeilijk vanuit deontologisch standpunt
Focus op de ervaring van de rechtstreeks betrokkenen	Beperkte door justitie verstrekte informatie (geheim van het onderzoek)
Inzicht in transversale interacties	

"Als we het niet meteen na de feiten doen, gaan de herinneringen van de maatschappelijk werkers voor een stuk verloren. Justitie is te traag, het moet heel dicht bij de gebeurtenis gebeuren." (daderopvolging)

"Als we wachten op de procedure, missen we het begin van de procedure, de resultaten en het werk van de actoren. Wat gebeurd is, is gebeurd, maar als er nog kinderen zijn, moet ook die periode mee worden geanalyseerd." (wetenschapper)

2.11.2. Nadat het dossier gesloten en berecht is

Personen uit de Nederlandstalige gerechtelijke sector, de politie, de advocatuur en de magistratuur zijn unaniem voorstander van een analyse *a posteriori*, dus nadat de zaak berecht is. De politie kan immers niet spreken over een lopend onderzoek, omdat de vertrouwelijkheid van het onderzoek moet worden gerespecteerd:

"Ik durf niet te spreken als het vonnis nog niet is uitgesproken." (justitie)

"Wat gebeurt er in het kader van een dossier dat nog niet is afgesloten als iemand achteraf wil procederen voor iets dat in het dossier te vinden is, bijvoorbeeld een post-it in het dossier of een autopsierapport?" (advocaat)

De professionele positie van de advocaat is delicaat; het is aan hem of haar om te beslissen wat hij of zij wel en niet zegt. Volgens onze respondent lijkt het niet mogelijk om dossiers te delen, omdat dit het beroepsgeheim en zelfs de integriteit van de cliënt zou schenden.

Tabel 7: Vergelijking van de voor- en nadelen van een reviewprocedure na uitspraak van het vonnis

Voordelen	Nadelen
Duidelijker vanuit deontologisch standpunt	Verlies van heel wat informatie (sommige actoren zijn er niet meer, sommige actoren herinneren zich niet alles meer)
Eerbiediging van het beroepsgeheim en het onderzoeksgeheim	Gebrek aan mobilisatie
Mogelijkheid om op dossier te werken	Lagere kwaliteit van de inzichten
	Focus op de procedure in plaats van op de menselijke ervaring en de transversaliteit van interacties
	Moeilijk om de betrokken actoren terug te vinden

De gerechtelijke dossiers bevatten uiteraard ook diepgaande onderzoeken in moordzaken. De geïnterviewde criminologen benadrukken niettemin de dimensie van reconstructie van een dossier, die een impact heeft voor het verzamelen van informatie door de gerechtelijke actoren en op de informatie die de rechtsonderhorigen in het kader van een gerechtelijk onderzoek verstrekken⁷⁷.

Als aanvulling op het gerechtelijk dossier zouden dus gesprekken kunnen plaatsvinden met perifere personen wier getuigenis van belang kan zijn en die dus (opnieuw) gecontacteerd kunnen worden. Het vervolg van het verhaal van de hoofdpersonen zou bovendien licht kunnen werpen op de dynamiek die tot de moord leidde.

"Als de review later plaatsvindt, kunnen we de gevolgen op langere termijn zien. Ik zou graag weten wat er gebeurt nadat de vader zijn vrouw heeft vermoord ... Wat gebeurt er met de kinderen, welke regelingen worden er getroffen (de rechtbank wordt ingeschakeld, dus er is begeleiding)? Ziet een vader die zijn vrouw heeft vermoord zijn kinderen nog terug en woont hij bij hen? Is dat opportuun? Zo kunnen we 5 jaar later zien waar we staan qua opvolging." (politie)

⁷⁷ Zie in dat verband (Ravier en Van praet, 2022, 6-7).

2.11.3. Nadat het onderzoek is afgesloten en de onderzoeksdaten zijn afgerond

Sommigen stellen een compromis voor en willen in twee fasen werken om niet te veel informatie te verliezen. Het vonnis volgt immers pas veel later en de betrokkenen weet niet goed meer wat er precies is gebeurd, of ze zitten niet langer in het team.

Wanneer duidelijk wordt dat het om een feminicide gaat, zou het reviewcomité in een eerste fase kunnen vragen om de betrokken actoren te verwittigen en hen te vragen hun herinneringen te noteren en informatie in een anoniem document te verzamelen en te bewaren. Dat voorstel is vergelijkbaar met het idee van 'voorbereidend geheugenwerk' dat bij de concrete aanpak van een kwalitatieve casusanalyse wordt genoemd⁷⁸.

In een tweede fase wordt dan, zodra het onderzoek is afgerond, gestart met de casusanalyse.

Aandachtspunten:

De verenigingen pleiten voor een analyse die zo snel mogelijk na de gebeurtenissen begint zodat er geen informatie verloren gaat.

De gerechtelijke wereld wil op zijn minst het geheim van het onderzoek bewaren en wil daarom zo snel mogelijk na afloop van het onderzoek en, beter nog, na de uitspraak van het vonnis beginnen met de casusanalyse.

Een andere optie is dat de actoren uit de verenigingswereld en de perifere actoren de informatie snel en anoniem verzamelen en vastleggen. Die informatie wordt dan weer opgepakt zodra de analyse kan beginnen.

2.12. Het beroepsgeheim

De meeste respondenten vinden dat analyse en bespreking mogelijk moeten zijn indien het reviewcomité functioneert binnen een juridisch kader dat bepaalt dat er tijdens de uitwisselingen geen namen worden genoemd en dat alle gegevens en informatie anoniem zijn.

Het delen van geanonimiseerde informatie zou gebaseerd kunnen zijn op de toestemming van de personen wanneer het gaat om slachtoffers of daders.

Net als bij het casusoverleg moeten de werkzaamheden gebaseerd zijn op de vervulling van bepaalde voorwaarden in verband met het 'gedeelde beroepsgeheim'⁷⁹ die zijn vastgelegd in

⁷⁸ Zie *supra*.

⁷⁹ Ter herinnering: 'gedeeld beroepsgeheim' verwijst naar cumulatieve en strikte voorwaarden: "Gedeeld beroepsgeheim is enkel mogelijk tussen personen die zelf gebonden zijn door het beroepsgeheim en van wie de opdrachten dezelfde finaliteit nastreven; alleen die informatie die noodzakelijk is in het kader van het werken in team of in netwerk mag in het belang van de betrokkene worden gedeeld. Daarvoor is de toestemming van de betrokkene nodig" (vrije vertaling) (Nouwynck, 2012, 609). Artikel 458ter "biedt nieuwe mogelijkheden om tussen diverse dragers van een beroepsgeheim een zogenaamd casusoverleg te organiseren en aldus tot een interdisciplinaire samenwerking te komen." (COL 4/2018, 3). "Hiermee wordt een uitzondering op de schending van het beroepsgeheim voor casusoverleg mogelijk gemaakt. In dat geval is het delen van informatie mogelijk

een protocol. In dat protocol worden de verschillende mogelijke uitwisselingen en vrijgaves, zoals bijvoorbeeld inzage in het medisch dossier, duidelijk bepaald. Dit protocol moet worden opgesteld door een 'autoriteit'.

"Het geheim van het onderzoek en het beroepsgeheim van alle actoren rond de tafel zijn knelpunten waar we aan moeten werken. Anders hebben we misschien helemaal niets, bijvoorbeeld met de psycho-medisch-sociale beroepsbeoefenaars. Als de casus voor het comité komt, kan dat geheim worden opgeheven. Het beroepsgeheim moet gedeeld worden zodat we met die informatie aan de slag kunnen." (politie)

"Er moet een heel duidelijk kader zijn waarbinnen actoren informatie kunnen delen, bijvoorbeeld slachtofferdiensten met de ordediensten, en het moet duidelijk zijn wat er met deze informatie wordt gedaan, inclusief de beperkingen daarvan. We moeten dus in de eerste plaats een kader creëren, een protocol waarin we informatie delen. Alles moet duidelijk geregeld zijn voordat het overleg begint." (coördinatie)

Elke sector maakt melding van bepaalde beperkingen. Volgens het medisch korps moeten bijvoorbeeld de artsen worden gerustgesteld en moeten ze weten wat ze wettelijk wel en niet mogen doen. De verantwoordelijkheid voor het doorgeven van informatie moet bij de instelling (ziekenhuis, orde der artsen?) liggen en niet bij het individu. Volgens het parket lijkt het niet haalbaar om informatie over het dossier te verstrekken als de zitting niet openbaar is; het overleg zou kunnen worden georganiseerd op grond van een ordonnantie volgens het in artikel 458ter voorgestelde model.

Alle respondenten melden dat de communicatie met de jeugdhulpsector moeizaam verloopt, omdat die zeer 'huiverig' staat tegenover het delen van informatie. De sector zou waarschijnlijk een ander standpunt innemen wanneer een dienst die met kinderen en gezinnen werkt rechtstreeks betrokken zou zijn.

"We hebben een zeer brede visie op het beroepsgeheim nodig; het mag niet iets zijn waar we ons achter verschuilen en waardoor we dus niet vooruitkomen. Het is omdat we duidelijk zijn en met elkaar praten dat we vooruitgang boeken, in het belang van het kind. Als er sprake is van een

en wordt het beroepsgeheim een gedeelde verantwoordelijkheid voor alle betrokkenen" (Jaminé en Fadil, 2019, 60). Die mogelijkheid roept echter heel wat vragen op bij psychosociale hulpverleners. Hun werk berust immers hoofdzakelijk op een vertrouwensrelatie, met name wat betreft het doel van het delen van informatie en de instemming van de personen. "Een gedeeld beroepsgeheim (zoals dat mogelijk is op grond van het nieuwe artikel 458ter van het Strafwetboek) volstaat vaak niet om tegemoet te komen aan de bezorgdheden van lokale actoren die met kwetsbare doelgroepen samenwerken" (Jaminé en Fadil, 2019, 77).

moord, zien we de dingen vaak anders. Hoewel we gebonden zijn door het beroepsgeheim, zullen we, als het kader wordt gerespecteerd, uiteraard aan het onderzoek deelnemen." (gezin/jeugd)

Een 'gedeeld' beroepsgeheim blijft echter problematisch als de entourage van het slachtoffer aanwezig zou zijn.

Met instemming van de personen, de entourage van het slachtoffer en zelfs de dader kunnen echter gesprekken worden overwogen.

"Waarom laten we de daders niet interviewen door professionals? Zodat het parket of een gevangenisdirecteur een gesprek met de dader kunnen hebben. Er zijn personen die regelmatig de gevangenissen bezoeken en dat misschien zouden kunnen doen. Die gesprekken zouden dan enkel mogelijk zijn als de dader daarmee instemt en daartoe bereid is." (daderopvolging)

Aandachtspunten:

- Voor het delen van informatie over het slachtoffer of de dader is hun toestemming nodig.
- De aan het comité verstrekte informatie moet anoniem zijn, *a fortiori* in het eindverslag.
- Het delen van informatie die onder het beroepsgeheim valt, moet worden geregeld in een protocol dat door een autoriteit wordt opgesteld op basis van bestaande of in ontwikkeling zijnde modelprotocollen⁸⁰.

2.13. Evaluatie van het DHR-proces

De evaluatie van het proces lijkt voor de actoren een vanzelfsprekendheid te zijn.

"We moeten ervoor zorgen dat we niet afdwalen van de doelstellingen en dat we de ontwikkelingen begrijpen (bijvoorbeeld over 10 jaar). Het doen van aanbevelingen is een doel op zich. Het is belangrijk om de continuïteit van een comité, de actoren enz... goed te plannen."(politie)

Ook het belang van het delen van informatie op internationaal niveau wordt aangehaald (politie).

⁸⁰ Bijvoorbeeld het overlegprotocol voor het Luikse model of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dat momenteel wordt opgesteld. Of het protocol dat werd opgesteld door de vereniging die met daders werkt en dat geïnspireerd is op het model van veiligheidsknooppunten in Québec, dat "de interveniënt de bevoegdheid geeft om de vertrouwelijkheid en het beroepsgeheim op te heffen wanneer een code rood wordt vastgesteld, d.w.z. wanneer de evaluatie aan de hand van het rooster "Vigie Violence Conjugale" concludeert dat er een ernstig risico op overlijden, inclusief zelfmoord, of ernstig letsel bestaat" (vrije vertaling) (Seery en St-Germain, 2021, 5).

De organisatie van de evaluatie hangt af van de instantie waaraan dit reviewcomité verbonden is.

Aandachtspunten:

- Noodzaak van een door de toezichhoudende autoriteit georganiseerde evaluatie;
- Beschouwing binnen een internationaal perspectief.

Samenvatting en aanbevelingen

1. Onze onderzoeksaanpak in grote lijnen

Femicide of vrouwenmoord is vandaag een veelbesproken thema in activistische, academische en politieke kringen en heeft binnen het overheidsbeleid geleidelijk meer aandacht gekregen. Heel wat internationale teksten willen een kader bieden voor de bestrijding ervan, waaronder het Verdrag van Istanbul dat in 2016 door België werd geratificeerd. GREVIO, de groep van deskundigen die de doeltreffendheid van dit verdrag moet evalueren in de landen die het hebben ondertekend, heeft er in haar laatste verslag aan België "op aangedrongen" om een systeem in te voeren, zoals een mechanisme voor het onderzoeken van dodingen in familiale kring, om alle gevallen van gendergerelateerde feminicides te analyseren, met als doel ze te voorkomen en dus de veiligheid van vrouwen te vergroten. Aansluitend werd in het nationaal actieplan 2021-2025 voorgesteld om de mogelijkheid te bestuderen om een mechanisme in te stellen voor de analyse van moorden op basis van gender, met bijzondere aandacht voor feminicides.

Ons onderzoek sluit aan bij deze verschillende initiatieven. Een belangrijk aandachtspunt is hier dat de ministerraad onlangs, namelijk eind 2022, een voorontwerp van kaderwet heeft aangenomen inzake "de preventie en de bestrijding van feminicides, gendergerelateerde dodingen en het geweld dat daaraan voorafgaat".

Dat voorontwerp geeft een definitie van feminicide en gendergerelateerde doding en bevat een reeks maatregelen met het oog op een betere preventie. Enkele van die maatregelen zijn het tellen van dergelijke situaties door statistieken over feminicides op te stellen en het analyseren van hun prevalentie, maar ook het uitvoeren van een kwalitatieve analyse door een interdisciplinair comité om tekortkomingen vast te stellen en aanbevelingen aan de regering te doen.

Het onderzoek werd dus uitgevoerd in een periode van belangrijke verschuivingen in het wettelijke kader.

Uit ons onderzoek van de literatuur over dit soort retrospectieve analyses (die we met de algemene naam *Domestic Homicide Reviews* aanduiden) is gebleken dat dit soort analyses zich de afgelopen dertig jaar, sinds het geruchtmakende geval van de moord op een vrouw en de zelfmoord van haar partner in de Verenigde Staten, op verschillende manieren heeft ontwikkeld, eerst in de Angelsaksische landen en meer recentelijk in continentaal Europa.

Dat literatuuronderzoek bracht echter een grote verscheidenheid tussen de voorgestelde modellen aan het licht. Die verscheidenheid is eigenlijk het gevolg van een gebrek aan standaardisering van aanpak, definities, procedures en methodologie. Algemeen verschillen de methodes op het vlak van definities en de selectie van casussen die in aanmerking moeten worden genomen (differentiatie in insluitings- en uitsluitingscriteria), het tijdschema voor analyse en uitvoering, de geografische concretisering per land, het aantal casussen dat jaarlijks wordt onderzocht, de actoren die bij de verschillende casusanalyses betrokken zijn,

de aard van de gegevens die worden verzameld, de methodologie die wordt toegepast, evaluatiemaatregelen en resultaten.

Afgezien van die verscheidenheid zijn de hoofddoelen van deze analysemethode doorgaans om:

- meer inzicht te krijgen in het fenomeen;
- lessen te trekken over hoe dergelijke situaties van bij het begin kunnen worden beheerd;
- en manieren te bepalen om de preventie in dit domein structureel te verbeteren

De modellen uit de *Domestic Homicide Review* methode zijn daarom allemaal gericht op preventie en de bescherming van slachtoffers - met de nadruk op risicobeheersing en voortdurende verbetering - in plaats van op het onderzoeken van de individuele verantwoordelijkheden. Dit kadert binnen een "*no blame, no shame*"-filosofie, die een verschuiving inhoudt van een "verwijtcultuur" naar een "veiligheidscultuur" binnen en tussen organisaties, diensten en verenigingen.

Voorts werden drie soorten modellen onderscheiden: systematische modellen, modellen rond één casus en gerichte analysemodellen rond verschillende casussen. Aangezien informatie over de concreet toegepaste procedures niet altijd gemakkelijk beschikbaar is, hebben we de ervaring die werd opgebouwd in drie landen waar meer informatie beschikbaar was, verder uitgediept. We hebben ook enkele werklijnen van deze verschillende modellen geïdentificeerd volgens een *continuüm* gaande van een minimalistische tot een maximalistische hypothese.

Die verschillende werklijnen vormden de basis voor onze bevragingen om op prospectieve wijze de eerste contouren van een dergelijk instrument voor België uit te tekenen, in co-constructie met actoren uit het werkveld in de drie gewesten van het land.

Het gaat om de volgende werklijnen:

- wat is het doel van de retrospectieve analyses?
- hoe worden de te onderzoeken casussen gedefinieerd?
- hoe worden de casussen geïdentificeerd en geselecteerd?
- hoe zou de samenstelling van het comité eruitzien, wat zouden zijn belangrijkste werkingsregels, taken en evaluatieprocedures zijn?
- op welk niveau moeten de reviewcomités worden ingesteld: lokaal, gewestelijk of federaal?
- hoe kan een echte interdisciplinaire samenwerking mogelijk worden gemaakt vanuit een "*no blame no shame*"-perspectief?
- hoe kunnen het beroepsgeheim en het onderzoeksgeheim worden verzoend met de voor een analyse noodzakelijke uitwisseling van informatie en overleg?
- wanneer moet een casusanalyse worden uitgevoerd (termijn na de feiten)?

Het doel van de empirische onderzoeksaanpak op basis van co-constructie door middel van *focus groups* en semigestructureerde interviews, met actoren uit de politionele, justitiële, psycho-medisch-sociale en wetenschappelijke sector was tweeledig:

- enerzijds de bestaande praktijken, lopende projecten, standpunten en uitdagingen van het invoeren van een dergelijk mechanisme vanuit hun standpunt begrijpen;
- anderzijds, in het licht van het literatuuronderzoek, samen met de actoren proberen om een Belgisch model te ontwikkelen dat aansluit bij de realiteit op het terrein.

Ondanks het feit dat de meeste benaderde actoren niet vertrouwd waren met deze methodologie, ondanks de moeilijkheden in verband met de vakantieperiode, het zeer korte tijdsbestek voor het onderzoekswerk en het gevoel dat het probleem van (vrouwen)moorden bij sommigen niet echt hoog op de agenda stond, is het duidelijk dat er een reële inspanning werd geleverd om te werken aan een toekomstgerichte visie voor het uitrollen van een DHR. In dat opzicht leken de *focus groups* ons een stimulerend instrument te zijn voor de actoren om hun gedachten vorm te geven.

2. Voorgestelde aanbevelingen voor een Belgisch model

In de aanbevelingen werden veel van de empirische resultaten verwerkt uit de ontmoetingen met actoren uit het werkveld waar we hier niet verder op ingaan (we verwijzen in dat verband naar hoofdstuk 3). Die werden echter herzien in het licht van hoofdstuk 1 en hoofdstuk 2 van het verslag, namelijk de normatieve context en de ervaringen in verband met DHR's in het buitenland, om te komen tot aanbevelingen die nu verder kunnen worden uitgewerkt.

Laten we niet vergeten dat dit slechts één van de instrumenten is, dat niet al het werk mag overschaduwen dat de actoren uit het werkveld dagelijks verrichten *via* allerlei acties en projecten, waaronder casusoverleg.

2.1. Doelen

Uit de literatuur blijkt een evolutie van doelen in de richting van een betere kennis met het oog op een betere preventie. De actoren bevestigden die evolutie en wezen erop dat het absoluut noodzakelijk is om meer inzicht te krijgen in het proces dat leidt tot feminicide, om dergelijke casussen dankzij een betere interdisciplinaire samenwerking beter te voorkomen.

We zijn van mening dat de doelen van het comité inderdaad gericht moeten zijn op een betere preventie van feminicides. Ze berusten op drie onderling samenhangende en elkaar aanvullende pijlers:

- Het proces dat leidt tot feminicide beter kennen en begrijpen. Dat begrip moet helpen om aanwijzingen te vinden voor risicofactoren en beschermende factoren;
- De formele en informele maatschappelijke reacties rond de situatie en de context daarvan beter kunnen lezen;
- Op basis van de analyse structurele aanbevelingen voorstellen met het oog op preventie

Het is dus niet de bedoeling om individuele verantwoordelijkheden van personen of zelfs organisaties vast te stellen. De "*no blame, no shame*"-filosofie moet dus het uitgangspunt zijn voor de hele aanpak. Het gaat hier dus niet om een forensisch onderzoek, noch een gerechtelijk onderzoek, noch een tuchtonderzoek.

We willen dit punt in het bijzonder benadrukken, omdat iedereen die bij een dergelijke situatie betrokken is, met een groot schuldgevoel zit; dit soort analytische benadering is echter gericht op het vaststellen van de effecten van systemen en niet op het aanwijzen van "schuldigen". Het succes van de gegevensverzameling om meer inzicht te krijgen in wat er precies is gebeurd, hangt af van hoeveel vertrouwen de door het comité geraadpleegde personen hebben in de betrouwbaarheid van de informatie die ze geven en in de manier waarop er met hen wordt omgegaan.

2.2. Een kwalitatief model

Uit de literatuur blijkt dat er verschillende modellen bestaan. De actoren hebben gekozen voor een systematisch model maar ook voor een kwalitatieve retrospectieve analyse⁸¹ van gevallen van feminicide op basis van "woorden" (in plaats van cijfers): het comité zal dus op basis van een (primaire of secundaire) "verhaal" trachten te begrijpen wat er is gebeurd en in welke context. Als we de dynamiek die tot de moord heeft geleid echt willen begrijpen, moeten we zo dicht mogelijk bij de gebeurtenissen en de beleving van de betrokkenen, zowel de hoofdrolspelers als de interveniënten, kunnen komen. Voor een goed begrip is een kwalitatieve aanpak nodig.

De onderzochte gegevens zullen dus kwalitatief van aard zijn. Het kan gaan om secundaire gegevens, dit zijn gegevens die bijvoorbeeld zijn opgenomen in verslagen, verhoren, een gerechtelijk dossier of een uittreksel uit het strafregister, en om primaire gegevens, dit is het verhaal van de interveniënten en de betrokkenen zelf (slachtoffers⁸², daders en hun informele netwerk) door middel van gesprekken.

De analyse zou kunnen gebeuren op basis van dossiers (gerechtelijke, medische, van interveniënten ...) en aanvullende informatie van de belangrijkste getuigen van de huiselijke dynamiek via documenten die ze aan het comité bezorgen of door gesprekken met het comité of met comitéleden.

2.3. Bepaling en selectie van casussen

We hebben ons onderzoek uitgevoerd op een moment dat er aan de wetgeving werd gesleuteld. Terwijl we aanvankelijk de aanbevelingen van GREVIO volgden door ons te concentreren op overlijdens die verband hielden met situaties van geweld tussen intieme (ex-

⁸¹ In verband met de kwalitatieve analyseaanpak, zie bijvoorbeeld (Poupart et al., 1997) of (Lejeune, 2014).

⁸² Zie infra in verband met de definitie van casussen waarvoor we een geleidelijke uitbreiding naar pogingen aanbevelen.

)partners en huiselijk geweld, stelt het voorontwerp van wet zoals dat vandaag voorligt een reeks definities van feminicide en gendergerelateerde doding voor die in de toekomst logischerwijs als basis zouden kunnen dienen. Ter herinnering: het voorontwerp van wet onderscheidt de verschillende soorten feminicides: intieme feminicide, niet-intieme feminicide, indirecte feminicide en gendergerelateerde doding (zie kader in hoofdstuk 1).

Hoewel al deze soorten situaties uiteindelijk moeten worden onderzocht, bevelen we een geleidelijke implementering aan, te beginnen met de analyse van gevallen van "intieme feminicide" tussen (ex-)partners. Deze eerste stap zou zinvol zijn vanwege het feit dat dergelijke casussen, volgens de kennis waarover we nu beschikken, een belangrijke indicator van feminicide zijn, maar ook vanwege hun mogelijkheid tot identificatie.

In eerste instantie stellen we voor casussen te selecteren uit een overzicht van "partnerdodingen" opgesteld door de statistische analisten van het parket (zie kader over de kwantitatieve aanpak in België, hoofdstuk 2).

Ten tweede zou de selectie van casussen gebaseerd kunnen worden op het "verslag met de belangrijkste statistieken over feminicides, de kenmerken van de slachtoffers, de daders en de relatie tussen het slachtoffer en de dader" als bedoeld in het voorontwerp van wet inzake "de preventie en de bestrijding van feminicides, gendergerelateerde dodingen en het geweld dat daaraan voorafgaat". De hervorming van het Strafwetboek, waarbij de intrafamiliale kring als verzwarende omstandigheid wordt aangemerkt, moet het mogelijk maken te beschikken over indicatoren betreffende partnerdodingen of discriminerende gronden.

We bevelen echter aan om de deur open te laten voor externe vragen (van een interveniënt, organisatie of naaste) die een casus voor analyse wil voorleggen. Naast een retrospectieve analyse draagt de invoering van DHR's bij tot een actieve vorm van toezicht die zowel door beleidsmakers en overheidsinstanties als door de civiele samenleving moet worden uitgeoefend. Indien dit mechanisme wordt ingesteld, achten we het echter nog steeds noodzakelijk om criteria vast te stellen om te beslissen of een casus wel of niet in een retrospectieve beoordeling wordt meegenomen. Die denkoefening en de vaststelling van dergelijke criteria moeten plaatsvinden in de komende uitvoeringsfase van het project, rekening houdend met het feit dat ze in de loop van de evaluaties mogelijk kunnen worden bijgestuurd.

2.4. Uitvoering en werking

Uit de literatuur blijkt dat de modellen op zeer uiteenlopende niveaus worden toegepast: sommige overspannen het nationale niveau (bv. in Noorwegen), terwijl andere eerder lokaal zijn (bv. Engeland en Wales).

Tijdens de besprekingen met de actoren bleek dat er voor beide niveaus iets te zeggen valt:

- Het idee van een lokale uitvoering om zo dicht mogelijk bij de realiteit van de casus en de interventies rond deze casus te staan;

- Het idee van een federale uitvoering vanwege de mankracht en werklast die het opzetten van deze *reviews* met zich meebrengt naast de vele andere lopende projecten en vanwege het risico van stigmatisering wanneer de beoordeling op zeer lokaal niveau wordt uitgevoerd. We geven mee dat het federale niveau ook het bevoegdheidsniveau is van politie en justitie en van de staatssecretaris voor Gendergelijkheid, Gelijke Kansen en Diversiteit, de centrale instanties in de strijd tegen feminicide.

We bevelen derhalve aan om het comité op federaal niveau te organiseren.

Tijdens ons onderzoek bij sleutelgetuigen die we hebben ontmoet, werden echter twee connecties met het comité genoemd: ofwel het ministerie van Justitie (omdat een moord hoe dan ook betrekking heeft op justitie), ofwel de staatssecretaris voor Gendergelijkheid, Gelijke Kansen en Diversiteit, omdat die verantwoordelijk is voor het NAP en het initiatief heeft genomen voor de kaderwet "stop feminicide". Het werd inderdaad minder gericht geacht op een van de partners die betrokken zijn bij de bestrijding van feminicide. Voorts werd een relatief neutrale locatie met wetenschappelijke expertise aanbevolen om het reviewcomité te onthalen, zoals een wetenschappelijk instituut of een "onafhankelijk multidisciplinair expertisecentrum"⁸³.

2.5. Uitschrijven van een wettelijk kader, samenwerkingsprotocollen en een huishoudelijk reglement

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat de verschillende modellen zijn opgenomen binnen een wettelijk kader, wat een noodzakelijke, maar niet voldoende basis lijkt te zijn opdat deze retrospectieve beoordelingen een doeltreffende uitwerking hebben en kunnen gebeuren binnen het wetgevende kader van de betrokken landen, meer bepaald wat het beroepsgeheim betreft.

We dringen aan op het uittekenen van een wettelijk kader waarbinnen de analysewerkzaamheden van het comité worden opgenomen. Niet alleen de opdrachten, de werking en het profiel van de leden van het comité moeten daarin worden opgenomen, maar ook de voorwaarden voor uitvoering van het onderzoek (bijvoorbeeld 2 jaar).

Gelet op de complexe institutionele structuur van de Belgische staat, ons inquisitoir rechtssysteem dat georganiseerd is rond het geheim van informatie en onderzoek, de interdisciplinaire samenstelling van het comité met leden die een andere opdracht en beroepsethiek hebben, zal het kader bovendien de vaststelling en ondertekening moeten omvatten van overlegprotocollen die nodig zijn voor de uitwisseling van informatie met het oog op hun analyse. Ook het kader in verband met de vertrouwelijkheid en de anonimisering van de verzamelde informatie moet worden vastgelegd.

⁸³ NAP 2021-2025, maatregel 11, pijler II, 25.

Het comité moet ook een huishoudelijk reglement krijgen waarin zijn organisatie, werkwijze en werkethiek worden omschreven. Dat reglement, dat regelmatig zal worden geëvalueerd, moet mee kunnen evolueren.

We bevelen aan, zoals de interveniënten uit het werkveld al aangaven, dat dit reglement de mogelijkheid zou bieden om te werken in subcomités, bijvoorbeeld volgens taalrol, zodat de leden van het comité in hun eigen taal kunnen werken en omdat de structuur van het overheidsbeleid niet dezelfde is in de verschillende gemeenschappen van het land. Het verslag (zie *infra*) zal dan een synthese zijn van de werkzaamheden van al die subcomités.

2.6. Samenstelling van het comité

Het comité zal interdisciplinair zijn. De leden zijn afkomstig uit de politionele, justitiële en psycho-medisch-sociale sector en zijn gespecialiseerd in de opvolging van onder meer slachtoffers, daders en kinderen.

We bevelen een "flexibele" samenstelling aan:

Het comité zou worden gecoördineerd door een "*permanent adviseur*" (voorzitter) die het analyseteam zou samenstellen op basis van de te analyseren casussen, met een "kerngroep" waarin de essentiële sectoren vertegenwoordigd zijn en andere "perifere" actoren worden uitgenodigd of geraadpleegd voor zover dat nodig zou blijken. De voorzitter is verantwoordelijk voor het organiseren en coördineren van de werkzaamheden van het comité.

Onder de leden wordt een "*kerngroep*" opgericht die bestaat uit "*essentiële*" leden: tot de als "essentieel" beschouwde sectoren behoren de federale en lokale politie, het college van procureurs-generaal, de verantwoordelijken van het casusoverleg en de FJC's of het intersectoraal overleg, maar ook de diensten gespecialiseerd in slachtoffer- en daderzorg. Het comité moet ook bestaan uit "*leden die worden uitgenodigd op basis van de casus*", dit zijn interveniënten die geen kernleden zijn maar wier verantwoordelijkheden relevant kunnen zijn voor het begrip van bepaalde casussen, zoals onafhankelijke experts.

Het aldus samengestelde comité zal de bevoegdheid hebben om aan de interveniënten of personen die dicht bij de casus staan (maar die dus geen deel uitmaken van het comité) te vragen om meer over de casus "te vertellen", dit verhaal te documenteren aan de hand van een gestandaardiseerd schema dat hen in staat stelt in detail te beschrijven wat er vanuit hun professioneel (of persoonlijk) standpunt is gebeurd, volgens de "*no blame no shame*" filosofie. In dat schema voor het documenteren van het casusverhaal worden de feiten en contacten beschreven die hebben plaatsgevonden en wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen feiten en emoties en gevoelens, bijvoorbeeld volgens het PRISMA-model⁸⁴.

We dringen er ook op aan dat afhankelijk van de casus, naast informatie van het formele netwerk, ook informatie van de familieleden en het informele netwerk van het slachtoffer

⁸⁴ Procedure die wordt toegepast in het medische domein, zie *supra*, Laurent M., 2017.

kan worden verzameld, voor zover ze dat wensen. Deze aandacht van het reviewcomité zou meer inzicht moeten geven in wat er precies gebeurd is en in de dynamiek die tot de gebeurtenis heeft geleid en betekent ook een vorm van erkenning voor de naasten van de slachtoffers. Het is echter noodzakelijk dat ze daarmee instemmen en dat ze vooral na een gesprek goed worden begeleid. Diensten voor slachtofferhulp zouden hierbij kunnen bemiddelen en deze follow-up garanderen.

Uit het literatuuronderzoek blijkt ook het belang van diversiteit in de samenstelling van de reviewgroepen. Daarom bevelen we aan dat ook de stem van de meest kwetsbare personen wordt gehoord. Het comité zal daarom aandacht besteden aan diversiteit en intersectionaliteit.

2.7. Benodigde vaardigheden

Het is belangrijk dat de verantwoordelijke van het comité de juiste opleiding heeft. Hij of zij moet immers over aantoonbare wetenschappelijke expertise (bv. lid van een onderzoeksinstituut) en over organisatorische en motiverende vaardigheden beschikken om een team te kunnen leiden.

Alle leden van het comité moeten een goed begrip en een degelijke kennis hebben van feminicide en gendergerelateerd geweld (definities, vormen van geweld die eraan vooraf kunnen gaan, dwingende controle, instrumenten voor risicobeoordeling en -beheer, intersectionele lezing enz.) De betrokkenen moeten een gespecialiseerde opleiding in feminicide en gendergerelateerd geweld gevolgd hebben. Een stevige background is een must om tussen de regels door te kunnen lezen.

De leden van het comité moeten ook vertrouwd zijn met het Belgische beleid (en dus alle lokale verschillen) ter bestrijding van feminicides en gendergerelateerd geweld en met de instrumenten en institutionele structuren die daartoe bijdragen. Ze moeten ook mee zijn met de laatste internationale ontwikkelingen.

2.8. Het verslag van het comité

Het verslag bundelt alle analyses en aanbevelingen van de subcomités (zie *supra*). In het verslag worden structurele aanbevelingen gedaan die de geanalyseerde casussen overstijgen en die het resultaat zijn van documentonderzoek en van de besprekingen binnen het comité. Interactie zorgt immers voor een beter begrip.

In het verslag worden de betrokkenen en de diensten of personen met wie in het kader van de geselecteerde casussen contact werd opgenomen, strikt anoniem gehouden.

Het verslag zal openbaar worden gemaakt en kan dus vrij worden ingekeken.

Het reglement van het Comité zal bepalingen bevatten voor het communiceren met de organisaties die betrokken zijn bij de *review*, met gezinnen, beleidsmakers, media en anderen.

2.9. Personele en materiële middelen

De functie van voorzitter moet een voltijdse bezoldigde functie zijn.

De overige leden van het comité, ook genodigden, krijgen een onkostenvergoeding.

De leden van het comité zouden vaste medewerkers van hun respectieve instellingen moeten zijn, voor wie tijd wordt vrijgemaakt.

Er moet ook een vergoeding komen voor personen die niet in dienst zijn van een instelling, bijvoorbeeld personen uit de medische sector die als zelfstandige werken.

2.10. Wanneer gebeurt de review?

Dit is nog een knelpunt, vooral vanwege de vertrouwelijkheid, procedurele overwegingen en het geheim van het onderzoek.

Idealiter wordt echter zeer snel na de gebeurtenis een *review* georganiseerd, zoals aanbevolen door de verenigingen uit het werkveld, om zo verhelderend en levendig mogelijke informatie over het geanalyseerde geval van feminicide te verzamelen met het oog op een beter begrip.

De justitiële actoren raden echter aan om met berechte zaken te werken vanwege het geheim van het onderzoek en bemoeienis met het gerechtelijk onderzoek. Omdat er soms meerdere jaren verlopen tussen de feiten en het uiteindelijke vonnis dreigt evenwel waardevolle informatie voor een goed begrip verloren te gaan.

Daarom bevelen we aan om meteen na een geval van feminicide "voorbereidend geheugenwerk" te verrichten. Het is in dat verband zinvol om een gids op te stellen om "sporen" van de gebeurtenis te verzamelen bij de personen die op een formele of informele manier, van ver of van dichtbij, bij de casus betrokken zijn of ermee geconfronteerd werden.

Het verzamelen van sporen voor de naasten of informeel betrokkenen gebeurt uitsluitend op vrijwillige en anonieme basis.

2.11. Een stuurgroep

Een nationale stuurgroep⁸⁵, die tot taak heeft de uitvoering van het project te begeleiden en op te volgen, zal toezicht houden op de uitrol van het reviewcomité. De stuurgroep bestaat uit experts en specialisten die op geen enkele manier verbonden zijn met het reviewcomité en is verantwoordelijk voor het organiseren van de evaluatie van het proces. We bevelen aan om het hele proces na twee jaar werkzaamheden van het comité te evalueren, zodat duidelijk wordt wat werkt en wat er beter kan.

3. Tot slot: een geleidelijke uitrol

We bevelen aan om dit reviewcomité geleidelijk aan uit te rollen om al een voorlopig antwoord te geven op de vele vragen die het onderzoek oproept. De methodologie voor het uitrollen van het comité moet in ieder geval open kunnen blijven en moet mee kunnen evolueren met de ervaring en het toezicht door de stuurgroep.

⁸⁵ Zie bijvoorbeeld (UNODC, 2014) of (Schils & al., 2021)

Het idee is om op termijn een reviewcomité te hebben dat gevallen van feminicide systematisch analyseert, waarbij in een eerste fase, meer bepaald gedurende de eerste twee jaar, enkele gediversifieerde casussen aan een analyse worden onderworpen. Dit moet een eerste transversale analyse van casussen mogelijk maken, waarbij wordt geëxperimenteerd met een eerste analysemethodologie en de relevantie en beperkingen ervan worden beoordeeld.

Het door het Noorse model voorgestelde kader zou bovendien de eerste ervaringen van het Belgische comité kunnen inspireren om te evolueren naar een omvattender model. Een eerste analyse zou kunnen worden gemaakt van gevallen:

- van intieme feminicide tussen (ex-)partners (geclassificeerd als intieme partnermoord, waarbij het slachtoffer een vrouw is)
- op basis van secundaire bronnen: gerechtelijke dossiers en uittreksels uit het strafregister
- in berechte zaken.

Na die eerste ervaring kan het comité dan zijn aanpak verder verbreden, op voorwaarde dat die verbreding gefaseerd gebeurt.

Het comité moet ook overwegen om het onderzoek open te trekken naar "perifere" actoren en ook naasten.

Vervolgens kunnen de geanalyseerde casussen worden uitgebreid naar de verschillende dimensies van feminicide waarin het voorontwerp van wet voorziet en kan er worden overwogen om te werken rond gedwongen zelfmoord en bepaalde pogingen tot moord.

Ook moet worden nagedacht over de mogelijkheid om snel na de feiten met de analyse te beginnen, of ten minste over de instrumenten waarmee de informatie bij formele en informele netwerken kan worden bewaard.

Daarom bevelen we aan om het comité gefaseerd uit te rollen, zodat op basis van een eerste ervaring met dergelijke analyses, en in overleg met de stuurgroep, de werkwijze kan worden bijgestuurd. Die werkwijze berust op:

- een werkcharter gebaseerd op vertrouwen en respect, leren samenwerken
- protocollen tussen de leden van het comité betreffende het beroepsgeheim, het onderzoeksgeheim (bv. op basis van voorbeelden van protocollen voor casusoverleg)
- indicatoren/variabelen nodig voor de analyse
- schema's voor het opsporen van risicofactoren en beschermende factoren die momenteel worden opgesteld
- een strategie in verband met de toegang tot de bronnen die het comité in overweging zal nemen en het verzamelen van gegevens
- een structuur voor het verslag en de wijze waarop het zal worden gepubliceerd.

We geven mee dat we momenteel nog niet voldoende zicht hebben op een grotendeels onbekend onderwerp dat binnen een zeer kort tijdsbestek werd behandeld. Het is dus niet mogelijk om hier op dit moment nauwkeurige en volledige aanbevelingen over te doen. Dit eerste voorstel levert dus een bescheiden bijdrage aan de beleidsbeweging tegen feminicides en gendergerelateerd geweld. Het is bedoeld als een soort van levensechte "oefening" waarbij een minimalistisch methodologisch model wordt gebruikt om het proces van retrospectieve analyse op gang te brengen, dat door sommigen met belangstelling en zelfs enthousiasme wordt onthaald. Dit eerste leerproces moet helpen bij het vaststellen van prioriteiten en de acties die moeten worden ondernomen om het model verder open te trekken.

Bibliografie

- ALBRIGHT, D., BANKS, L., BROIDY, L., CRANDALL, C., CAMPOS, G. (2013), "Ethical conundrums in fatality review planning, data collection, and reporting: Viewing the work of review teams through the lens of evaluation", *Homicide Studies*, 17(4), 436-456.
- AARTEN, P., LIEM, M. (2022), *Een nieuwe typologie van partnerdoding*, Universiteit Leiden.
- BALDRY, A., MAGALHAES, M. (2018), "Prevention of femicide", In S. WEIL, C. CORRADI, & M. NAUDI (Eds.), *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*, Bristol: Policy Press, 71-92.
- BENBOW, S. M., BHATTACHARYYA, S., KINGSTON, P. (2019), "Older adults and violence: An analysis of domestic homicide reviews in England involving adults over 60 years of age", *Ageing and Society*, 39(06), 1097–1121.
- BLAIS M., MARTINEAU S. (2006), « L'analyse inductive générale: description d'une démarche visant à donner un sens à des données brutes », *Recherches Qualitatives*, 26, 2, 1-18.
- BRACEWELL, K., JONES, C., HAINES-DELMONT, A., CRAIG, E., DUXBURY, J., CHANTLER, K. (2021), "Beyond intimate partner relationships: utilising domestic homicide reviews to prevent adult family domestic homicide", *Journal of Gender-Based Violence*, vol XX, no XX, 1–16. DOI: 10.1332/239868021X16316184865237
- BRAUN, V., CLARKE, V. (2006), "Using thematic analysis in psychology", *Qualitative Research in Psychology*, 3(2): 77–101. doi: [10.1191/1478088706qp063oa](https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa)
- BUGEJA, L., DAWSON, M., MCINTYRE, S.-J., WALSH, C. (2013), "Domestic/Family Violence Death Reviews: An International Comparison", *Trauma Violence & Abuse*, 16(2), 179-187. DOI: 10.1177/1524838013517561
- BUGEJA, L., DAWSON, M., MCINTYRE, S.-J., WALSH, C. (2015), "Domestic/Family Violence Death Reviews: An International Comparison", *Trauma, Violence, & Abuse*, 16(2), 179–187. <https://doi.org/10.1177/1524838013517561>
- CAREY, M.A. (1994), « The group effect in focus groups: planning, implementing, and interpreting focus group research », in MORSE J.M. (dir.), *Critical issues in qualitative research methods*, Thousand Oaks, Sage Publications, 225-241.
- CATTERALL M., MACLARAN, P.(1997), « Focus Group Data and Qualitative Analysis Programs: Coding the Moving Picture as Well as the Snapshots », *Sociological Research Online*, 2, 1.
- CASAS VILA, G. (2017), « D'une loi d'avant-garde contre la violence de genre à l'expérience pénale des femmes : le paradoxe espagnol ? », *Champ pénal/ Penal field* [Online], Vol. XIV | 2017, online op 18 juli 2017, geraadpleegd op 03 oktober 2021. URL : <http://journals.openedition.org/champpenal/9519> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/champpenal.9519>
- CAMPBELL, J., RUNYAN, C. W. (1998), "Femicide: guest editors introduction", *Homicide Studies*, Vol. 2, No 4, 347–352.

CHANTLER, K., ROBBINS, R., BAKER, V., STANLEY, N. (2019), "Learning from domestic homicide review in England and Wales", *Health and Social Care in the Community*, 28, 485-493.

RAAD VAN EUROPA (2011), *Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld*, Istanbul, 11.v.2011, Reeks van Verdragen van de Raad van Europa.

COMMISSIE EENHOORN (2016), *Conclusies en aanbevelingen: Onderzoeksrapport TweeSteden*, geraadpleegd op 24 oktober 2022 op <http://intranet.politie.local/binaries/content/documents/politieintranet/0800/downloads/onderzoeksrapport-commissieeenhoorn/Onderzoeksrapport+commissie+Eenhoorn.pdf>

PERSBERICHT, *Goedkeuring van de wet #StopFemicide van Sarah Schlitz – België, het eerste Europese land met een alomvattende wet tegen vrouwenmoord*, 28 oktober 2022.

DAVID, N. (2007), "Exploring the Use of Domestic Violence Fatality Review Teams", *Australian Domestic & Family Violence Clearinghouse*, 15, 1-20.

DAWSON, M. (2017), *Domestic Homicides and Death Reviews: An International Perspective*, London: Palgrave Macmillan UK.

DAWSON M., CARRIGAN M., (2021), « Identifying femicide locally and globally: Understanding the utility and accessibility of sex/gender-related motives and indicators », *Current Sociology*, 69, 5, p. 682-704.

DUSCHENE S., HAEGEL F., 2009, *L'enquête et ses méthodes. L'entretien collectif*, Paris, Armand Colin.

EIGE (European Institute for Gender Equality) (2017a), *Glossary of definitions of rape, femicide and intimate partner violence*, EIGE, Vilnius.

EIGE (European Institute for Gender Equality) (2021a), *Defining and identifying femicide: a literature review*, Vilnius.

EIGE (European Institute for Gender Equality) (2021b), *Measuring femicide in the EU and internationally: an assessment*, Vilnius.

EL HADJ, T. (2010), « Réflexion épistémologique sur l'usage des focus groups : fondements scientifiques et problèmes de scientificité », *Recherches Qualitatives*, 29, 1.

FRANCK P., SIMONS D. (2017), *Dromen, denken, doen. Een praktijkhandboek over ketenaanpak intrafamiliaal geweld en het Family Justice Center*, Brussel, Politeia, 74-95 p.

GILBERT E., MAHIEU V., GOEDSEELS E., RAVIER I. (2012), *Onderzoek naar de beslissingen van jeugdrechters/jeugdrechtbanken in MOF-zaken*, Eindrapport, Collectie van onderzoeksrapporten en onderzoeksnota's, 32a, Brussel, NICC.

SCHILS E., ZERROUK E.-A., VANDER LAENEN F., VANDERPLASSCHEN W., COLMAN C., MAES E., MINE B., VANDEVELDE S. (2021), « RECOvery in PRISon-bis (RECO-PRIS-bis). Een praktische gids voor de implementatie van projecten voor gedetineerden met problemen gerelateerd aan

middelengebruik", Gent/Brussel, Universiteit Gent/NICC, onderzoek in opdracht van de FOD Volksgezondheid.

GIORGETTI, A., FAIS, P., GIOVANNINI, E., PALAZZO, C., FILIPUZZI, I., PELLETTI, G., PELOTTI, S. (2022), "A 70-year study of femicides at the Forensic Medicine department, University of Bologna (Italy)", *Forensic Science international*, p.333.

GRANATH, S., HAGSTEDT, J., KIVIVUORI, J., LEHTI, M., GANPAT, S. M., LIEM, M., NIEUWBEERTA, P. (2011). *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. A first study on the European Homicide Monitor Data*, Swedisch Council for Crime Prevention.

GREVIO, (Referentie) *evaluatieverslag betreffende wetgevende en andere maatregelen tot uitvoering van de bepalingen van de Istanbul-Conventie voor België*, 2020.

HELMREICH, R. (2000), "On Error Management: Lessons from Aviation", *British Medical Journal* 320(7237), 781-785.

HERLA, R. et al. (2019), « Féminicide : nommer la pointe de l'iceberg », CVFE, <https://www.cvfe.be/publications/analyses/304-feminicide-nommer-la-pointe-de-l-iceberg>.

HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C. (2009), *Une recherche évaluative d'un centre fermé pour mineurs, le centre « De Grubbe » à Everberg ~ Evaluatieonderzoek van een gesloten instelling voor jongeren, centrum « De Grubbe » te Everberg*, (Collectie van onderzoeksrapporten en onderzoeksnota's), Brussel, NICC.

HOME OFFICE (2016), *Multi-agency Statutory Guidance for the Conduct of Domestic Homicide Reviews*, december.

JAFFE, P., DAWSON, M. & CAMPBELL, M. (2013), "Developing a National Collaborative Approach to Prevent Domestic Homicides: Domestic Homicide Review Committees", *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, Vol. 55, n°1, 137-155 doi:10.3138/cjccj.2011.E.53

JAMINÉ, S., FADIL, N. (2019), *Tussen preventie en veiligheid. De Belgische aanpak in de strijd tegen radicalisering*, Onderzoeksrapport KULeuven.

JONES, C., BRACEWELL, K., CLEGG, A., STANLEY, N., CHANTLER, K. (2022), "Domestic homicide review committees' recommendations and impacts: a systematic review", *Homicide Studies*, online publicatie: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/10887679221081788>

LATIER, M. (2018), *Réflexion sur la prise en charge multidisciplinaire des violences intrafamiliales : étude de faisabilité d'un « Family Justice Center »*, Onderzoeksrapport, Namen, Cérias Consultance.

LAPIERRE, S. & CÔTÉ, I. (2014), « La typologie de la violence conjugale de Jonhson : quand une contribution proféministe risque d'être récupérée par le discours masculiniste et antiféministe », *Interventions*, 140, 69-79.

LEJEUNE C., (2014), *Manuel d'analyse qualitative*, Louvain-La Neuve (België), De Boeck.

LEMONNE, A., & MAHIEU, V. (2018), "Waarom de risico's op partnergeweld in België evalueren?", *Justice & Sécurité / Justitie & Veiligheid*, 12, 1-13.

LIEM, M., GANPAT, S., GRANATH, S., HAGSTEDT, J., KIVIVUORI, J., LEHTI, M., NIEUWBEERTA, P. (2013), "Homicide in Finland, the Netherlands, and Sweden: First Findings from the European Homicide Monitor", *Homicide Studies*, 17(1), 75-95. DOI: 10.1177/1088767912452130

VERENIGDE NATIES (1979), *Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen* (CEDAW) <https://www.ohchr.org/fr/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

VERENIGDE NATIES (1993), *Verklaring inzake de uitbanning van geweld tegen vrouwen*, New York, VN.

VERENIGDE NATIES (2013), *Resolutie over het nemen van maatregelen tegen de gendergerelateerde moord op vrouwen en meisjes*, aangenomen door de Algemene Vergadering op 18 december 2013, A/RES/68/191.

VERENIGDE NATIES (2016), *Geweld tegen vrouwen en de oorzaken en gevolgen ervan. Nota van de Secretaris-Generaal* (A/71/398).

VERENIGDE NATIES (2021), *Geweld tegen vrouwen en de oorzaken en gevolgen ervan. Nota van de Secretaris-Generaal* (A/76/132).

NOU (2020), « Varslede drap? Partnerdrapsutvalgets utredning », *Norges offentlige utredninger*, 17, Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon Teknisk redaksjon.

NOUWYNCK L. (2012), « La position des différents intervenants psycho-médico-sociaux face au secret professionnel dans un contexte judiciaire – Cadre modifié, principe conforté », *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 06, 589-641.

PAILLÉ, P. (1994), « L'analyse par théorisation ancrée », *Cahiers de recherche sociologique*, 23, 147-181.

NAP 2021-20258, *Nationaal actieplan ter bestrijding van gendergerelateerd geweld 2021-2025. Strategische pijlers en belangrijkste maatregelen*. <https://sarahschlitz.be/wp-content/uploads/sites/300/2021/11/20211125-NAP-2021-2025-clean-NL.pdf>

POUPART, J., DESLAURIERS, J.-P., GROULX, L.-H., LAPERRIÈRE, A., MAYER, R., PIRÈS, A.P. (dirs.), (1997), *La recherche qualitative. Enjeux épistémologiques et méthodologiques*, Montréal (Québec), Gaetan Morin, 405 p.

PUT J., VERSWEYVELT A.-S., OPGENHAFFEN T., VAN DER STRAETE I. (2018), *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, Die Keure - La Charte.

RADFORD J & RUSSELL DEH (1992), *Femicide: the politics of woman killing*, New York Twayne Publishers.

RAVIER I., VAN PRAET S. (2022), *Les dossiers judiciaires : la gestion du costume pénal de l'IPV Analyse des dossiers*, Eindonderzoeksrapport, Collectie van onderzoeksrapporten en onderzoeksnota's, 48c, Brussel, NICC.

ROWLANDS, J. (2021), "Constructing Fatality Review : A Policy Analysis of the Emergence of Domestic Homicide Reviews in England and Wales", *Violence Against Women*, Sage, 1-24.

ROWLANDS, J. AND BRACEWELL, K. (2022), Inside the black box: domestic homicide reviews as a source of data, *Journal of Gender-Based Violence*, vol XX, no XX, 1–17, DOI: 10.1332/239868021X16439025360589

RUSSELL, D. & CAPUTI J. (1990), "'Femicide': speaking the unspeakable", *Ms. Magazine*, september – oktober.

ROWLANDS, J. & BRACEWELL, K. (2022), "Inside the black box: domestic homicide reviews as a source of data", *Journal of Gender-Based Violence*, vol XX, no XX, 1–17, DOI: 10.1332/239868021X16439025360589

SAVOIE-ZAJC, L. (2009), « L'entrevue semi-dirigée », In B. Gauthier (Éd.), *Recherche sociale : de la problématique à la collecte des données* (5e ed., pp. 337-360). Presses de l'Université du Québec.

SCHILS, E., ZERROUK, E.-A., VANDER LAENEN, F., VANDERPLASSCHEN, W., COLMAN, C., MAES, E., MINE, B. & VANDEVELDE, S. (2021). *RECOvery in PRISon-bis (RECO-PRIS-bis). Een praktische gids voor de implementatie van projecten voor gedetineerden met problemen gerelateerd aan middelengebruik*, Gent/Brussel, Universiteit Gent/NICC, onderzoek in opdracht van de FOD Volksgezondheid.

SEERY A., ST-GERMAIN L. (2021), *Brochure synthèse du rapport "Le modèles du Carrefour Sécurité en violence conjugale. Documentation des pratiques qui visent la création de "non-événements"*, Québec (Canada), Centre de Recherche Sociale Appliquée CRSA.

SHREEVES R. & PRPIC, M. (2020), *La violence envers les femmes dans l'Union européenne. État des lieux*, EPRS.

STAVROPOULOU, C., DOHERTY, C., TOSEY, P. (2015), *How Effective Are Incident-Reporting Systems for Improving Patient Safety? A Systematic Literature Review*, *Milbank Q*, Dec: 93(4), 826-866.

STEWART, D., SHAMDASANI, P., ROOK, D.V. (2007), "Focus groups : Theory and practice (2e ed.). London/New Delhi : Sage", In *Réflexion épistémologique sur l'usage des focus groups : fondements scientifiques et problèmes de scientificité*

EL HADJ TOURE, *Recherches qualitatives*, Ph.D. Université Laval, Vol. 29(1), 2010, 5-27.

STÖCKL, H., DEVRIES, K., ROTSTEIN, A., ABRAHAMS, N., CAMPBELL, J., WATTS, C., GARCIA MORENO, C. (2013), "The global prevalence of intimate partner homicide: a systematic review", *The Lancet*, 382(9895), 859-865. [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)61030-2](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(13)61030-2)

STRAUSS, A.L., CORBIN, J.M.(1998), *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*, 2nd ed, Thousand Oaks, Sage Publications, 312 p.

TARAUD, C. (Dir.)(2022), *Féminicides. Une histoire mondiale*, Editions La découverte, 928p.

TRUDEL, L., SIMARD, C. & VONARX, N. (2007). La recherche qualitative est-elle nécessairement exploratoire ? *Recherches Qualitatives*, 5, 38-45. Bekeken op <http://www.recherche-qualitative.qc.ca/Revue.html>

UNODC (UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME) (2018), *Global study on homicide. Gender-related killing of women and girls*, Wenen.

UNODC (UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME) (2014), *Meurtre sexiste de femmes et de filles: pratiques prometteuses, défis et recommandations pratiques. Conclusions et recommandations du groupe d'experts*, Bangkok, /CCPCJ/EG.8/2014/2.

UNODC (UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME) (2022), *Gender-related killings of women and girls (femicide/feminicide) Global estimates of gender-related killings of women and girls in the private sphere in 2021. Improving data to improve responses*.

UN WOMEN (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women) (2020), *Background Paper: A synthesis of evidence on the collection and use of administrative data on violence against women*, UN Women, New York.

VAN CAMPENHOUDT L., CHAUMONT J.-M., FRANSSSEN A. (2005), *La méthode d'analyse en groupe*, Parijs, Dunod.

VAN DER MAREN, J.-M. (1996), *Méthodes de recherche pour l'éducation*, 2e éd, [Montréal, Québec] Parijs Brussel, PUM De Boeck université (Méthodes en sciences humaines).

VANNESTE C., LEMONNE, A., RAVIER, I., MAHIEU, V., VAN PRAET, S., COENE G., , WITHAECKX S., VERGAERT E., GLOWACZ F., FALLON C., DZIEWA A., THIRY A., ROUSSEAUX X., EGGERICKS T., SANDERSON J.-P., PLAVSIC A. (2022). IPV-PRO&POL Intimate Partner Violence: impact, processes, evolution and related public policies in Belgium, Contract - FINAL REPORT NETWORK PROJECT BRAIN.BE (contract BR/175/A4/IPV-PRO&POL).

WALKLATE, S, FITZ-GIBBON, K., MCCULLOCH, J., MAHER, J. (2020), *Towards a Global Femicide Index – Counting the costs*, Routledge, Londen.

WEBSDALE N., TOWN J.M., JOHNSON B. (1999), “Domestic Violence Fatality Reviews: From a Culture of Blame to a Culture of Safety”, *Juvenile and Family Court Journal*, 50, 2, p. 61-74.

WEBSDALE, N., FERRARO, K., & BARGER, S. D. (2019), “The domestic violence fatality review clearinghouse: introduction to a new National Data System with a focus on firearms”, *Injury Epidemiology* 6, 6, 1-8.

WEBSDALE, N. (2003), “Reviewing domestic violence deaths”, *NIJ Journal*, issue 250, november, 27-31.

WEBSDALE, N., SHEERAN, M., JOHNSON, B. (2001), *Reviewing domestic violence fatalities : Summarizing national developments*.

WEBSDALE N. (2020), "Domestic Violence Fatality Review: The State of the Art ", dans GEFNER R., WHITE J.W., HAMBERGER L.K., ROSENBAUM A., VAUGHAN-EDEN V., VIETH V.I. (dirs.), *Handbook of Interpersonal Violence and Abuse Across the Lifespan*, Cham, Springer International Publishing, 1-23.

Collection des rapports et notes de recherche
Collectie van onderzoeksrapporten en onderzoeksnota's

Actualisée en mai 2023 – Geactualiseerd in mei 2023

- N°55 REMACLE, C., DETRY, I., MINE, B., JEUNIAUX, P., (2023), Les parcours socio-judiciaires des returnees en Belgique : état des lieux des acteurs impliqués et des procédures mises en place. Rapport de recherche de l'Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle Criminologie, Collection des rapports et notes de recherche, 86 p.
- N°54 BRUYERE, L., TANGE, C., (2021), Recherche exploratoire portant sur les représentations des policiers et pratiques policières en matière de reportabilité des faits relevant du « harcèlement de rue ». Rapport de recherche de l'Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle Criminologie, Collection des rapports et notes de recherche, 31 p.
- N°53 JEUNIAUX, P., MINE B., DETRY, I. (2022), Le développement d'une base de données intégrée pour l'étude des trajectoires pénales des radicaux. Rapport de recherche de l'Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle Criminologie, Collection des rapports et notes de recherche, 234 p.
- N°52 VARGA, R., VANNESTE C. (dir) (2022), L'incidence de la politique antiterroriste belge sur l'application du droit des étrangers. A travers la jurisprudence du Conseil du contentieux des étrangers (CCE). Rapport de la recherche réalisée dans le cadre du programme AFFECT (Evaluation de l'impact des politiques belges de déradicalisation sur la cohésion sociale et les libertés) financé par BELSPO (volet CCE), Collection des rapports de recherche de la Direction opérationnelle de Criminologie n°52, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, 110 p. (décembre 2022)
- N°51 REMACLE C., VANNESTE C. (dir), VAN PRAET S. (2022) Approche ethnographique et jurisprudentielle des poursuites en matière de terrorisme en Belgique. Rapport de la recherche réalisée dans le cadre du programme AFFECT (Evaluation de l'impact des politiques belges de déradicalisation sur la cohésion sociale et les libertés) financé par BELSPO (volet judiciaire) », *Collection des rapports de recherche de la Direction opérationnelle de Criminologie* n°51, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, 340 p.
- N°50 MINE, B., JEUNIAUX, P., DETRY, I.. (2022) La radicalité verbalisée. Analyse du discours de personnes radicales à propos de leur engagement et de leur(s) expérience(s) avec les autorités. Rapport de la recherche. Projet financé par la Politique scientifique fédérale (BELSPO), *Collection des rapports de recherche de la Direction opérationnelle de Criminologie* n°50, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, 210 p.
- N°49 JONCKHEERE, A., SCHILS, E., *La médiation SAC en temps de COVID sur le territoire des 19 communes de la Région de Bruxelles-Capitale. Etude réalisée en 2021-2022 dans le cadre de la recherche « Les sanctions administratives communales dans le cadre des mesures anti-COVID : administration de la justice pénale et respect des droits fondamentaux »*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, octobre 2022, 62 p.
- N°48c RAVIER, I., VAN PRAET, S., *Les dossiers judiciaires : la gestion du costume pénal de l'IPV. Analyse des dossiers.*, BELSPO, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Belspo, Bruxelles/Brussel, mai 2022, 122 p.

- N°47 DETRY, I., MINE, B., JEUNIAUX, P., *La radicalisation au prisme des banques de données. Rapport de recherche dans le cadre du projet FAR. Projet financé par BELSPO*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, KU Leuven, ULB, Bruxelles/Brussel, avril 2021, 65 p.
- N°46 MAHIEU, V., TANGE, C.(PROM), SMEETS, S, (PROM.) *Projet de recherche portant sur le partage de l'espace public à Schaerbeek (PEPS). Projet financé par la zone de police Schaerbeek-Evere-St-Josse (POLBRUNO)*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Centre de recherches Pénalité, sécurité & déviance, Bruxelles/Brussel, septembre 2019, 25 p.
- N°45 GOTELAERE, S., SCHILS, E., JONCKHEERE, A, (PROM.) *Recherche portant sur les pratiques en matière de médiation dans le cadre des sanctions administratives communales*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, SPP Intégration Sociale / POD Maatschappelijke Integratie, Bruxelles/Brussel, novembre/november 2020, 117 p.
- N°44b MAHIEU, V., VAN PRAET, DETRY, I., (PROM.), TANGE C., (PROM.) *Een analyse van geseponeerde dossiers met een tenlastelegging inzake de discriminatiewetgeving*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Unia, Fondation Roi Baudouin, Bruxelles/Brussel, janvier/januari 2021, 51 p.
- N°44a MAHIEU, V., VAN PRAET, DETRY, I., (PROM.), TANGE C., (PROM.) *Une analyse des dossiers judiciaires classes sans suite comprenant une prévention liée à la discrimination*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Unia, Fondation Roi Baudouin, Bruxelles/Brussel, novembre/november 2020, 50 p.
- N°43c VAN PRAET, S., TANGE, C. (PROM.), *Identifying and tackling problematic or abusive forms of police selectivity. An action research on the problematic practices and/or mechanisms of police selectivity in the police district of Schaerbeek-Evere-St-Josse (PolBruNo)*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Unia, PolBruno, Bruxelles/Brussel, juillet/juli 2020, 74 p.
- N°43b VAN PRAET, S., TANGE, C. (PROM.), *Identificeren en aanpakken van problemen of misbruiken bij politiselectiviteit. Een actiononderzoek naar problematische praktijken en mechanismes van politiselectiviteit in de politiezone Schaarbeek-Evere-Sint-Joost-ten-Node (PolBruNo)*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Unia, PolBruno, Bruxelles/Brussel, juillet/juli 2020, 80 p.
- N°43a VAN PRAET, S., TANGE, C. (PROM.), *Identifier et affronter des problèmes et abus dans la sélectivité policière. Une recherche-action sur les pratiques et/ou mécanismes problématiques de sélectivité policière au sein de la zone de police schaarbeek-Evere-St-Josse (PolBruNo)*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Unia, PolBruno, Bruxelles/Brussel, juillet/juli 2020, 79 p.
- N°42 DE BLANDER, R., ROBERT, L., MINCKE, C., MAES, E., MINE, B., *Etude de faisabilité d'un moniteur de la récidive / Haalbaarheidsstudie betreffende een recidivemonitor*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, Mai/Mei 2019, 44 p.

- N°41 VANNESTE, C., *La politique criminelle en matière de violences conjugales : une évaluation des pratiques judiciaires et de leurs effets en termes de récidive*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, Mai/Mei 2016, 131 p.
- VANNESTE, C., *Het strafrechtelijk beleid op het vlak van partnergeweld : een evaluatie van de rechtspraktijk en de gevolgen ervan inzake recidive*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, Mai/Mei 2016, 135 p.
- N°40 MAHIEU, V., RAVIER, I., VANNESTE, C., *Vers une image chiffrée de la délinquance enregistrée des jeunes en Région de Bruxelles-Capitale.*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, Juin 2015, 154 p.
- N°39 BURSENS, D., TANGE, C., MAES, E., *Op zoek naar determinanten van de toepassing en de duur van de voorlopige hechtenis. A la recherche de déterminants du recours à la détention préventive et de sa durée.*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, Juni/juin 2015, 103 p.
- N°38 MINE, B., ROBERT, L., *Recidive na een rechterlijke beslissing. Nationale cijfers op basis van het Centraal Strafregister. La récidive après une décision judiciaire. Des chiffres nationaux sur la base du Casier judiciaire central.*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, Mai 2015, 62 p.
- N°37 RAVIER, I., *l'évolution des signalements de mineurs pour faits qualifiés infraction : quelles pistes de compréhension ?.*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, Mai 2015, 56 p.
- N°36 JONCKHEERE, A., *Le rôle et l'organisation des greffiers d'instruction.*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, Septembre 2014, 76 p.
- N°35 MAHIEU, V., LEMONNE, A. (dir.), VANNESTE, C. (dir.), *Projet de recherche portant sur le développement d'un outil d'aide à la décision en matière de violences entre partenaires. Projet réalisé dans le cadre d'une collaboration avec l'équipe de l'Institut Thomas More Kempen.*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, Avril 2014, 99 p.
- N°34 DACHY, A., BOLIVAR, D., LEMONNE, A. (dir.), VANNESTE, C. (dir.), *Implementing a better response to victims' needs. Handbook accomplished in the framework of the project « Restorative justice, Urban Security and Social Inclusion : a new European approach » JUST/2010/JPEN/1601. Financed by CRIMINAL JUSTICE Programme EU 2008-2010*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, 2012, 103 p.
- N°33 MINE, B., ROBERT, L., JONCKHEERE, A. (DIR.), MAES, E. (dir.), *Analyse des processus de travail de la Direction Gestion de la détention et des directions pénitentiaires locales dans le cadre de la formulation d'avis et de la prise de décisions en matière de modalités d'exécution*

des peines/Analyse van werkprocessen van de Directie Detentiebeheer en lokale gevangenisdirecties in het kader van de advies- en besluitvorming inzake bijzondere strafuitvoeringsmodaliteiten, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie/Operationele Directie Criminologie, Bruxelles/Brussel, février/februari 2013, 370 p.

- N°32b GILBERT, E., MAHIEU, V., GOEDSEELS, E. (PROM.), RAVIER, I. (PROM.), *Onderzoek naar de beslissingen van jeugdrechters/jeugdrechtbanken in MOF-zaken*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Operationele Directie Criminologie, Onderzoeksrapport, Brussel, september 2012, 189 p.
- N°32a GILBERT, E., MAHIEU, V., GOEDSEELS, E. (DIR.), RAVIER, I. (DIR.), *Recherche relative aux décisions des juges/tribunaux de la jeunesse dans les affaires de faits qualifiés infractions*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie, Rapport final de recherche, Bruxelles, septembre 2012, 189 p.
- N°31 MAHIEU, V., VANDERSTRAETEN, B., LEMONNE, A. (dir.), *Evaluation du Forum national pour une politique en faveur des victimes/ Evaluatie van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid. Rapport final/Eindrapport(bilingue)*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Operationele Directie Criminologie/Direction Opérationnelle de Criminologie, Brussel/Bruxelles, février/februari 2012, 220 p + annexes.
- N°30 ADELAIRE K., REYNAERT J.-F., NISEN L., *Recherche relative au système de rémunération de l'aide juridique de deuxième ligne*, MINCKE C., SHOENAERS F. (dir.), Centre de recherche et d'interventions sociologiques de l'Université de Liège / Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie, Bruxelles, septembre 2012, 156 p + annexes.
- N°29 JEUNIAUX, P., RENARD, B. (dir.), *Les dépenses en matière d'expertises génétiques dans le système pénal belge, de 2000 à 2010*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Rapport final de recherche, Bruxelles, janvier 2012, 185 p.
- N°28 JONCKHEERE, A., *La (mise en) liberté sous conditions : usages et durée d'une mesure alternative à la détention préventive (2005-2009). Note de recherche dans le cadre de l'exploitation scientifique de SIPAR, la base de données des maisons de justice*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie, Bruxelles, février 2012, 12p.
- N°27 ROBERT, L., MAES, E. (dir.), *Wederopsluiting na vrijlating uit de gevangenis*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Operationele Directie Criminologie, Brussel, 27 januari 2012, 151p. + bijl.
- N°26 DEVRESSE (dir.), M.-S., ROBERT, L., VANNESTE, C. (dir.), coll. HELLEMANS, A., *Onderzoek inzake de classificatie van en de vraag naar regimes binnen de strafinrichtingen/Recherche relative à la classification et à la question des régimes au sein des établissements pénitentiaires*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Operationele Directie Criminologie/Direction Opérationnelle de Criminologie, Brussel/Bruxelles, 2011, 276 p.
- N°25 MINE, B., VANNESTE, C. (dir.), *Recherche relative aux conditions de faisabilité d'une articulation des bases de données statistiques sous la forme d'un « Datawarehouse »*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie, Bruxelles, décembre 2011, 220 p.
- N°24b BURSSSENS, D., VANNESTE, C. (dir.), *La médiation pénale. Note de recherche dans le cadre de l'exploitation scientifique de SIPAR, la base de données des maisons de justice*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Direction Opérationnelle de Criminologie, Bruxelles, mai 2011, 38 p.

- N°24a BURSENS, D., VANNESTE, C. (dir.), *Bemiddeling in strafzaken. Onderzoeksnota in het kader van de wetenschappelijke exploitatie van SIPAR, databank van de justitiehuisen*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Operationele Directie Criminologie, Brussel, mei 2011, 38 p.
- N°23 DE MAN, C., MAES, E. (dir.), MINE, B., VAN BRAKEL, R., *Toepassingsmogelijkheden van het elektronisch toezicht in het kader van de voorlopige hechtenis – Possibilités d'application de la surveillance électronique dans le cadre de la détention préventive*, Eindrapport - Rapport final, Brussel/Bruxelles, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Operationele Directie Criminologie/Direction Opérationnelle de Criminologie, december/décembre 2009, 304 p. + bijlagen/annexes.
- N° 22 HEYLEN B., RAVIER I., SCHOFFELN J., VANNESTE C. (dir.), *Une recherche évaluative d'un centre fermé pour mineurs, le centre « De Grubbe » à Everberg/Evaluatieonderzoek van een gesloten instelling voor jongeren, centrum « De Grubbe » te Everberg*, Rapport final/Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, 2009, 193 p.
- N° 21b JONCKHEERE A., VANNESTE C. (dir.), *Wetenschappelijke exploitatie van SIPAR, de databank van de justitiehuisen. Analyse van de gegevens betreffende het jaar 2006*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, februari 2009, 111 p.
- N° 21 JONCKHEERE A., VANNESTE C. (dir.), *Recherche relative à l'exploitation scientifique de SIPAR, la base de données des maisons de justice. Analyse de données relatives à l'année 2006*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, juillet 2008, 141 p.
- N° 20b GOEDSEELS E., DETRY I., VANNESTE C. (dir.), *Recherche relative à l'exploitation scientifique des données disponibles en matière de protection de la jeunesse et de délinquance juvénile, Premier rapport, Analyse du flux des affaires entrées au niveau des parquets de la jeunesse en 2005*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, juillet 2007, 112 p. + annexes.
- N° 20a GOODSEELS E., DETRY I., VANNESTE C. (dir.), *Onderzoek met betrekking tot de productie en wetenschappelijke exploitatie van cijfergegevens aangaande jeugddelinquentie en jeugdbescherming. Eerste onderzoeksrapport, Analyse van de instroom op de jeugdparquetten voor het jaar 2005*, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, juli 2007, 116 p. + bijlagen.
- N° 19b LEMONNE A., VAN CAMP T., VANFRAECHEM I., VANNESTE C. (dir.), *Onderzoek met betrekking tot de evaluatie van de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van inbreuken*, Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, juli 2007, 356 p. + bijlagen.
- N° 19a LEMONNE A., VAN CAMP T., VANFRAECHEM I., VANNESTE C. (dir.), *Recherche relative à l'évaluation des dispositifs mis en place à l'égard des victimes d'infraction*, Rapport final, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, juillet 2007, 354 p. + annexes.
- N° 18 MAES E., i.s.m. het Directoraat-generaal Uitvoering van Straffen en Maatregelen (DELLENRE, S. en VAN DEN BERGH, W.), *Strafbecijfering en -uitvoering in België anno 2006. Analyse van de actuele praktijk en voorstelling van enkele alternatieve denkpistes*, Onderzoeksnota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, 26 september 2006, 37 p. + bijlagen.

- N° 17 MAES E., *Proeve van werklasmeting van de toekomstige strafuitvoeringsrechtbanken. Een simulatie-oefening op basis van data in verband met de strafuitvoeringspraxis tijdens het jaar 2004*, Onderzoeksnota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, 13 december 2005 (met aanvulling d.d. 19 mei 2006: tabel in bijlage), 10 p. + bijlagen.
- N° 16b JONCKHEERE A., VANNESTE C. (dir.), *Onderzoek met betrekking tot de wetenschappelijke exploitatie van het gegevensbestand betreffende de justitiehuisen – SIPAR*, Eerste rapport (vertaling uit het Frans), Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, december 2006, 83 p.
- N° 16a JONCKHEERE A., VANNESTE C. (dir.), *Recherche relative à l'exploitation scientifique des bases de données existantes au sein des Maisons de justice – SIPAR*, Premier rapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, décembre 2006, 77 p.
- N° 15b RENARD B., VANNESTE C. (dir.), *Het statuut van de deskundige in strafzaken*, Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, december 2005, (gedeeltelijke vertaling, april 2006), 86 p.
- N° 15a RENARD B., VANNESTE C. (dir.), *Le statut de l'expert en matière pénale*, Rapport final de recherche, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, décembre 2005, 405 p.
- N° 14 GOOSSENS F., MAES E., DELTENRE S., VANNESTE C. (dir.), *Projet de recherche relatif à l'introduction de la surveillance électronique comme peine autonome/Onderzoeksproject inzake de invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf*, Rapport final de recherche/Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, octobre/oktober 2005, 204 p. + bijlagen/annexes.
- N° 13 DAENINCK P., DELTENRE S., JONCKHEERE A., MAES E., VANNESTE C. (dir.), *Analyse des moyens juridiques susceptibles de réduire la détention préventive/Analyse van de juridische mogelijkheden om de toepassing van de voorlopige hechtenis te verminderen*, Rapport final de recherche/Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, mars/maart 2005, 367 p.
- N° 12 RENARD B., DELTENRE S., *L'expertise en matière pénale – Phase 1: Cartographie des pratiques*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Rapport final de recherche, Bruxelles, juin 2003, 138 p. + annexes.
- N° 11 DELTENRE S., MAES E., *Analyse statistique sur base de données de condamnations: plus-value et applications concrètes/Statistische analyse aan de hand van de veroordelingsgegevens: meerwaarde en praktijkvoorbeeld*, Notes de recherche/Onderzoeksnota's, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, 2000-2002.
- N° 10 MAES E., *Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980-1998)*, Onderzoeksnota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, september 2001, 15 p. + bijlagen.
- N° 9 DELTENRE S., MAES E., *Effectmeting van enkele mogelijke wetwijzigingen op het vlak van de voorlopige hechtenis/Simulations de l'impact de quelques modifications législatives en matière de détention préventive*, Onderzoeksnota's/Notes de recherche, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Brussel/Bruxelles, 2001.
- N° 8b VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquenten minderjarigen*, Eindrapport (vertaling), Nationaal Instituut voor

- Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, dec. 2001, 206 p. + bijlagen.
- N° 8a VANNESTE C., *Les décisions prises par les magistrats du parquet et les juges de la jeunesse à l'égard des mineurs délinquants*, Rapport final de recherche, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, juin 2001, 205 p. + annexes.
- N° 7 RENARD B., *L'usage du polygraphe en procédure pénale; analyse procédurale, Note d'étude – Partie III de l'avis pour le Ministre de la Justice et le Collège des Procureurs généraux sur l'usage du polygraphe en procédure pénale belge*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, septembre 2000, 59-80 p.
- N° 6 MAES E., DUPIRE V., TORO F., VANNESTE C. (dir.), *De V.I.-commissies in actie. Onderzoek naar de werking van de in het kader van de nieuwe V.I.-wetgeving (wetten van 5 en 18 maart 1998) opgerichte commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling/Les commissions de libération conditionnelle en action. Recherche sur le fonctionnement des commissions de libération conditionnelle créées dans le cadre de la nouvelle réglementation sur la libération conditionnelle (lois des 5 et 18 mars 1998)*, Eindrapport/Rapport final de recherche, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie/Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Brussel/Bruxelles, augustus/août 2000, 355 p. + bijlagen/annexes.
- N° 5 MORMONT, C. (DIR.), VANNESTE, C. (DIR.), TORO, F., MARSDEN, E., SNIJDERS, J., *Etude comparative dans les 15 pays de l'Union Européenne relative au statut et modalités de l'expertise des personnes présumées ou avérées abuseurs sexuels*, Rapport final de la recherche co-financée par la Commission Européenne et le Ministère de la Justice belge, Programme européen STOP, Université de Liège et Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, octobre 1999, 192 p. + résumés en néerlandais (11 p.) et anglais (11 p.).
- N° 4 RENARD B., VANDERBORGHT J., *Recherche Proactive, révélateur d'une approche nouvelle? Etude relative à la recherche proactive dans le cadre de la lutte contre la criminalité organisée Proactieve Recherche, exponent van een vernieuwde aanpak? Onderzoek naar de proactieve recherche in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Rapport final de recherche/Eindrapport, Bruxelles/Brussel, septembre/september 1999, 386 p.
- N° 3 SNACKEN S. (dir.), DELTENRE S., RAES A., VANNESTE C., VERHAEGHE P., *Recherche qualitative sur l'application de la détention préventive et de la liberté sous conditions/Kwalitatief onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*, Rapport final de recherche/Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie/Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie/Vrije Universiteit Brussel, Bruxelles/Brussel, 1999, 244 p.
- N° 2 SNACKEN S. (dir.), DE BUCK K., D'HAENENS K., RAES A., VERHAEGHE P., *Onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*, Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie/Vrije Universiteit Brussel, Brussel, 1997, 174 p.
- N° 1 DE BUCK K., D'HAENENS K., *Electronic Monitoring*, Studienota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, 1996, 40 p.

**Direction Opérationnelle de Criminologie
Operationele Directie Criminologie**

**TOUR DES FINANCES/FINANCIETOREN
7ème étage / 7de verd. – bte/bus 71**

**Bd du Jardin Botanique / Kruidtuinlaan 50
B-1000 Bruxelles/Brussel**

<http://incc.fgov.be> <http://nicc.fgov.be>